

કોપીરાઈટ : ભગવાનજી રતનશી વારીઆ, લાલગાગ, જામનગર.

કિંમત : વાચન, મનન

પ્રકાશક : ભગવાનજી રતનશી વારીઆ લાલગાગ, જામનગર.

મુદ્રક : આકૃતિ, વડોદરા.

અ પં છુ

સ્વર્ગવાસી પરમ પૂજ્ય કુરુણામૂર્તિ
મારીબા ઓત્તમબાઇ

મારી બાલ્યાવસ્થામાં મારા પરમ-
પૂજ્ય માતાપિતાશ્રી સ્વર્ગસ્થ થતાં હું
પરમપાપી અનાથ થયો એ સમયે
આપશ્રીજી ગૃહાવસ્થામાં હોવા છતાં
પરમ વાત્સલ્યભાવથી અને મમતાથી આ
અભાગીનો હાથ પકડી પાળી, પોષી,
ભણાવી, ધર્મના સંસ્કારો સીંચી મને
ઉછેર્યો અને મારા ઉપર અનંત ઉપકારો
કર્યા.

આપશ્રીની પરમ પવિત્ર યાદમાં
ઘણાં જ માન અને નમ્રતાથી આપશ્રીને
આ પુસ્તક અર્પણ કરું છું.

આપના બાળક
ભગવાનજી રતનશી વારીઆનાં
વંદન

ભમનગર

તા. ૧-૪-'૭૬

શ્રીમાન લોકાશાસના પર બોલના દરેક બોલનું એક એક પ્રકરણ કરવામાં આવ્યું છે. દરેક બોલની સમગ્રતા માટે પૂર્વજ્ઞાનિકા લખવામાં આવી છે. દરેક બોલ શ્રીમાન લોકાશાસની મૂળ ભાષામાં લખ્યો છે. શ્રીમાન લોકાશાસને પોતે લખેલા બોલમાં આગમ શાસ્ત્રોના આધારે ટાંચેલ છે. તે શાસ્ત્રોના મૂળ પાઠ લખી તે પાઠનો શુદ્ધરસી સ્વર્ધ અને જરૂર હોય તો ભાવાર્થ પણ આપ્યો છે. મારા આ નમ્ર પ્રવાસમાં ઘાંઠ ક્ષતિઓ જળગુપ્ત તો વાચકો અને કૃષ્ણ આપણે એવી મારી પ્રાર્થના છે.

આ પુસ્તકના ધર્મપ્રાણ કૃતિપાત્ર શ્રી લોકાશાસનું હવનચરિત્ર મારે આપણું જોઈએ એમ હું સમજું છું પરંતુ શ્રી લોકાશાસનું સર્વમાન્ય હવનચરિત્ર ક્યાંય મારા જોવામાં આવ્યું નથી. તેમ કેટલાકનું એવું મતવ્ય છે કે શ્રી લોકાશાસને દીક્ષાપ્રદણ કરેલી હતી ને તેમની સાથે ૪૫ પુરુષોએ દીક્ષા લીધી હતી. બ્યારે કેટલાકનું માનવું છે કે શ્રી લોકાશાસને ૪૫ ઉમરના કારણે દીક્ષા અંગીકાર કરેલી નહોતી અને ગૃહસ્થ-પ્રાવક જ રહ્યા હતા. આમ શ્રી લોકાશાસનું સર્વમાન્ય હવનચરિત્ર આપવાનું બની શકે તેમ ન હોવાથી મેં અંગ્રે તેઓશ્રીનું હવનચરિત્ર આપ્યું નથી તે માટે વાચકો અને કૃષ્ણ આપણે તેની નમ્ર આશા રાખું છું. શ્રી વાઠીલાલ માતીલાલ શાહ. આચાર્ય દક્ષીણકૃષ્ણ મ. સા. તથા કાન્દરવ્ત પંચ શ્રી લોકાશાસનું હવનચરિત્ર બહાર પાડી શકવા નથી તો મારા જોવાનું આ કાર્ય માટે ગિલકુલ મનું, લાલકૃષ્ણ ન મળાય.

ભત્રમનર

વીર સંવત ૨૫૦૨

સમાજનો નમ્ર સેવક

ભગવાનજી રતનશી વાઠીઆ

ધર્મપ્રાણ શ્રી લોકાશાહના
અઘાવન ખોલ

પૂર્વભૂમિકા : લોકાકાશહે પહેલા બોલતું નામ 'સમ્યક્ત્વનું અધિકાર' રાખેલું છે. મોક્ષમાર્ગ શું છે, મોક્ષમાર્ગનો પાયો શું છે તે સમજાવવા શ્રીમાન લોકાકાશ શ્રી આચારાંગમૂત્રના સમ્યક્ત્વ અધ્યયનની ગાથા ટાંકી શરૂઆત કરે છે. શ્રી આચારાંજ એ સદૃશી પ્રથમ અને અગત્યનું આગમ છે.

“શ્રી સિદ્ધાંતમાહિ મોક્ષમાર્ગનું મહા કારણ શ્રી સમ્યક્ત્વ છે. જેહનઈ સમ્યક્ત્વ તેહના તપ નિયમ સર્વ પ્રમાણ. તે સમ્યક્ત્વ શ્રી આચારાંગનઈ ચઉથઈ શ્રી સમ્યક્ત્વ અધ્યયનઈ લાભઈ. તે અધ્યયન લિખીઈ છે.”

વિવરણ : શ્રી સિદ્ધાંત(આગમ)માં શ્રી સમ્યક્ત્વ મોક્ષમાર્ગનો મૂળ પાયો છે. જેને સમ્યક્ત્વ છે તેનાં તપ, નિયમ સર્વ સર્વથા ફળદાયી છે. આવું સમ્યક્ત્વ શ્રી આચારાંગ મૂત્રના ચોથા 'શ્રી સમ્યક્ત્વ' નામના અધ્યયનમાં બતાવેલું છે તે અધ્યયન લખીએ છીએ.

“એ બેમિ જે અ અતીતા જે અ પદુપન્ના જે અ આગમિસ્સા અરહંતા ભગવંતા તે સન્ને એવમાતિક્ષ્ણંતિ. એવં ભાસંતિ. એવં પદ્મણ્વેંતિ. એવં સન્ને પદ્મણ્વેંતિ. સન્ને પાણ ભૂઆ સન્ને જ્ઞા સન્ને સત્તા ન હંતવા. ન અજઞાવેઅવા. ન પરિધેતવા. જુ પરિતાવેઅવા. જુ ઉદ્ધવેઅવા. એસ ધમ્મે સુધ્ધે. હિતિએ સાસએ. સમેચ્ચ લોચં ખેતન્નેહિ પવેતિતે. તં જહા. ઉઠ્ઠિએસુ વા. અણ્ણિએસુ વા. ઉવઠ્ઠિએસુ વા આણ્ણવઠ્ઠિએસુ વા. ઉવરયદ્દેસુ વા અણ્ણવરદ્દેસુ વા. સોવહિએસુ વા અણ્ણોવહિએસુ વા. સંનેગરએસુ વા અમંનેગરએસુ વા. તત્ત્વંતં. તહાવેતં. અસ્સિ વે તં પવુચ્ચઈ. તં. આઈન્નુ જુ હિરે જુ હિરુએવે. જાણિતુ ધમ્મં જયા તયા દ્વિત્તિં હિરચ્ચેયં ગચ્છન્ન. જો લોગસ્સેસણં ચરે જસ્સ જાણિય ઈમા જાતી અન્ના તસ્સ કચ્છો સિઆ. દ્વિં સૂતં મયં વિન્નાયં જં એયં પરિકહિજઈ. સમેમાણા પલેમાણા પુણ્ણા પુણ્ણા જાતિં પકપેંતિ. અહો અ રાએ અ જયમાણે. ધીરે સયા આગયપન્નાણે. પમતો જહિઆ પાસ અપમતો સયા પરિક્કમિન્નસિ તિ બેમિ.”

અર્થ : ભૂતકાળમાં જે તીર્થંકર ભગવંતો અનંત થઈ ગયા, વર્તમાન કાળમાં જે તીર્થંકર ભગવનો વસે છે અને આવતા કાળમાં જે તીર્થંકર ભગવનો થશે તે બધા તીર્થંકરો આ રીતે કહે છે, આ પ્રકારે બોલે છે, આ પ્રકારે સમજાવે છે; પંચપણા નિર્ણય કહે છે કે સર્વ પ્રાણી, સર્વ ભૂતો, સર્વ જીવો, સર્વ સર્વોનો

કરે છે કે ને ધર્મના ઉપદેશકો દિસાની પડપણા કરે છે તેને ભગવાન શાસ્ત્રક્રમેએ અનાર્થ વચનના ઉપદેશક કહેલ છે. ત્રી તીર્થ કરે ભગવાનોએ અદિસાની પડપણા કરનારને આર્થ પુરુષ અને દિસાની પડપણા કરનારને અનાર્થ પુરુષ કહેલ છે.

“હવઈ ખીજી બોલ લખીઈ છઠ. તથા સરયદત્વ અધ્યયનનઈ ખીજઈ ઉદેસઈ એકવું કહ્યું. ને અગણ માહણ દિસાઈ ધર્મ પ્રદેષછ. અનછ વડી એકવું કહઈ. ધર્મનઈ કાનિઈ દિસા કરતાં દોષ નથી. તે તીર્થ કરે અનાર્થ વચન કહ્યું. એતલછ એકવા વચનના બોલણુદાર અનાર્થ જાણવા. તે અધિકાર લખીઈ છઠ.”

વિચરણ : હવે ખીજે બોલ લખીએ છીએ. સરયદત્વ અધ્યયનના ખીજ ઉદેશમાં એવું કહ્યું છે કે ને અગણ માહણ દિસા ધર્મ પ્રદેષે છે અને વળી એવું કહે છે કે ધર્મના કાને દિસા કરતાં દોષ નથી તેને તીર્થ કરે ભગવાનોએ અનાર્થ વચન કહ્યું. એટલે એવા વચનના બોલનાર અનાર્થ જાણવા. તે અધિકાર લખીએ છીએ.

“આવંતી દેઆવંતી લોગંસિ સમણા ય માહણા ય પુટો વિવાદં વડંતિ. સે દિટ્ટં ય છે. સુચં ય છે. મયં ય છે. વિજણાયં ય છે. ઉટ્ટં અપો તિરિઅદિ-સાસુ સન્વતો સુપિડેલિઅં ય છે. સન્વે પાણા સન્વે છવા સન્વે ભૂઆ સન્વે સતા હંતવા. અગ્ગાવેઅવા. પરિથેતવા. ઉદ્દેવેઅવા. એથં પિ જાણુદ નતિયથ દોસો. અણારિયવયણુમેઅં. તથ ને તે આચરિયા તે એવં વયામી. સે દુદિટ્ટં ય ભે. દુસ્સુઅં ય ભે. દુમયં ય ભે. દુવિન્નાયં ય ભે. ઉટ્ટં અડં તિરિઅં દિસાસુ સન્વતો દુખિડેલિઅં ય ભે. જણણં તુમ્હે એવં આછંપાડ. એવં ભાસક. એવં પડેવેડ. એવં પણણુવેડ. સન્વે પાણા સન્વે ભૂઆ સન્વે છવા સન્વે સતા હંતવા અગ્ગાવેઅવા પરિતાવેઅવા. પરિથેતવા. ઉદ્દેવેઅવા. એથં વિ જાણુદ નતિયથ દોસો. આણારિયવયણુમેઅં. વયં પુણુ એવં માતિક-આમો. એવં ભાસેમો. એવં પડેવેમો. એવં પન્નવેમો. સન્વે પાણા સન્વે ભૂઆ સન્વે છવા સન્વે સતા છ હંતવા. છ અગ્ગાવેઅવા. છ પરિથેતવા. છ પરિવાવેઅવા. છ ઉદ્દેવેઅવા. એથં પિ જાણુદ નતિયથ દોસો. આરિય-વયણુમેઅં. પુવ્વનિશયસમયં. પત્તિઅં પુચ્છિસ્સામો હં ભે. પાવાહવાયા કિં સાયં દુકખં ઉદાહુ અસાયં સમિતા પડિવન્નેયા વિ એવં ભૂઆ. સન્વેસિ પાણાણં. સન્વેસિ ભૂઆણં. સન્વેસિ છવાણં. સન્વેસિ સતાણં. અસ્સાયં અપરિણિવાણં મહગ્ગસયં દુકખં તિ ભેમિ.”

અર્થ : આ જગતમાં જે કોઈ શ્રમણો તથા બ્રાહ્મણો સત્ય અને સનાતન ધર્મ વિરુદ્ધ વારંવાર પ્રત્યાપ-પકવાદ કરે છે, એ લોકો એમ કહે છે કે અમે દીવ્ય છે, ગુરુ આદિ પાસેથી સાંભળ્યું છે, નિશ્ચયપણે જાણ્યું છે, માન્યું છે, તથા પ્રત્યેક દિશાથી ગરાગર પરીક્ષા કરી જાણ્યું છે કે પ્રાણ, ભૂત, જીવ કે સત્ત્વ એ ચાર પ્રકારના સર્વ જીવને ધર્મ નિમિત્તે હાણવા, દબાવવા, આજ્ઞા કરવા પડેલા, દુઃખી કરવા કે પ્રાણરહિત કરવામાં કોઈએ દોષ નથી. અરેબર આદિ મિથ્યા પ્રત્યાપ કરેલા એ અનાયોનું જ વચન છે, ફરકમાં પુરુષોનું વચન છે.

જે આર્ય પુરુષો છે તે આ પ્રકારે કહે છે : તમારું આ દેખવું દુષ્ટ છે. તમારું આ સાંભળવું મિથ્યા-અસત્ય છે. તમારું આ માનવું દુષ્ટ છે. તમારું નિશ્ચિતપણું જાણવું દુષ્ટ છે. પ્રત્યેક દિશાએથી પરીક્ષા કરી જાણવું મિથ્યા છે-અસત્ય છે. અનર્થકારી છે કારણ કે તમે એમ કહે છો, બોલો છો, એવી પડપણ કરો છો, એવી રીતે સમજાવો છો કે સર્વ પ્રાણી, જીવ, ભૂત, સત્ત્વ ધાતુ કરવા યોગ્ય છે. દબાવવા યોગ્ય છે, આજ્ઞા કરવા યોગ્ય છે, પકડવા-દુઃખી કરવા યોગ્ય છે. પ્રાણરહિત કરવા યોગ્ય છે, આ રીતે ધર્મકાર્યમાં જીવહિંસાનો દોષ નથી. એ તમારું વચન અનાય, અસત્ય છે. અમે એમ કહીએ છીએ, બોલીએ છીએ, પડપણ કરીએ છીએ, સમજાવીએ છીએ કે કોઈ પણ પ્રાણી, જીવ, ભૂત, સત્ત્વ ધાતુ પ્રાણરહિત કરવા યોગ્ય નથી. દબાવવા યોગ્ય નથી. આજ્ઞા કરવા યોગ્ય નથી. પકડવા યોગ્ય નથી.

ચાલવામાં પાળે છે?

ધર્મના કાળે હિંસા કરવામાં દોષ નથી એમ જે બોલે છે, પદપણા કરે છે તે સૂત્ર-આગમ વિરુદ્ધમાં બોલે છે એમ સમજો.

આ બોલમાં 'શ્રમણો, બ્રાહ્મણો' શબ્દો વાપરેલા છે તે જોઈ વગેરે ભતના સાધુઓ તથા પંડિતો માટે વાપરેલા છે.

૪.

પૂર્વભૂમિકા : ચોથા બોલનું નામ 'દ્વાર્ધ મોક્ષ પુંડરીક અધ્યયને' રાખી શ્રી લોકાશાહ સૂયગડાંગ સૂત્રના ૧૭મા અધ્યયનની ગાથા ટાંકીને એકાન્ત દયા ધર્મથી મોક્ષ મળે છે એમ સાબિત કરે છે.

'હવે ચઉથઉ બોલ લિખીછ છઈ. તથા શ્રીવીતરાગ દેવર્ધ શ્રી સૂયગડાંગ અધ્યયન ૧૭ મર્ધ એહવું કહિઉ. જે પૂર્વ પશ્ચિમ ઉત્તર દક્ષિણનંધ વિપદ એણિ પરર્ધ મોક્ષ પામઈ તે અધિકાર લિખીઈ છઈ.'

વિવરણ : હવે ચોથો બોલ લખીએ છીએ. શ્રી વીતરાગ દેવે શ્રી સૂયગડાંગ સૂત્રના ૧૭મા અધ્યયનમાં તે જ અર્થ વધારે ખુલાસાથી કહેલ છે કે પૂર્વ દિશા તરફથી એક પુરુષ પુષ્કરણી તરફ આવ્યો, બીજો પુરુષ પશ્ચિમ દિશા તરફથી પુષ્કરણી તરફ આવ્યો, ત્રીજો પુરુષ ઉત્તર દિશા તરફથી પુષ્કરણી તરફ આવ્યો, ચોથો પુરુષ દક્ષિણ દિશા તરફથી પુષ્કરણી તરફ આવ્યો અને પુષ્કરણીમાં રહેલ કમળ (મોક્ષ) કેવી રીતે મેળવી શકાય તેનું દર્શાવ આપેલ છે તે અધ્યયન લખીએ છીએ.

સૂયગડાંગ સૂત્રના પુંડરીક નામના સત્તરમા અધ્યયનનો પાઠ નીચે મુજબ છે—

તથા જે શ્રમણ માહણ હિંસા પરપણ તેડનઈ 'ખાહુદંડણાણં. મુંડણાણં જવ તેમાઈ
મરણાણં. પીઆમરણાણં' છત્યાદિ બોલ કાં કહ્યા ?

વિવેકી હુઈ તે વિચારી જ્ઞેજ્યો. અનંત વડી જુ ધર્મનંત કાંધંત આશ્રવ નહી તુ
સાધુ ઇર્યાઈ ચાલંત તે સ્યા ભણી ? પણિ જ્ઞાણજ્યો જે સૂત્રવિરુદ્ધ કહઈ જઈ.
એક ત્રીભુ બોલ.'

વિવરણ : હવે ત્રીજો બોલ લખીએ છીએ. આચારાંગસૂત્રના સમ્યક્ત્વ અધ્યયનના
ખીજ ઉદ્દેશને ધુરિ-પ્રથમ કહેલ છે. 'જે આસવા તે પરિસવા' એ આદિ ચાર
બોલ છે તેનો અર્થ લખીએ છીએ. 'જે આસવા' કહેતાં જે સ્ત્રી આદિ કર્મજંધનાં
કારણ તેડ જ વૈરાગ્યને આણુવે (લાવે) તેથી 'પરિસવા' કહેતાં નિર્જરાનાં કામ
થાય તથા 'જે પરિસવા તે આસવા' કહેતાં જે સાધુ નિર્જરાનાં કામ જે દુષ્ટ
અધ્યવસાયના કારણે કરી આશ્રવ-કર્મજંધનાં કામ થાય તથા 'જે આણુસવા'
કહેતાં જે કર્મ ખપાવવાના હેતુઓ-વૃત્તવિશેષ-તે અશુભ અધ્યવસાયના કારણે
'અપરિસવા' કહેતાં તે નિર્જરાનાં કામ ન થાય, કર્મ જાંધવાના હેતુઓ થાય.
દાખલા તરીકે કુંડરીકની પેરે. તથા 'જે અપરિસવા તે આણુસવા' કહેતાં જે
અવિરતિનાં કામ-કર્મ જાંધવાના હેતુઓ હોય તેને અનર્થનાં કારણ જ્ઞાણી
વૈરાગ્યનાં કારણે અધ્યવસાય વિશેષે કરી અવિરતીને જાંડવાથી-અનાશ્રવનાં કામ
થાય એટલે કર્મ ખપાવવાનાં કામ (હેતુઓ) થાય છે. કર્મ જંધનનાં કામ-હેતુઓ-ન
થાય. તથા કાષ્ઠક એના અર્થ ફેરવીને કહે છે કે 'જે આસવા' કહેતાં જે ધર્મને
કારણે હિંસા કરીએ ત્યાં નિર્જરા થાય. તથા વળી કેટલાક એમ કહે છે જે
ધર્મને કાળે હિંસા કરીએ તેને હિંસા ન કહીએ. તો ડાહ્યા હોય તે વિચારી જ્ઞેજ્ઞે
કે જે ધર્મને કાળે હિંસા કરતાં નિર્જરા થાય અને જે ધર્મને કાળે હિંસા
કરતાં નિર્જરા થાય અને જે ધર્મને કાળે હિંસા કરીએ તેને હિંસા ન કહીએ તો

“સે જેમિ પાઈણું વા જવ એવં સે પરિન્નાયકમે એવંસિ વિવેચકમે. એવંસિ વિ અંતકારએ ભવતીતિમદ્ધખાયં. તત્થ ખલુ ભગવતા જ્ઞવનિકાયહેઉ પન્નત્તા. તં જહા. પુઠ્ઠવિકાઈએ જવ તસકાઈએ સે જહાનામએ મમ અસ્સાયં દંડેણુ વા. અઠ્ઠીણુ વા. મુઠ્ઠીણુ વા. લેલૂણુ વા. ક્વાલેણુ વા. આઉડિજ્જમાણુસ્સ વા. હમ્મમાણુસ્સ વા. તન્નિજ્જમાણુસ્સ વા. તાડિજ્જમાણુસ્સ વા. પરિયાવિ-જ્જમાણુસ્સ વા. કિલામિજ્જમાણુસ્સ વા. ઉદ્ધવિજ્જમાણુસ્સ વા. જવ લોમુદ્ધખાણુણુ વિહિં સાકારગં દુદ્ધખં ભયં પડિમંબુવેદેમિ. ઈચ્ચેવં જવણું સન્વે પાણા. જવ સન્વે સત્તા. દંડેણુ વા જવ ક્વાલેણુ વા. આઉદ્ધિજ્જમાણુ વા. હમ્મમાણુ વા. તન્નિજ્જમાણુ વા. તાલિજ્જમાણુ વા. પરિતાવિજ્જમાણુ વા. ઉદ્ધવિજ્જમાણુ વા. જવ લોમુદ્ધખાણુણુમાયમવિહિં સાકારગં દુદ્ધખં ભયં પડિસંવેદેતિ. એવં નચ્ચા. સન્વે પાણા જવ સત્તાણુ હંતવ્વાણુ અજ્જાવેયવ્વા. ણુ પરિઘેત્તવ્વા. ણુ પરિતાવેયવ્વા. ણુ ઉદ્ધવેયવ્વા. સે જેમિ. જે અતીતા જે અ પુરુષપત્તા જે અ આગમિસ્સા અરિહંતા ભગવંતા સન્વે તે એવમાઈદ્ધખંતિ એવં ભાસંતિ. એવં પન્નવેંતિ સન્વે પાણા જવ સત્તા. ણુ હંતવ્વાણુ અજ્જાવેયવ્વા ણુ પરિઘેત્તવ્વા ણુ પરિતાવેયવ્વા ણુ ઉદ્ધવેયવ્વા. એસ ધમ્મે ધુવેણુતિએ સાસએ સમેચ્ચ લોગં જેઅણુણુહિં પવેદિતે.”

અર્થ : વળી તે જ અર્થ વધારે ખુલાસાથી કહું છું કે સાધુ નિરારંભી તથા નિષ્પરિગ્રહી સંયમને વિગે પ્રવર્તમાન થકી જ્યાં સુધી એમ તે સાધુ ‘સ’ પરિજ્ઞાએ જાણીને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાએ પચ્ચખાણુ કરીને અને તે કર્મના અંતનો કરનાર થાય એ પ્રકારે તે યોગનિરોધે કરી વિશેષ અંતકારી થાય એમ શ્રી તીર્થંકર ગણધરે કહ્યું છે. ત્યાં કર્મબંધને પ્રસ્તાવે ખલ્લુ ઇતિ વાક્યાલંકારે ભગવાનશ્રી તીર્થંકર દેવે જ જ્ઞવનિકાય કર્મબંધનાં કારણ કહ્યાં છે તે જ કાયના નામ કહે છે. પૃથ્વીકાયથી માંડીને યાવત્ તસકાય પર્યંત જ જ્ઞવનિકાય જાણવા. તેને પીડતાં પીડાવતાં જેમ દુઃખ ઊપજે તેમ દૃષ્ટાંતે કરી દેખાડે છે. તે જેમ માત્ર એવી સંભાવનાએ મુજને અશાતા ઊપજે, શા થકી અશાતા ઊપજે તે કહે છે. દંડ આદિએ કરી, લજ્જતાં થકી, અસ્થિખંડે કરી, તાડકાંએ કરી, મૃદ્ધિએ કરી, પાપાણુ કરી, કાકરીએ (માટીના ઢેકાંએ) કરી, આકોશ કરતાં થકી તથા સન્મુખ નાખતાં થકી, અથવા લજ્જતાં થકી, તર્જના કરતાં થકી, તાડના કરતાં થકી, પરિતાપના કરતાં થકી, કિલામજ્જ કરતાં થકી. ઉદ્વેગ કરતાં થકી, જ્ઞવને કચા થકી રક્ત કરતાં થકી, યાવત્ શરીરમાંથી એક રોમ (વાળ) કોપનાં એવું ખલુ વિજ્ઞાનું કારણ તથા ખલુ દુઃખ અને ભય હું વેદું,

અનુભવું એ પ્રકારે જાણે કે સર્વ જીવ તે સર્વ પંચેન્દ્રિયવાળા જાણવા, સર્વ ભૂત તે સર્વ વનસ્પતિ પ્રમુખના જીવ જાણવા, સર્વ સત્ત્વ જોડે પૃથ્વી આદિક સર્વ જીવ જાણવા. તે જીવોને દેડે કરી હજારતાં યજ્ઞ, યાવત્ ફિકરીએ કરી હજારતાં યજ્ઞ, આકોશ કરતાં યજ્ઞ, હજારતાં યજ્ઞ, તળીના કરતાં યજ્ઞ, તાડના કરતાં યજ્ઞ, પરિતાપના કરતાં યજ્ઞ, કિલામજી કરતાં યજ્ઞ, ઉદ્વેગ કરતાં યજ્ઞ તથા જીવને કાયાથી રહિત કરતાં યજ્ઞ, યાવત્ એક ચોમ લીખાડતાં માત્ર એવું પણ વિજ્ઞાનું કારણ તે યજ્ઞ પણ તે જીવો દુઃખ અને ભય એવું જ વેદ, અનુભવે એટલે જેવું દુઃખ મને વેદવું પડે તેવું દુઃખ સર્વ જીવને વેદવું પડે. એમ સર્વ જીવોને પોતા સરખું દુઃખ દેખાડીને અન્ય જીવોને શિક્ષાનો ઉપદેશ આપે છે એવું જાણીને સર્વ પ્રાણી, સર્વ ભૂત, સર્વ જીવ, સર્વ સત્ત્વને હજીવા નહીં, દંડાદિકે કરી તાડવા-મારવા નહીં, બલાત્કારે કરી દાસની પેટે પરિવ્રજવા નહીં, શારીરિક, માનસિક પીડા ઉપજાવીને પરિતાપવા નહીં, કિલામજી કરી ઉપદ્રવ કરવા નહીં તથા કાયા યજ્ઞ રહિત કરવા નહીં. સુધર્માસ્વામી કહે છે કે એ વચન દું કહું છું તે પોતાની મતિએ નથી કહેતો પણ એમ સર્વ તીર્થંકરોની આજ્ઞા છે. જે અતીત કાલે તીર્થંકરો થયા, જે વર્તમાન કાલે તીર્થંકરો છે અને જે આગમિક કાલે થશે તે પૂનસત્કાર યોગ્ય જ્ઞાનવંત આશ્ચર્યાદિક ગુણોથી સંયુક્ત એવા સમસ્ત શ્રી અરિહંત ભગવંતે એમ સામાન્ય થઈ કહે છે, એમ અર્ધમાત્રથી ભાષાએ ભાષે છે, એમ શિષ્યને દેશના આપે છે, એમ સમયક પ્રકારે પરપે છે કે સર્વ પ્રાણીથી માંડીને સર્વ સત્ત્વને હજીવા નહીં, દંડાદિકે કરી તાડવા નહીં, બલાત્કારે દાસની પેટે પરિવ્રજવા નહીં, શારીરિક, માનસિક પીડા ઉત્પન્ન કરી પરિતાપવા નહીં, કાયા યજ્ઞ રહિત કરવા નહીં. પ્રાણીને દયાલુક્ષણ દાખવનાર, દુર્ગતિએ જતા જીવને રાખનાર તે ધર્મ કેવો છે? કુવ નિત્ય સદા સર્વ કાળે છે. કાષ્ઠ કાળે તેનો ક્ષય નથી, શાશ્વત છે.

“ઈહાં શ્રીવીતરાગઈ એકાંત દયાઈ મોક્ષ કહી. પણિ કિહાંઈ વિસાઈ મોક્ષ નથી. એહ ચઉચઉ બોલ.”

વિવરણ : અહીં શ્રી વીતરાજ દેવે એકાંત દયાથી મોક્ષ મળે છે એમ કહ્યું છે પણ કયાંય વિસા કરવાથી મોક્ષ મળે તેમ કહ્યું નથી. આ ચોથો બોલ પૂરો થયો.

પૂર્વશ્રમિકા : પાંચમા જોલનું નામ 'વિંસા તથા દયા પદ્ધતિનાં કૃત' રાખીને શ્રી
 કોંડાશાસ્ત્ર શ્રી ચયગકાંઠ સત્રના ૧૮મા અધ્યયનની ગાથા ટાંકીને બતાવે છે કે
 જેઓ વિંસાનો ઉપદેશ આપે છે તે સંસારમાં રણક્રો, દુઃખી થશે અને જેઓ
 દયાનો ઉપદેશ આપે છે તે મોક્ષાની પ્રાપ્તિ કરશે.

"તેથી પાંચમ જોલ વિખીઈ જઈ. તથા શ્રી ચયગકાંઠનઈ ૧૮ મઠ અધ્યયનઈ
 જોલનું કવિવ. તે ચમણ માલણ વિંસા પદ્ધતિ. તે સંસારમાંનિ રલછ. ગાથા
 દુર્ભાગ્યા ચાઈ. વડી જન્મ મરણ કરઈ. દરિદ્રી દુર્ભાગી થાઈ. લાલપણાદિ
 વડીજન તે દ પામઈ. ચનઈ તે ચમણ માલણ દયા પ્રપઈ તે સંસારકાંતાર-
 નાતે રલખ નહી. તે દુર્ભાગ્યા ન થાઈ. તેજન લાલપણાદિ જેદ ન પામઈ. તે
 મંચા પૂણા સર્વ દુર્ખન ચલ કરઈ. તે આલાવડે વિખીઈ જઈ."

અનિઝસ્સંતિ. જનં છો સત્વદુઃખાણં અંતં કરિસ્સંતિ. એસ તુલા એસ પમાણે
એસ સમોસરણે. પત્તેઅંતુલે. પત્તેઅં પમાણે. પત્તેઅં સમોસરણે. તત્થણં જે
તે સમણા માહણા એપમાતિકખંતિ જનવ પચ્ચેતિ સત્ત્વે પાણા જનવ સત્ત્વે
સત્તાણુ ઉતંત્વા જનવણુ ઉદ્ધવેઅન્વા. તેણા આગંતુચ્છેયાએ. તેણા આગંતુ
જેઆએ. જનવ જાઈમરામરણુજેણીજન્મણસંસારપુણ્ણલવગળ્ણવાસલવપવંચકલ-
કલીભાગિણો છો લવિસ્સંતિ. તેણા બહ્ણં દંડણુણં જનવણુ બહ્ણં દુઃખદો-
મણુસાણં છો આભોગિણો લવિસ્સંતિ. આણુતીઅં ચ ણં આણુવયગ્ગં દોહમદ્દં
ચાઉરંતસંસારકંતારં ભુન્નેણા આણુપરિચટ્ઠિસ્સંતિ. તે સિન્નજસ્સંતિ જનવ
સત્ત્વ દુઃખાણુ અંતં કરિસ્સંતિ.”

અર્થ : એ જ તોલ (ગળ), પ્રમાણ (માપ)થી એ જ ન્યાયથી સઘળા જીવોનો
તોલ, માપ અને ન્યાયથી તમારે વિચાર કરવો જોઈએ. એટલે તેથી જે શ્રમણ,
બ્રાહ્મણ એમ જોલે છે, યાવત્ એમ પચ્ચે છે કે સર્વ પ્રાણુ, સર્વ ભૂત, સર્વ જીવ
અને સર્વ સત્ત્વની હિંસા કરવી, તેના ઉપર હકૂમત (આજ્ઞા) ચલાવવી, પોતાના
પરિચ્છાદની મિલકત જાણી ક્યજે રાખવો, સંતાપ દેવો, કિલામજી આપવી, ઉદ્દેગ
કરવો. આ પ્રમાણે જોલનાર બધા લવિધ્યમાં એ જ રીતે છેદન, ભેદન યાવત્
જન્મ, જરા, મરણ પામશે. અનેક યોનીમાં જન્મી પરિભ્રમણુ કરશે. નવીન
ભવમાં ઉત્પન્ન થશે, ગર્ભવાસમાં રહેશે. ભવ, પ્રપંચ અને દુઃખના ભાગીદાર થશે.
આ જીવો શરીરનાં દુઃખો દંડ વગેરેના મારથી ભોગવશે. ઘણી વાર મુંડનનું દુઃખ
ભોગવશે. તર્જના, તાડના, દોરડા વગેરેના બંધનથી બંધાશે. છેવટે રસ કાઢતાં
જેમ કેરી ઘોળે તેમ તેને પીડવા, ઘોળવાનું દુઃખ ભોગવશે. પામશે. દરિદ્રી, દુર્ભાગી
બંને એ અને અપ્રિય દુઃખને લોથે રહેણું પડશે (સંયોગ થશે). પ્રિય વસ્તુઓનો
વિયોગ થશે. મહાદુઃખી મરીને મહાન ખેદયુક્ત, મહાદુર્ભાગી થશે. અનાદિ અનંત
ચાર ગતિવાળા સંસારરૂપી અટવીમાં લાંબો કાળ વારંવાર પરિભ્રમણુ કરશે
(સંસારરૂપી અટવીમાં રખડશે) પાખંડી લોઢો સીંજશે નહીં, જીજશે નહીં અને
સર્વ દુઃખોનો અંત કરશે નહીં. આ જ તુલા, એ જ માપ અને એ જ ન્યાયથી
સઘળા જીવોને પોતાના આત્મા તુલ્ય-સરખા માનવા જોઈએ અને જે સાધુ
અને બ્રાહ્મણ એમ જોલે છે યાવત્ પચ્ચે છે કે સર્વ પ્રાણી અને ભૂતો સર્વ
જીવ અને સત્ત્વની હિંસા કરવી નહીં, તેના ઉપર હકૂમત-આજ્ઞા ચલાવવી
નહીં, પરિચ્છાદ જાણી ક્યજે રાખવો નહીં, સંતાપ કરવો નહીં, કિલામજી
કરવી નહીં, ઉદ્દેગ કરવો નહીં એમ જોલનારા બધા લવિધ્યમાં છેદનભેદન,
યાવત્ જન્મ, જરા, મરણ પામશે નહીં, અનેક યોનીમાં પરિભ્રમણુ કરશે નહીં,

નવીન ભવમાં ઉત્પન્ન થશે નહીં, ગર્ભવાસમાં રહેશે નહીં, ભવપ્રપંચ અને દુઃખના ભાગીદાર થશે નહીં, શરીરના દંડ ભોગવશે નહીં, મુંડનનું દુઃખ પામશે નહીં, મહાદુઃખી મરીને મહાન ખેદયુક્ત, મહાદુર્ભાગી થશે નહીં, લાંબો કાળ સંસારરૂપ અટવીમાં પરિભ્રમણ કરશે નહીં. આ દયા લાવનાર જીવો સીઝશે, જીજશે, મોક્ષમાં જશે અને સર્વ દુઃખનો અંત કરશે.

“એ આલાવાનઈ મેલઈ જે શ્રીવીનરાગના સંતાનીઆ એકાંત દયાઈ ધર્મ પ્રરૂપઈ.
એણઈ કલિવઈ હિસાઈ ધર્મ ન પ્રરૂપઈ. એહ પાંચમું ગોણ.

વિવરણ : ઉપરના આ અધિકાર (અધ્યયન) ધ્યાનમાં રાખી શ્રી વીતરંગદેવના સાધુઓ એકાંત દયાધર્મ પરંપરા અને કદી ટોઈ વાર હિંસાધર્મની પરંપરા કરે નહીં.

3.

પૂર્વભૂમિતિ : હજી બેસતું નામ 'નદીનાં પ્રત્યુત્તર' રાખેલ છે. શ્રી ધર્મપ્રાણ દેવેન્દ્રશાસ્ત્રીએ જો એકાંત દયાધર્મ દોષ તો સંયમી સાધુઓ નદી કેમ જીતે છે એવા વિરોધપ્રત્યાજ્ઞાની તકરારનો પ્રત્યુત્તર આપે છે અને પૌતાની દલીલના આધારમાં શ્રી સમન્તપાણિ ગણ તથા દશાશ્રુત સ્તુતિ સૂચના આધારે ટાંકીને સમજાવે છે કે સાધુઓને નદી જીતવાથી સંખ્યા દોષ લાગે છે અને તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત લે છે તેમ જ નદી જીતવાનાં મર્યાદા પણ શાસ્ત્રમાં રાખેલ છે.

[illegible]

તે સાધુ. તુ ક્યારે જુઓને નદી કિતરવી નહીં, તુ ઓતરાએ નિદા અધિગી નદી
 કિતરવે તેનહીં સખલકે કાં દરકે તથા ને ધર્મકર્તવ્ય છે તે જાણી જાણી કીવર.
 અનહ પણ કરીનહ અનુમોદી. અનહ નદી તુ જાણી કિતરવી નહીં. અનહ કિતરવ્યા
 પછી અનુમોદી પશ્ચિ નહીં. ને વિરાધના દઈ દઈ તે નિદા અર્પી. તથા
 સાધુને વિદાર કરતકે દેહકે વરિસડ, તથા દેહકે મારાઈ તથા દેહકે કઈ
 દિવસિ પેરવિશેષદ તથા દેશવિશેષદ નદી, નાથી તથા ન કિતરિકનું કાંઈ સાધુ
 નદી અજુકિતરવ્યાનકે પચાતાપ તકે ન કરવ. પશ્ચિ પ્રતિમાનકે પૂજનગુડાર
 દેહકે કઈ માસિ દેહકે કઈ દિવસિ કારજુવિશેષદ પ્રતિમા પૂજ ન સકઈ, તુ
 પચાતાપ કરવ હંમ નીતવઈ ને માનરવ પોતકે પાપ ને મઈ પ્રતિમા
 ન પૂજાળી. પશ્ચિ સાધુ નદી અજુકિતરઈ હંમ ન નીતવઈ ને-‘માનરવ પોતકે
 પાપ ને મઈ નદી ન કિતરાળી.’ નિદા પ્રતિમા કિપરિ નદીનું દર્શાત માંકઈ જઈ
 તે સુવિરહ દીસઈ જઈ. તે સેનકા બળી ને પ્રતિમાના પૂજનગુડારનકે પ્રતિમાની
 પૂજા અનુમોદનુતકે પાતકે જઈ. અનહ સાધુનકે નદીનું કિનાર નિંદવાનકે પાતકે
 જઈ તથા નકે વેળઈ પાતકે નદી જઈ તે પ્રીત્યા. નદી અશકવપારહાર
 જઈ, અનહ અનાદુટિ જઈ ને અનાદુટિ ઓસગવાયંગમને એકીસમકે સગવાયઈ
 જઈ. વિવેચી કઈ તે વિચારી વેળ્યા. એક કહું બોલ.”

વિવરણ : અહીં ને એમ કહ્યું ને સાધુ એક મહીનામાં યજ્ઞ વખત નદીના
 પાણી કિતરવાનો હેતુ (કર્પણ) સજારે તે સજાનો દોષ અને એક વરસમાં
 દરબાર નદીના પાણી કિતરવાનો હેતુ (કર્પણ) સજારે તે સજાનો દોષ. તો
 હવે જુઓને કે નદી કિતરવાની મિથાને ધર્મ કરવામાં આવે તો ઓ પીતરાએ
 ને સાધુ વધારે (૩ નદીયાં વધારે) નદી કિતરે તેને પણ સજાનો દોષ થયો
 છે. ઓ ભોંકરાડ એમ દલીલ કરે છે કે ને ધર્મકર્તવ્ય-ધર્મની કરવ છે તે
 ધર્મકર્તવ્ય જલ જલ વધારે કરવું વેદકે અને જલ (ભાર) ઘડને કરવાનું
 અનુમોદન આપવું વેદકે. આમ કરવાને જાણે ઓ પીતરાએ તો એમ કરમાવ્યું
 કે નદી તે જાણી જાણી વધારે કિતરવી નહીં અને કિતર્યા પછી અનુમોદન પણ
 કરવું નહીં અને નદી કિતરવામાં ને દોષ સાજે, ને વિરાધના-પાપ-નદી
 કિતરવાથી સાજે તેની આત્માની સાક્ષીએ નિંદા કરવી, ગદેના કરવી એમ
 સિદ્ધાંતમાં કરમાન ક્યું અને સાધુએ વિદાર કરતાં દેહી વાર એક વરસમાં
 દેહી વાર એક મહીનામાં દેશવિશેષે અને દેશવિશેષે કરી નદી કિતરવાનું
 પ્રાયશ્ચિત ક્યું છે પણ નદી નહીં કિતરવાનું પ્રાયશ્ચિત ક્યું નથી. ને નદી
 ધર્મકર્તવ્ય તરીકે કિતરવાની હોય તો નદી ધર્મકર્તવ્ય તરીકે નહીં કિતરવાનું

પ્રાયશ્ચિત સિદ્ધાંતમાં ફરમાવ્યું હોત. પણ પ્રતિમાની પૂજન કરનાર કેટલી વાર
 એક માસમાં, કેટલી વાર એક દિવસમાં દારણાવિશેષે કરી પ્રતિમાની પૂજન કરી
 શકે નહીં તે તેનું પ્રાયશ્ચિત કરે અને એમ ચિંતવના કરે ‘જે મારાથી પ્રતિમા
 ન પૂજાણી તે મને પોતાને પાપ લાગ્યું’ પણ સાધુએ મારાથી નદી ઊતરવામાં
 નહીં આવી તેની ચિંતવના કરવાનું કહ્યું નથી-‘મારાથી નદી ન ઊતરાણી
 તેનું મને પોતાને પાપ લાગ્યું છે.’ જે લોકો નદી ઊતરવાના દૃષ્ટાંતને
 પ્રતિમાની પૂજનને લાગુ કરે છે તે સિદ્ધાંત વિરુદ્ધ દેખાય છે તે એટલા ખાતર
 જે પ્રતિમાની પૂજન પ્રતિમા પૂજનારને અનુરોધન કરવા માટે છે અને સાધુને
 નદી ઊતરવાનું કૃત્યની નિંદા માટે કહ્યું છે. અને જે હેતુ માટે નદી છે તે ભુગો,
 સમજો, નદી અશક્ય પરિહાર છે અને અનાકુટી છે. તે અનાકુટી શ્રી સમવાયાંગના
 એકવીસમા સમવાયમાં કહેલ છે. વિવેકી દેવ તે વિચારી જોજો. આ છત્રો
 બોલ પૂરો.

આલિંગિયા નગરીના તથા સાવત્રી નગરીના પ્રમુખ શ્રાવક માઠા ધણાના અધિકાર
 દોસઈ ઇઈ. તથા કુર્મઈ શ્રાવકઈ પ્રતિમા ધણવી તથા ગણવી તથા પ્રતિમાવી
 તથા પૂછ તથા ગણારી દિઠાં દોસઈ નથી. આ સરનાલક મનુષ્યલોકમાંનિ એક
 દુષ્કોઈ પૂછ દોસઈ ઇઈ. તે પૂછનાણું પ્રસ્તાવ કીદુ ! શિલ્પાંતના અર્થ તું નય
 એપરિ ચાલઈ. એ તુ નય સંસારના આરણ્યકારજીવ દોસઈ ઇઈ ને પરણતી વેગઈ
 પૂછ. વલી પુનરપિ અથા બચમાંનિ દુષ્કોઈ પ્રતિમા પૂછ કવી નથી. જુ મોક્ષનઈ
 પાતઈ કઈ હુ પરણનાના અવસર દાવી વલી પૂછઈ. પુણ એ મોક્ષનઈ પાતઈ નથી
 દોસતી.

અણક ને વાસ્તુકશાસ્ત્રે તથા વિવેકવિલાસશાસ્ત્રિ પ્રતિમા ધણવવા બરાવવાની વિધિ
 બોલી, તથા ને દત્તાં ને નવી પ્રતિમા બરાવઈ તથા ધણવઈ, તે ધણવજીકાર
 તેજનઈ પૂછ-‘મુક્ષનઈ’ પ્રતિમા ધણવવાની બરાવવાની તથા પ્રતિપ્રણવાની વિધિ
 કીદુ’ તેઈ જેતાં સંસારનઈ દેતુઈ દોસઈ ઇઈ. તે કિમ ? તેા કિળીઈ ઇઈ.
 ‘એકનીસ તિલયવરા સંતિદસા દુતિ વેદેશુ’ ને એકનીસ તીર્થ’દરની પ્રતિમા ધરે
 માંડી ચાંતિ કરઈ. પણ તિણિ તીર્થ’દરની પ્રતિમા ધરિ ન માંડઈ. જુ મોક્ષનઈ
 પાતઈ કઈ, તુ તિણિ તીર્થ’દર ધરિ માંડા ચાંતિ સિ’ઈ ન કરઈ ! તીર્થ’દર તુ
 નજીસઈ મોક્ષાપક ઇઈ. જેણઈ હમ કીદુક ‘તિણિ તીર્થ’દર ધરિ ન માંડીઈ,
 તેમ બણી તેડનઈ બેટા ન દવા, તેમ બણી ધરિ ન માંડીઈ.’ એણઈ કારણુઈ
 સંસારનઈ દેતુઈ દોસઈ ઇઈ. પણ મોક્ષનઈ પાતઈ નથી. તથા જિ’દા નવી
 પ્રતિમા બરાવઈ, તેની રાસિ પૂઝનઈ તીર્થ’દરની રાસિ સંધાતિ મિલતાં વિદેસ
 જેઈઈ. હમ કરતઈ ને તીર્થ’દર સંધાતઈ નાડીવેષ પડઈ, તથા બીઆળારુ’
 પડઈ, તથા નવપંચક પડઈ, તથા પડાટઈ પડઈ દેવ્યાદિક દોમ ઉપચરઈ, તે પ્રતિમા
 બરાવઈ નથી, ધરિ માંડઈ નથી, એકઈ જેતાં સંસારનઈ દેતુઈ દોસઈ ઇઈ તથા
 વલી તિઠાં પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠા કીઈઈ, તિઠાં આરણ્યકારણુ ધણાં કરઈ ઇઈ. તેક
 દેતુઈ જેતાં પણિ સંસારનઈ પાતઈ દોસઈ ઇઈ. તથા વલી ને તિલુદતથરિનકિ
 કીવકિ વિવેકવિલાસ તેડમાંનિ પ્રતિમા ધણવવાની બરાવવાની વિધિ બોલી ઇઈ.
 તિઠાં હમ કીદુક ઇઈ-‘જુ પ્રતિમાનું નુખ રીદ પડઈ, તથા બીજન અવયવ
 આડ્યા પડઈ, તેક તે પ્રતિમાના કારણુકારનઈ બણી જ દાણિ બોલી ઇઈ.
 પુચની દાણિ તથા મિરની દાણિ તથા દનની દાણિ. તથા શરીરની દાણિ’-
 કીલ્યાદિક ધણા દોષ બોલ્યા ઇઈ. એકઈ હમ જેતાં સંસારદેતુઈ દોસઈ ઇઈ.
 તીર્થ’દર તેક કીડઈનઈ બધાનન કરઈ. કીદુ હઈ તે વિચારી બેળ્યા.

તથા તિઠાં સરિઆલક પ્રતિમા પૂછ તિઠાં પણિ મોક્ષનઈ પાતઈ પૂછ નથી.

એતલા લાણી જિહાં જિહાં શ્રીવીતરાગ વાંઘા તિહાં એહવાં કલાં ને 'ને એયણે પેચ્યા હિઆએ સુહાએ' ઇત્યાદિ કહતાં પરલવ જાણિવઉ. અનઇ' જિહાં પ્રતિમા પૂજી તિહાં 'પુત્રિ' પચ્છા હિઆએ સુહાએ' ઇત્યાદિ કહ્યું. એહ અધિકાર જોતાં મોક્ષનઈ પાતઈ નહી. જુ પ્રતિમાનઈ' અધિકારઈ 'પેચ્યા' કહ્યું હુતઉ વીતરાગ વાંઘા અનઈ પ્રતિમા પૂજી સરીયું થાઉત. ઈધ્યાં તઉ 'વીતરાગ વાંઘા' અનઈ 'પ્રતિમા પૂજી' વિચારઈ શબ્દના ફેર તઉ ગાઢા સગલા દીસઈ જઈ. ને કાહુ હુઈ તે વિચારજ્યો.

તથા કેતલાએક ઈમ કહઈ જઈ. સમ્યગ્દેષ્ટી ટાલી કોઈ 'નમોત્યુણુ' ઇત્યાદિ ન લાણુઈ. તે શ્રીઅનુયોગદ્વારમાંહિં ઇમ કહ્યું— 'ને' ઈમે સમણુણુમુક્કજેગી જક્કાયરિણુકંપા હયા ઇવ ઉદામા, ગયા ઇવ નિરંકુસા, ઘટ્ટા મટ્ટા તુપ્પોટ્ટા, પંકુરપટ્ટપાઉરણા, જિણુણુ' અણુણુએ સચંદ વિહરિણુ' ઉલ્લોકાલમા વસ્સગસ્સ ઉવઠ્ઠતિ'. તુ જોઈઈ લોકોત્તર દ્રવ્યાવસ્યકના કરણુદાર દિન પ્રતિઈ વાર બિ આવસ્યક કરઈ તેહમાંહિં 'નમોત્યુણુ' કહઈ. અનઇ તે વીતરાગઈ સમક્ષિતદેષ્ટી ન કહિયા. તઉ જોઈ નઈ', જિ કોઈ ઇમ કહઈ જઈ ને 'સમ્યગ્દેષ્ટી ટાલી નમોત્યુણુ' કો ન કહઈ' તે વાત સત્તવિરુદ્ધ દીસઈ જઈ. તથા શ્રીનંદિ-સૂત્રમાંહિં ઈમ કહ્યું ને 'ચઉદ પૂર્વના લાણુણુદારનઈ મત્તિ સમી હુઈ. જવ દસ પૂર્વના લાણુણુદારનઈ પણિ મત્તિ સમી હુઈ. અનઈ નવ પૂર્વના લાણુણુ-દારનઈ પણિ મત્તિ સમી હુઈ. અનઈ મિથ્યા પણિ હુઈ.' એતલઈ નમોત્યુણુ આદિઈ દેઈનઈ મંથ ઘણુઈ લાણુઈ, પણિ મત્તિ મિથ્યાઈ હુઈ, અનઈ સમી પણિ હુઈ. તુ ઈણુઈ' મેલઈ જોતાં ને ઈમ કહઈ જઈ ને સમ્યગ્દેષ્ટી ટાલી અનેરા કોઈ 'નમોત્યુણુ' ન કહઈ.— એ વાત સત્તસ્યું વિરુદ્ધ દીસઈ જઈ. તથા અનંદા 'પમાણાં' પ્રમુખ ઘણાઈ 'નમોત્યુણુ' કહઈ જઈ. તે કોઈ સમક્ષિતદેષ્ટી જાણ્યા નથી. ને કાહુ હુઈ તે વિચારી જોજ્યો.

એતલક મળ્યાર નેતનું નેતનું નામ કુઈ નેતનું નેતનું નામ કુઈ. તે તે નામ કયા માત્રિ ઇ કાઈ આગય ન થાઈ. શ્રીવીતરાગઈ તુ જાન દર્શન ચારિત્ર આરાધ્યા ઓચઈ દાગઈ બોલ્યાં—‘નિનિદા આરાધ્ય પં.તં. નાગારાદયા, રંશગારાદયા, ચારિત્રારાદયા’ તથા ગળ્યારે આપણે મુખઈ ઈમ કયું, પૂર્ણભદ્રામુનઈ ‘ને દિવે રાત્રે’—એ વડા સાચકે તુ ગળ્યારે ઈમ કયું, ને ‘એ વડા સાચકે’ તુ કાઈ આપણઈ આરાધયઈ નહી. તથા ગળ્યારે ઈમ કયું ને યેસાલાના શ્રાવક એવતા હઈ, ને ‘અનિદંતદેવતાગા, અગ્માપીદિ સસ્તુસગા.’ ગળ્યારે ઈમ કયું ને યેસાલાના શ્રાવકનઈ યેસાલો અગિયેત દેવ હઈ. પશ્ચિ ગળ્યારે ઈમ સિદ્ધ ન કયું ‘ને યેસાલાના શ્રાવકનઈ યેસાલો દુદેવ હઈ.’ એતલઈ ઈમ બાજુઓ, ને—યોદમાદિ ને પદાર્થ નેતવા પ્રવર્તઈ હઈ, તે ગળ્યાર પશ્ચિ નિમ ન કુઈ.

તથા દુપરીના આલાવાની પ્રતિમાદિ ઈમ કદિઈ હઈ, ને ‘એક પ્રાચનાઈ એહયું’ હઈ, ને “ત્રિભુવનિમાણં. અચ્ચણં કહેનિ.” એતાવદેવ દસ્યતે.”—‘જિનપ્રતિમાની અર્ચા કીચી’ એતલું ન દીસઈ હઈ, પશ્ચિ ‘નિભ્યુપરે’ ઇત્યાદિક બોલ કયા નથી. દવડાં ને પ્રતિ પ્રવર્તઈ હઈ, અનઈ તે પ્રતિચિત્રાલક આતરાં ગાદાં ધણાં દીસઈ હઈ કાદુ કુઈ તે વિચારી બેનયો.

તથા દેતલાએક ઈમ કુઈ હઈ. ને દુપરીઈ નારદનઈ ઈમ કદિઈ ને ‘અસંજય-અવિરએ’ ઇત્યાદિ. એ બોલ સમ્યક્દેહો વિવેક કયુ બાજુઈ. તે બોલ મિથ્યાત્વીઈ, જીતમસ્ત્રામિનઈ પશ્ચિ ઈમ કદિઆ હઈ. તે લિખીઈ હઈ—‘તએ ધાં તે અન્ન-ક્રિતિઆ નેતેવ ભગવ’ યોઅમે તેતેવ ઉવાગઈઈ. ઉવા. ૨ ભગવ’ યોઅમ’ એવ’ વચાસી. તુખમે ધાં અન્નને તિવિદંતિવિદેણાં અસંજય અવિરયપડિદય પચ્ચખાધપાવકમે સદિરિએ. અસંયુડે. એજંતદેડે એજંતગાલે આવિ ભવડ.’ એવતા બોલ કયા હઈ. શ્રીભગવતીસુત્રનઈ અંદારમા શતકનઈ આકમઈ ઉદેસઈ હઈ. તથા અથવિરનઈ પશ્ચિ મિથ્યાત્વીઈ એવતા બોલ કયા હઈ. ‘તએ ધાં તે અન્નક્રિતિઆ નેતેવ ચેરા ભગવ’તા તેતેવ ઉવાગઈઈ. તે ચેરા ભગવતો એવ’ વચાસિ. તુખમે ધાં અન્નને તિવિદંતિવિદેણું અસંજય અવિરય અપડિવા. જલ્લા સત્તમસએ ભવ એજંતગાલે આવિ ભવડ.’ શ્રીભગવતીસુત્રનઈ આયમા શતકનઈ સાતંમઈ ઉદેસઈ હઈ. તુ બેઉનઈ મિથ્યાત્વી ‘અસંજય અવિરએ’ ઇત્યાદિ બોલ બાજુઈ હઈ. એક સાતમુ બોલ.”

વિવરણ : હવે સાતમો બોલ લખીએ છીએ. સિદ્ધાંતમાં તુંગીઆ નગરીના,

આલભિયા નગરીના, સાવત્રી નગરીના મુખ્ય આવકના ઘણા ઘણાના અધિકાર કહેલ છે. પણ તે અધિકારોમાં કોઈ આવકે પ્રતિમા ઘડાવી, લરાવી, પ્રતિષ્ઠા કરાવી, પૂજા કરી, જુહાર કર્યા એવું કયાંય દેખાતું નથી. સર્વ સરવાળે (ટુંકમાં) મનુષ્ય-લોકમાં તો ફક્ત દ્રૌપદીએ પૂજા કરી એટલું દેખાય છે. દ્રૌપદીએ પૂજા શા હેતુથી, શા કારણથી કરી હતી? સિદ્ધાંતના અર્થ નય ઉપર ચાલે છે. સિદ્ધાંતના અર્થ કરવા માટે નય-હેતુ-કારણ ધ્યાનમાં લેવાય છે. દ્રૌપદીએ પ્રતિમા પૂજા એ સંસારના લૌકિક આરણ્યકારણ-(આચરણ)-હેતુ માટે પૂજ્યાનું દેખાય છે તેણે લગ્ન વખતે પ્રતિમાની પૂજા કરી અને ત્યાર પછી આખી જિંદગીમાં પ્રતિમાપૂજા કરી હતી એમ શાસ્ત્રોમાં કહ્યું નથી. પ્રતિમાપૂજા મોક્ષની સિદ્ધિ માટે કરવાની હોય તો લગ્નના પ્રસંગ સિવાયના અન્ય પ્રસંગે દ્રૌપદીએ પ્રતિમાની પૂજા કરી હોત. પણ લગ્ન વખતે દ્રૌપદીએ પ્રતિમા પૂજા એ મોક્ષના હેતુ માટે પૂજા હતી. એમ લાગતું નથી.

નોંધ : પ્રસિદ્ધ હેમચંદ્રાચાર્યે જિન ચાર જાતના કહેલ છે. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના હૈમી નામમાળામાં નીચેનો શ્લોક છે :

વીતરાગો જિન સ્યાત્, જિન સામાન્ય કેવલી
કંદર્પો જિન સ્યાત્, જિનો નારાયણસ્તથા

ઉપરના શ્લોકમાં શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યે જિન શબ્દનો અર્થ ચાર જાતના જિનો થાય છે એમ કહ્યો છે (૧) શ્રી તીર્થંકર વીતરાગદેવ જિન કહેવાય (૨) સામાન્ય કેવલી જિન કહેવાય (૩) કામદેવ જિન કહેવાય (૪) નારાયણ વાસુદેવ જિન કહેવાય. આ ચાર પૈકીના શ્રી વીતરાગ તીર્થંકર દેવ અને કેવલી લગવાન એ બે ભાવ જિન છે અને કામદેવ અને નારાયણ એ બે દ્રવ્ય જિન છે. શ્રી વીતરાગ તીર્થંકર અને કેવલી લગવાન એ બે ધાર્મિક, લૌકાત્તર જિનદેવ છે અને કામદેવ અને નારાયણ એ વ્યાવહારિક, લૌકિક દેવ છે. હવે આપણે વિચાર કરીએ કે દ્રૌપદીએ પૂજા કરી એ કયા પ્રકારના દેવની પૂજા કરી અને પૂજા કરી તે પ્રસંગ પણ કયા પ્રકારનો હતો. લૌકિક, વ્યાવહારિક પ્રસંગ હતો કે લૌકાત્તર, ધાર્મિક પ્રસંગ હતો? દ્રૌપદીનો અધિકાર શ્રી જ્ઞાતાયજ્ઞમાં ઘણા જ વિસ્તારથી આપેલ છે. આ અધિકાર આપણે યારીકાષ્ઠી તપાસવા જોઈએ. દ્રૌપદી યુવાન થતાં તેના લગ્ન માટે સ્વયંવર રચવામાં આવ્યા હતા અને સ્વયંવરમાં આવેલા રાજાએ પૈકી કોઈ લાયક વરની પસંદગી તેણે કરવાની હતી. યોગ્ય વરની પસંદગી કરવા સ્વયંવરમાં જતાં પહેલાં સ્નાન કરી, આઠપગ્ગા પાંદરી મહેલમાં બિરાજતા

‘જિન’ દેવની પૂજા કરી અને પછી સ્વયંવરમાં ગઇ હતી. આ જિનતકરારી હકીકત સ્પષ્ટ બતાવે છે કે આ પ્રસંગ લૌકિક વ્યાવહારિક હતો પણ ધાર્મિક, લૌકિકાત્તર પ્રસંગ નહોતો. એક યુવતી પોતાના માટે યોગ્ય પતિની પસંદગી કરવા જાય ત્યારે તેના મનમાં કેવા પ્રકારના લાવો હોય તે પણ વિચારીએ. પોતાને સારો પતિ મળે કે જેની સાથેના લગ્નસંબંધથી પોતાને ધણું સાંસારિક સુખ મળે એવી લાવના દ્રોષ્ટીએ સ્વાભાવિક રીતે લાવી હોય કે પોતાને મોક્ષનું સુખ મળે એવી ધાર્મિક, લૌકિકાત્તર લાવના લાવી હોય? વળી તેના મહેલમાં જે ‘જિન’ દેવની પ્રતિમા હતી તે દેવ એ લાવ જિન હોવાનો સંભવ છે કે દ્રવ્ય લૌકિક દેવ હોવાનો સંભવ છે એનો પણ ખાસ વિચાર કરવો જોઇએ. તે સમયે દ્રોષ્ટીના પિતા જિન અરિહંત દેવના ભક્ત હતા કે કેમ તે પણ ખાસ મહત્વનો પ્રશ્ન ચર્ચાના નિર્ણયમાં ઉપસ્થિત થાય છે. દ્રોષ્ટીના પિતા દુષ્ટ રાજા તે સમયે જૈન નહોતા. તેઓ જૈન હોવાનું શાસ્ત્રમાં જિનતકરારી રીતે સિદ્ધ થતું નથી. જિહ્વુ દ્રોષ્ટીના આ અધિકારનું વર્ણન બારીકાઈથી તપાસીએ તો ચોક્કસ જિનસંદેહ, સાળિત થાય છે કે દુષ્ટ રાજા જૈન નહોતા. આવો નિર્ણય કયા આધારે કરવામાં આવે છે તે વિગતવાર જોઈએ.

દ્રોષ્ટીએ જિન પૂજા કરી તે પહેલાંના તેના અધિકારનો ભાગ વાંચતાં સ્પષ્ટ અને જિનસંદેહ સાળિત થાય છે કે સ્વયંવરમાં આવેલા રાજાઓની મહેમાનગતી માટે શ્રી દુષ્ટ રાજાએ પુષ્કળ આહારપાણી વિગેરે ચાર જાતના આહારો તથા પુષ્કળ દારૂ, મદ્ય, માંસ વગેરે અતિથિ રાજાઓના હિતારે પહેંચાડ્યાં હતાં. આ અંગે સ્પષ્ટ પાઠ શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રના આ અધિકારમાં છે. તે પાઠ આ રહ્યો :

‘વિહિલં અસણું શે સુરં ચ મંજનં ચ મંસં ચ સીધું ચ મસાણણું ચ સુગંહુ પુષ્કળતથ ગંધ મત્સ્યાલંકારં ચ’

જો શ્રી દુષ્ટ રાજા જૈન હોય તો તેના મહેમાનો માટે મદ્ય, માંસ વગેરે અલક્ષ્યો તે કરાવે અને તેમને ખવરાવે ખરા? શ્રી વીતરાગ અરિહંત દેવના શ્રાવક આવા અલક્ષ્યો તૈયાર કરાવે નહીં અને મહેમાનોને આપે નહીં. કોઈ તર્કવાદી એવી દલીલ કરે કે શ્રી વીતરાગના ભક્ત પોતે અલક્ષ્ય ખાય નહીં, પણ તે સંસારી હોવાથી પોતાના અતિથિ માટે તો અલક્ષ્ય આહાર તૈયાર કરાવી શકે છે. આવા તર્ક કરનારને આપણે એવો જવાબ આપીએ કે શ્રીવીતરાગના શ્રાવકો પોતે આવા અલક્ષ્ય આહાર કરે નહીં અને પોતે અતિથિ

સૌકિંક દેતુ માટે દેખાય છે. આ સામે 'જાણ કરાવ કરે' એમ જણી રીતે જણા છે. તે
 તેનો અર્થાત્ત્વ આપે. એક (અર્થ) દેવની પ્રતિમા બેસાડવાથી તે બેસાડવાર
 શુદ્ધતા ધરમાં મળે. કરવાર, કરાવ આપવાર છે. પણ તીર્થ દેવની પ્રતિમા
 શુદ્ધતા ધરમાં બેસાડવાથી પુણ્યમળિ આપ નહીં એમ દર્શાવે. પણ તીર્થ દેવની
 પ્રતિમા શુદ્ધતા ધરમાં માંગવી નહીં એમ વિધિના અર્થમાં લેવા છે. શ્રી
 બેસાડવાર આ વિધિનો જેટલો અર્થ છે એમ દર્શાવે છે કે જે પ્રતિમાની પ્રતિમા
 મોકળા દેતુ માટે. મેઘપ્રાપ્તિ માટે દોષ નો અર્થ તીર્થ દેવની પ્રતિમા શુદ્ધતા
 ધરમાં કરવારથી મળે. પણ જેમ ન હોય તીર્થ દેવ નો મેળો, પણ મેળાવાર છે.
 પણ તીર્થ દેવની પ્રતિમા શુદ્ધતા ધરમાં ન માંગવી એમ કરવારને જેટલું પુણ્યમાં
 આવે છે પણ તીર્થ દેવની પ્રતિમા આ માટે માંગવી નહીં. તે. તેનો અર્થ એમ
 આપે છે કે પણ તીર્થ દેવની પ્રતિમા ધરમાં માંગવી તેની પૂજા ન થાય તેથી પણ
 તીર્થ દેવની પ્રતિમા ધરમાં માંગવી નહીં. આ પણ તીર્થ દેવને પુણ્ય નોતા તેથી
 તેની પ્રતિમા ધરમાં માંગવી નહીં એમ કરું છે. આ કરાવ સંસારના કિતનું,
 સૌકિંક કિતનું દેખાય છે, મેળના કિત માટે નહીં. પણ જેટલું નથી પ્રતિમા
 બેસાડવી દોષ તેનો સારો પુણ્યને જે તીર્થ દેવની પ્રતિમા બેસાડવી દોષ તેનો સારો
 સામે પ્રતિમા બેસાડવારની સારિતો મેળ આપ દર્શાવે અર્થમાં લેઈએ. જે
 તીર્થ દેવની સારિત સામે નાકારેય પટે બેસાડવાર પટે, નરપંચક પટે, પદાદક પટે
 ઈત્યાદિ મેળ કરવે તે તે પ્રતિમા બેસાડવી નહીં, ધરમાં માંગવી નહીં. આ
 દર્શાવે છે તેના આ કિયા સંસારના દેતુ માટે કરવામાં આવે છે એમ દેખાય છે.
 પણ જે જગ્યાએ પ્રતિમાની પ્રતિમા કરવાની દોષ ત્યાં પણ કળા આપવાર
 કરે છે. તે દેતુ જેતાં પણ સંસારના દેતુ (કિત) માટે આ કિયા દેખાય છે. પણ
 શ્રી નિનદત્તચરિતા જનાયેલા વિવેકવિદ્યાસ મંથમાં પ્રતિમા ધરાવવાની, બેસાડવાની
 વિધિ સખા છે. તે વિધિમાં એમ કરું છે કે જે પ્રતિમાનું મુખ દીઠ દેખાય, તેના
 ખીજા અવયવ અનર્થમાં કરાવ દેખાય તે તે પ્રતિમાના દરાવવારને ધણી ન
 હાનિ-પુણ્ય કરે છે. પૂજની હાનિ, મિત્રની હાનિ, ધનની હાનિ, શરીરની
 હાનિ ઈત્યાદિ ધણા દોષો કરા છે. આ તમામ દોષો જેતાં સંસારના દેતુ,
 સૌકિંક કિત માટે દેખાય છે. તીર્થ દેવ તે દોષને નુકસાન કરે નહીં કાવા દોષ
 તે વિચારી લેજો.

નોંધ : શ્રી નિનદત્તચરિતા વિવેકવિદ્યાસ મંથમાં એમ લખ્યું છે કે શ્રી મહિનાથ,
 નેમનાથ અને મહાવીર આ પણ તીર્થ દેવની પ્રતિમા શુદ્ધતા પોતાના ધરમાં
 માંગવી નહીં. માટે તે પુણ્યદાનિ વર્જેની હાનિ થાય. સાતમા બોલના શ્રીજી

[illegible][illegible]

નોંધ : આ જાને ફિયા માટે શબ્દોના પ્રયોગ શાસ્ત્રમાં છે તે સંબંધમાં શ્રી લોકશાસ્ત્ર દાવે પત્રીના દરબા તથા અગિયારમા બેઠકમાં સતના પાક ટાંકીને લખાણથી ચર્ચા કરે છે.

સાતમા બોલના આયા પાસમાં શ્રી લોકાશાસક શ્રી અનુયોગદ્વાર તથા નંદીચરના પાઠના આધાર ટાંકીને ચર્ચા કરે છે કે કેઈ નંમોત્સવનાં આદિ બોલે તે તે સમ્યક્દષ્ટિ હોય કે નહીં !

દેવલાદ એમ દલીલ કરે છે કે સમ્યક્દષ્ટિ સિવાય કાઈ નમોત્યુંબાં આદિ પાક નાંબું નહીં, લાણે નહીં. શ્રી અનુયોગદ્વારમાં નીચે પ્રમાણે પાક છે :

આંડો લગવંત, લોકોત્તર દ્રવ્ય આવશ્યક જાને જાને કહે છે ? લગવાન જવાબ આપે છે : આંડો શિષ્ય લોકોત્તર દ્રવ્ય આવશ્યક એને કહે છે કે જે ક્ષમાદિ સાધુના ગુણો રહિત હોય, જકાય જીવની અનુકંપા રહિત હોય, ઘેડા જેવા ઉન્મત્ત હોય, હાથી જેવા નિરંકુશ હોય, ઘટારે મકારે શણગારેલ હોઠ હોય, ગુણ સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેરનાર હોય, અરિહંત આત્માનું ઉત્સાધન કરનાર, સ્વચ્છંદે વિચરનાર, જે વળતની આવશ્યક ક્રિયામાં જાને કાળે સાવધાન હોય તે ક્રિયાને લોકોત્તર દ્રવ્ય આવશ્યક કહેવામાં આવે છે.

શ્રી લોકાશાહ ઉપરનો પાઠ રજૂ કરી કહે છે કે સ્વચ્છંદી, શિથિલાચારી સાધુ એ વખત આવશ્યક ક્રિયા કરે તેમાં નમોત્યુષાંનો પાઠ કરે પણ તે દ્રવ્ય આવશ્યક કરે છે. ઉપયોગપૂર્વક ભાવ આવશ્યક કરતા નથી તેથી તેને શ્રી વીતરાગદેવે સમ્યક્દષ્ટા ન કહ્યા તેા જુઓ : ને કોઈ એમ દલીલ કરે કે સમ્યક્દષ્ટિ સિવાય નમોત્યુષાંનો પાઠ બાજે નહીં તે વાત શ્રી સુતસિદ્ધાંત વિરુદ્ધની દેખાય છે. આ જ વિષયમાં વિશેષ ચર્ચા કરતાં શ્રી લોકાશાહ નંદિસૂત્રનો પાઠ ટાંકી દલીલ કરે છે— ‘શ્રી નંદિસૂત્રમાં કહ્યું છે કે ચૌદ પૂર્વના બાહુનાર, બાહુનારને સમ્યક્ મતિ હોય, યાવત્ દશ પૂર્વના બાહુનાર બાહુનારને પણ સમ્યક્ મતિ હોય અને નવ પૂર્વના બાહુનારને સમ્યક્ મતિ હોય અને મિધ્યા મતિ હોય.’ આનો અર્થ, તાત્પર્ય એ કે નમોત્યુષાં આદિ દષ્ટને ગ્રંથ ધર્મ બાજે પણ મતિ મિધ્યા હોઈ શકે અને સમ્યક્ મતિ પણ હોઈ શકે. આ પ્રકારે વિચાર કરતાં સમ્યક્દષ્ટિ સિવાય ખીલ કોઈ નમોત્યુષાં ન કરે ન બાજે, આ વાત સ્વયંથી વિરુદ્ધ દેખાય છે. પ્રત્યક્ષમાં શ્રમણો પ્રમુખ ઘણા નમોત્યુષાં કરે છે તે કાંઈ સમ્યક્દષ્ટિ બનવા નથી. જે કહ્યા હોય તે વિચારી જોજો.

સાતમા બોલના પાંચમા પારામાં શ્રી લોકાશાહ ચર્ચા કરે છે કે ગણધરદેવે શાસ્ત્રોમાં અમુક વ્યક્તિને અમુક રીતે સંબોધન કર્યું હોય તેથી તે વ્યક્તિમાં તેવા ગુણ, લાયકાત છે એમ ગણધરદેવ માનતા નથી. સાતમા બોલના પાંચમા પારાના લોકાશાહના બોલનું ગુજરાતી વિવરણ નીચે મુજબ છે :

‘કેટલાક લોકો એમ કહે છે કે ગણધરે આમ કેમ કહ્યું—‘ગિરુધરે, ગિરુપડિમા તથા ધૂવં દાહિણુ ગિરવદાણુ’. આનો ઉત્તર બણો. જગતમાં જેનાં જે નામ ચાલતાં હોય તેના અધિકાર આવે ત્યારે ગણધર પણ તેને તે નામથી કહે છે એટલે તે નામથી સંબોધન કરે. દાખલા તરિકે શ્રી હાણુગ સૂત્રમાં ત્રીજા હાણુ ગણધરે એમ કહ્યું છે કે ‘ભરતવાસમાં ત્રણ તીર્થ કહ્યાં છે. (૧) માગધ (૨) વરદામ (૩) પ્રભાસ’. શ્રી લોકાશાહ, આ તીર્થની ગાથાનો ઉલ્લેખ કરી કહે છે કે ‘જુઓને, ગણધરે આને તીર્થ કહ્યાં પણ એમ કહ્યું નહીં જે “તત્ત્વો-કૃતિધ્યા પલ્લુતા” (ત્રણ કૃતાર્થ કહ્યું છે). શ્રી લોકાશાહ, એ જ આળતમાં કહે છે કે આ ત્રણ સ્થળોને ‘તીર્થ’ એ નામથી સંબોધ્યાં છે. છતાં આપણે આ ત્રણ સ્થળોને જનનાં તીર્થ ગણીને આરાધતા નથી. એટલે ગણધર જેનું જે નામ હોય, લોકમાં જે નામથી ઓળખાતા હોય તેનું તે જ નામ કહે

વળી દ્રૌપદીએ અગિયારની વર્તમામાં એમ કહ્યું છે જે એક વાગના (પાપાંનર) એવી છે કે 'જિન પ્રતિમાણુ' અવશ્યકું કર્તવ્ય.' આ લોકાશાસ એમ કહે છે કે દ્રૌપદીએ પ્રતિમાની પૂજા કરી તે સંપત્તિમાં જટી જટી વાગના (પાટો) છે. એક પાક એવો છે કે 'જિન પ્રતિમાની અર્ચા કર્તવી' એટલો જ પાક દેખાય છે. પણ તેમાં 'જિનપર' ઈત્યાદિ શબ્દો નથી. તમાણું જે પ્રત ચાલુ છે તે પ્રતને વિચારમાં લેતાં પાકમાં ઘણા ઘણા કેરકારો દેખાય છે. ડાળા ધોય તે વિચારી બેને,

નોંધ : દ્રૌપદીએ 'જિન પ્રતિમાની અર્ચના કરી' એટલો પાક જૂની પ્રતમાં છે પણ પાછળની પ્રતમાં નમેત્યુલુનો પાક બોલી વંદન, નમસ્કાર કર્યાનો ઉમેરેલો છે. વળી પ્રતિમાપૂજા એ આવશ્યક-અવશ્ય આવકને કરવાની હોય તો સૂત્રમાં આવશ્યક કહ્યા છે તેમાં પણ પ્રતિમાપૂજનો આવશ્યક અવશ્ય આવે જ, પણ કોઈ સૂત્રમાં તેનો આવશ્યક નથી તેમ જ તે આવકને અવશ્ય કરવાની હોય તો તેની વિધિનો પાક પણ સૂત્રમાં કયાંય આપ્યો હોત, પણ કોઈ સૂત્રમાં પાક નથી. વળી એ પણ જરૂરું છે કે પ્રતિમામાં દેવતું આરોહણ થાય તેવો કોઈ સિદ્ધાંત, નિયમ સૂત્રોમાં બેવામાં આવતો નથી. વળી પત્થરની યા ધાતુની પ્રતિમા ઘડાવી તેમાં અરિહંત દેવતું આરોહણ થઈ શકે એવો કોઈ નિયમ, પાક સૂત્રોમાં આપેલ નથી.

વળી કટલાક એમ કહે છે કે દ્રૌપદીએ નારદને એમ કહ્યું કે 'અસંજમી અવિરતિ'

દેવતાદિ શ્રી લોકાદ્યામ ક્ષેત્ર કરે છે તે આમ બોલવામાં સમ્યક્દૃષ્ટિનો વિવેક
અભાવ બને છે. આ પ્રમાણે તો મિથ્યાતાએ શ્રી યૌતમ સ્વામીને કહ્યું છે તે
સ્વભાવે યોગ્ય. તે અન્ય તીર્થદેશોએ એક વખત શ્રી યૌતમ સ્વામી ત્યાં
ગિરાવતા હતા ત્યાં આગ્રહ અને દરેકા હાજરા : 'હે સ્વામી, તમે જનુ કરજી
અને જનુ દેવથી અસંયતિ અવિરતિ યાવત્ એકાંત બાલ અજાની છો.'
આવા બેલ મિથ્યાતાઓએ શ્રી યૌતમ ભગવાનને કર્યા છે તે શ્રી ભગવતીચરના
અદારમાં અદારના આગ્રહ 'દેવમાં છે. તે જ પ્રમાણે સ્થવિર ભગવતીને પણ
અન્ય તીર્થદેશોએ કર્યા છે તે આ પ્રમાણે છે : 'એક વખત અન્ય તીર્થદેશ
ત્યાં શ્રી મદાચીર ભગવાનના સ્થવિર સાધુઓ ગિરાવતા હતા ત્યાં આગ્રહ
અને દરેકા હાજરા કે : સ્વામી, તમે અસંયતિ, અવિરત, યાવત્ એકાંત બાલ
અજાની છો. કેમ કે તમે અદતમે મદનુ કરો છો. અને અદતનો આદાર કરો
છો અને તમે અદત દેવપ્રયોગ છો. દેવતાદિ. મારે તમે એકાંત બાલ અજાની છો.'
જ્યોત્ષી શ્રી ભગવતીચર અનક આદમો, હિંદુય સાતમો.

આ ઉપરથી જાણે કે મિથ્યાતાઓ પણ અસંયતિ અવિરતિ એવા બોલ વદશે
હા આ સાતમો બોલ પૂરે.

૮.

પૂર્વભૂમિકા : 'પરંતુ મદાચતાદિ ધન્યા બોલનો 'દશ' એ આદમો બોલનું' નામે
છે. સાધુનાં પાંચ મદાચત આદિનાં દશ આરમથાઓમાં દયા છે. તથા શ્રાવકના
આર વ્રત તથા સામયિક વગેરે આવશ્યક ક્રિયાનાં દશ શાસ્ત્રોમાં બતાવ્યાં છે
પરંતુ શાસ્ત્રોમાં પ્રતિમા સંબંધીના જુદા જુદા ક્રિયાકોડોનાં દશ આખ્યાં મધી
તથા તે ક્રિયાકોડ મોક્ષ માર્ગ મારેનો નથી.

"હવે આમુ બોલ સિખીઈ જઈ. તથા શ્રીવીતરામદેવઈ સિદ્ધાંતમાર્ગે સાધુ

આવશ્યકતાનાં ફળ કલાં છે. તથા વળી આવશ્યકને સાધુ ચારિત્રવાન, વંદનીય છે તો વાંદાનાં ફળ, પર્યુપાસનાનાં ફળ, અન્ન, પાણી આપ્યાનાં ફળ, ઉપાશય દીધાનાં ફળ, વસ્ત્રપાત્ર દીધાનાં ફળ ઈત્યાદિનાં ફળ કલાં છે. જે તીર્થ'હરદેવ, અશુભ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ આરાધ્ય છે તો તેનાં ફળ ઘણી ઘણી વ્યવસ્થા શ્રી સિદ્ધાંતમાં ક્યાં છે. અને જે પ્રતિમા શ્રીવીતરાગના મોક્ષમાર્ગમાં આરાધ્ય કદી નથી તેથી સિદ્ધાંતમાં મંદિર કરાવ્યાનાં, પ્રતિમા ઘડાવ્યાનાં, પ્રતિમા ભરાવ્યાનાં, પ્રતિમા પૂજ્યાનાં, પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યાનાં, પ્રતિમા વાંદાનાં, પ્રતિમા પાસે ધરવાનાં ફળ, પ્રતિમા આગળ લાવના લાવવાનાં ફળ ઈત્યાદિ ઘણાં વાનાં (ક્રિયાઓ) પ્રતિમા પાસે કરે છે તેમાંથી એક પણ ક્રિયાનાં ફળ શ્રી મુક્તમાં શ્રી વીતરાગદેવે કલાં નથી તે ઉપરથી સમજો કે જેમ વાંદા પૂજ્ય કર્યાના ફળમાં મોક્ષના બદલે પાપ લાગે તો તેને મોક્ષનો લાભ કદી રીતે હોય ? કાળ હોય તે વિચારી જુઓ. આક્રમો બોલ પૂરો.

૬.

પૂર્વભૂમિકા : નવમા બોલનું નામ 'લવણસમુદ્રનંદ' અધિકારક અરિહંતાદિકના પ્રભાવ તેડના પ્રત્યુત્તર' આપ્યું છે. આ બોલમાં શ્રી લોકાશાહ શ્રી જીવાલિગમ મુદ્રની ગાથા ટાંકીને એમ પ્રતિપાદિત કરે છે કે શ્રી લવણસમુદ્ર અરિહંત, ચક્રવર્તિ બલદેવવાસુદેવ સાધુસાધ્વી આવક્રાવિકા ષગેડેના પ્રભાવે કરી જ'ભુકીપને પાણીએ કરી, જળમય કરી રેલતો નથી. શ્રી લોકાશાહ એમ કહેવા માગે છે કે જે પ્રતિમાનો કાંઈ પ્રભાવ હોત તો જીવાલિગમના પાકમાં લટિક મનુષ્યનો પ્રભાવ, પ્રતિમાનો પ્રભાવ બતાવ્યો હોત પરંતુ પ્રતિમાનો પ્રભાવ બતાવ્યો નથી.

“હવે નવમું બોલ લિખીછું છઉં. તથા જીવાલિગમ ઉપાંગમધ્યે લવણસમુદ્રના અધિકાર કરી છઉં. તિહાં શ્રી ગૌતમસ્વામિઈ પૂછ્યા છઉં જુ ‘પાણી એવકંઠ

તેસિ ધાં પશ્ચિમદાય લતાનુસમુદ્દે જન્મદીવં દીવં નો બીખેતિ. નો ભાખેતિ.
 છો એવ ધાં એકો દગં કરેતિ. ગંગાસિંધુનારત્નસા સપિતાસુ દેવતાઓ
 મહિદિયાઓ નવ પલિઓવમહિતિયાઓ પરિવસતિ. તાસિ ધાં પશ્ચિમદાય લતાનુ-
 સમુદ્દે નવ ના એવ ધાં એકોદગં કરેતિ. ગુરુત્તમિમતંતરિતરિસ
 વાસાધરપન્વએસુ દેવા મહિદિયા. તેસિ ધાં પશ્ચિમદાય નેમવપરપન્વએસુ વાસેસ
 મથુઆ પગતિમદયા. સેલિનાસેલિતંસાસુતપન્વદ્વારુપદ્વારુ સલિલાસુ દેવતાઓ
 મહિદિયાઓ. તાસિં પશ્ચિ રાદાવતિ નિચકાવતિ વદન્વદુપન્વએસુ દેવા મહિદિયા
 નવ પલિઓવમહિતિયા પળગુતા. મદાદિમવંતરુપાસુ વાસાધરપન્વએસુ દેવા
 મહિદિયા નવ પલિઓવમહિતિયા હરિવાસરમગવાસેસુ મથુઆ. પગતિમદયા.
 ગંધાવતિમાલવંતપરિયાએસુ વદન્વદુપન્વએસુ દેવા મહિદિયા. ગિરસદાણીલવંતેસુ
 વાસાધરપન્વએસુ દેવા મહિદિયા. સન્વાઓ ઉદકિદેવતાઓ ભાગિયન્વાઓ
 પઉમદ્દાઓ તેગિરિછેસરિદ્દાઓ વાસીણીઓ દેવતાઓ મહિદિયાઓ તાસિં
 પશ્ચિદાય પુન્વવિદેહવ્યવરવિદેહસુ વાસેસુ અરહંતચક્રવટિજલદંવ વાસુદેવચારણુ-
 વિજ્ઞાનહરા. સમણાઓ સમણીઓ. સાવગાઓ સાવિગાઓ. મથુઆ પગતિમદયા.
 તેસિ પશ્ચિદાય લવણે સીતાસીતોદગાસુ સલિલાસુ દેવતા મહિદિયા. દેવકુરુઉત્તર-
 કુરુસુ મથુઆ પગતિલગા. મંદરે પન્વતે દેવયાં મહિદિયા જન્મદીવેણું સુદંસણા
 જન્મ ૧વાહિવતી અણાદએણામાં દેવે મહિદિએ નવ પલિતોવમહિતીએ પરિવસતિ.
 તેસિ ધાં પશ્ચિદાય લવણસમુદ્દે છો ઉત્તીલેતિ. નો ઉત્તીલેતિ. નો એવ ધાં
 એકોદગં કરેતિ, ૭. ૮ જોહનઈ શ્રીવીતરાગે અરિહંતચક્રવર્તિજલદેવવાસુદેવ
 ચારણુવિદ્યાધર સાધુસાધ્વીશ્રાવકશ્રાવિકાપ્રકૃતિ ભદ્રકમનુપ્ય ગંગાસિંધુદેવી ઈત્યાદિક
 જે જેણુઈ થાનકઈ જેહના પ્રભાવ છઈ, તેહના પ્રભાવ કલા. અનઈ જેણુઈ
 જેણુઈ પર્વતઈ શાશ્વતી પ્રતિમા છઈ તેણુઈ તેણુઈ હુંગરિ જે જે દેવતા વસઈ
 છઈ, તેહના પ્રભાવ વીતરાગે કલા, પશ્ચિ પ્રતિમાના પ્રભાવ ન કહિયા. અનઈ

હવે તુ હોઈ પ્રતિમાના આદા ઘણા પ્રભાવ હૃદયે જઈ, પશુ શ્રી વીતરાગે
કાંઈ પ્રભાવ ન કર્યા. જુ કાંઈ પ્રતિમાના પ્રભાવ હુ તઉં છડાંઈ પ્રભાવ કરૂત.
જૂઓનઈ, જો કોઈ પ્રકૃતિમદક મનુષ્ય, તેડવુ પ્રભાવ કરું, તેઉં પ્રતિમાનઉં
પ્રભાવ સ્વપ્ન ન કરિઉં ? ડાહુ હુઈ તે વિચારી જોજ્યો. એહ નવમુ જોલ.”

વિવરણ : હવે નવમો જોલ લખાએ છીએ. શ્રી હવાભિગમચત્રમાં લવણસમુદ્રના
અધિકાર કર્યા છે. ત્યાં શ્રી ગૌતમસ્વામીએ પ્રશ્ન પૂછ્યા છે : ‘જો લવણસમુદ્રનું
પાણી એકલું જીજ્ઞે છે તો જંજુદીપને જળમય દેમ નથી કરતું ?’ આ પ્રશ્નના
ઉત્તરમાં શ્રી વીતરાગદેવે એમ કરું છે કે (હવાભિગમ ચત્રના પાડતો અર્થ)
પ્રશ્ન : હે ભગવાન, જો તે લવણસમુદ્ર બે સાળ જોગન ચક્રવલ સઘળ પડોળ-
પણે છે, પંદર સાળ એકયાસી હજાર એકસો એગણચાલીસ જોગન કાંઈ
જીજ્ઞે પરિવીપણે, એક હજાર જોગન કાંડપણે છે. સોળ હજાર જોગન કાંડપણે
શીખા છે. સત્તર હજાર જોગન કાંડપણે કાંચપણે સળીને સર્વત્રે જળપિંડ છે
તો શા કારણે, હે ભગવંત, લવણસમુદ્ર જંજુદીપ નામે દીપને પાણીએ કરી
રેલતો નથી ? પીડા ઉપજવતો નથી ? તેમ વળી નિશ્ચયે એકાદક-જળમય દેમ
કરતો નથી ? ઉત્તર : હે ગૌતમ, જંજુદીપ નામે દીપને વિષે ભરત, ઐરણ્યવંત
ક્ષેત્રે અરિહંત, ચક્રવર્તી, જલદેવ વાસુદેવ, જંઘાચારણ, સાધુ, વિદ્યાચારણ
સાધુ, વિદ્યાધર, સાધુસાધી, શ્રાવકશ્રાવિકા ખીજયે મનુષ્ય છે તે પ્રકૃતિએ-
સ્વભાવે ભદ્રિક છે, સ્વભાવે વિનીત છે, સ્વભાવે જ જોડને પાતળા, અદ્ય
કોષ માન, માયા હોલ છે, જોડ મૂઠું, સુદોમળ, માર્દવ દોમળતા કરી સહિત
છે વૈરાગ્યથી સંસારમાં લેપાયેલ નથી. ભદ્રિક છે, વિનીત છે તેડની નેશાએ,
તેડના પ્રભાવ કરી લવણસમુદ્ર જંજુદીપને પાણીએ રેલતો નથી, પીડતો નથી,
જળમય કરતો નથી; જોલતો નથી. વળી ગંગા સિંધુ રકતા અને રક્તવતી એ
નદીને વિષે અધિષ્ઠાયક દેવીઓ મહર્ષિક યાવત એક પદ્યોપમની સ્થિતિવંત
વસે છે તેડની નેશાએ, તેડના પ્રભાવે કરી લવણસમુદ્ર યાવત એકાદક (જળમય)
કરતો નથી. જોલતો નથી, વળી સુલહિમવંત અને શિખરીનામા વર્ષધર પર્વતને
વિષે દેવતા મહર્ષિક વસે છે તેની નેશાએ, તેડના પ્રભાવે કરીને લવણસમુદ્ર
રેલતો નથી. વળી હિમવંત ઐરણ્યવંત ક્ષેત્રને વિષે જુગલિયા મનુષ્ય પ્રમુખ
પ્રકૃતિ સ્વભાવે ભદ્રિક છે તેડના પ્રભાવે કરી રેલતો નથી. વળી રોહિતા રોહિતંસા
સુવર્ણકળા, રૂપકળા એ નદીને વિષે દેવીઓ મહર્ષિકે વસે છે. યાવત તેડની
નેશાએ, પ્રભાવે કરીને (વૈતાલ્ય) રેલતો નથી. વળી શબ્દપતિ વિદ્યાપતિ વૃત
વૈતાલ્ય પર્વતને વિષે દેવતા મહર્ષિક યાવત પદ્યોપમની સ્થિતિવંત વસે છે

તેડના પ્રભાવે કરીને રેલનો નથી. વળી મહાકેમવંત રૂપાવર્ધિયર પતિને વિશે
દેવતા મહર્થિક છે, યાવત પદ્યોપમની સ્થિતિવંત વસે છે તેડના પ્રભાવે કરી
રેલનો નથી. વળી હરિવાસ, રમ્યકવાસ શ્રેયને વિશે જુગલિયા મનુષ્ય પ્રમુખ
પ્રકૃતિ સ્વભાવે ભદ્રિક છે તેડના પ્રભાવે કરી રેલનો નથી. વળી નરકંતા, નારીકંતા,
હરિકંતા ને હરિસલીલા એ મહાનદીઓ વિશે દેવીઓ મહર્થિક છે, યાવત
તેડની નેશાએ કરી પ્રભાવે કરી રેલનો નથી. વળી ગંધાવતી માલવંત નામાયત
વૈતાલ્ય પર્વતને વિશે દેવતા મહર્થિક છે તેડના પ્રભાવે કરી રેલનો નથી. વળી
નિપદ નીલવંત નાગ પર્વતને વિશે દેવતા મહર્થિક રહે છે તેના પ્રભાવે કરી
રેલનો નથી. વળી પદ્મદલ મહાપદ્મદલ પુંડરિકદલ તીર્થગજદલ ને કેસરીદલ એને
વિશે શ્રી, સ્ત્રી, કૃતિ, પ્રીતિ, બુદ્ધિ, લક્ષ્મી એ છ દેવીઓ મહર્થિક છે તેડના
પ્રભાવે કરી રેલનો નથી. વળી પૂર્વ મહાવિદેહ, પશ્ચિમ મહાવિદેહ શ્રેયને વિશે
અરિદંત મહર્ષી પાવદેવ, વાસદેવ, જંધાગારણ્ય, વિદ્યાગારણ્ય, સાધુ વિદ્યાધર
સાધુસાધવી, જાવદખાવિકા બીજાએ મનુષ્ય પ્રકૃતિ સ્વભાવે ભદ્રિક છે તેડના
પ્રભાવે કરી રેલનો નથી. વળી સીતા સિતાદેહ મહાનદીને વિશે દેવીઓ મહર્થિક
છે તેડના પ્રભાવે કરી રેલનો નથી. વળી દેવદર ઉત્તરદર શ્રેયને વિશે જુગલિયા
મનુષ્ય પ્રકૃતિએ ભદ્રિક છે તેડના કરી રેલનો નથી. વળી મેરુપર્વત દેવતા
મહર્થિક વસે છે તેડના પ્રભાવે રેલનો નથી. વળી જંબુદ્વીપે ચક્રર્થના વસે
જંબુદ્વીપે અતિપતિ અનાપતિ નામે દેવતા મહર્થિક વસે છે તેની નેશાએ,
ચક્રર્થના રેલનો નથી. પીડનો નથી. નિપદ જ્યાગય કરતો નથી. વળી એ
જંબુદ્વીપે, જંબુદ્વીપે, જંબુદ્વીપે જ રેલનો જ રેલનો જ રેલનો જ રેલનો જ રેલનો
જંબુદ્વીપે, જંબુદ્વીપે કરી પીડનો નથી. નિપદે અકાલક જ્યાગય કરતો નથી.

પૂર્વશ્ચિન્નિઃ : આ બોલતું નામ 'શ્રીયં દેવતાના પ્રત્યુત્તર' છે. સાતમા બોલમાં શ્રીયંદેવતાએ પ્રતિમા પૂજ્યાની દંડી ચર્ચા કરવામાં આવી છે તે બાળતમાં લંબાણુથી શાસ્ત્રોના આધારે દાંડીને શી લેઈગયાદ આ દશમા બોલમાં ચર્ચા કરે છે. શાસ્ત્રોમાં 'પરમવત્તા સુખ માટે' અમુક જાતના શબ્દપ્રયોગ કર્યા છે અને 'આ ભવના સીદિ સુખ માટે' અમુક શબ્દપ્રયોગ કરવામાં આવ્યા છે. બન્નેનો શાસ્ત્રીય તફાવત બતાવીને આ શબ્દપ્રયોગ સમજા કરીને મધ્ય છે તેની આચી કરી જતાયે છે.

'દવત્તં દ્વત્તમુ બોલ સિખાઈ જઈ. તથા શ્રીચિદાંતમાર્દિ શ્રીવીતરામદેવદં સ્તુતુનઈ આવધનઈ સમગ્રદશીનઈ ખાઈ પ્રતિમા આરાધ્ય ન કરી. અનઈ જિ વારઈ પ્રતિમાના યાપક દન્ડઈ પૂરીઈ નિવારઈ સુરિઆનિદેવતાના આસાપા દેવાઈ. તે સુરિઆનિદેવતાઈ પવિત્ર મોક્ષનઈ પાતઈ પ્રતિમા નથી પૂજિ. તે અધિકાર સિખાઈ જઈ. જિતાં સુરિઆનિદેવતાઈ શ્રીવીતરામ વાંઘા તિતાં એવુ' દિદિડ 'એવં મે પેચ્યા દિતાં મે સુદાએ, ખમાએ, નિસ્સેસાએ. આજુગામિયતાએ ભવિ-સ્સતીતિ દદુ.' અનઈ જિતાં સુરિઆનઈ પ્રતિમા પૂજી તિતાં એવુ' દિદિડ- 'દિ મે પુત્રિ પગ્ઠા દિઆએ સુદાએ, ખમાએ. જિસ્સેસાએ, આજુગામિયતાએ ભવિસ્સઈ.' તુ મુદ્દાનઈ, જિતાં વીતરામ વાંઘા તિતાં 'પેચ્યા' દિદિતાં પરલાયે 'દિઆએ સુદાએ' દિદિડ. અનઈ જિતાં પ્રતિમા પૂજી તિતાં 'પુત્રિ પગ્ઠા' દિદિડ. પવિત્ર 'પરમવે' ન દિદિડ. ચિદાંતમાર્દિ જિતાં દેવતાએ અથવા મનુષ્યઈ શ્રીવીતરામ વાંઘા, તિતાં 'પેચ્યા દિયાએ,' અથવા 'છદમવે પરલાયે દિઆએ' દિદિડ પવિત્ર દિતાં 'પુત્રિ પગ્ઠા દિઆએ સુદાએ' ન દિદિડ. અનઈ જિતાં પ્રતિમા પૂજી તિતાં 'પુત્રિ પગ્ઠા દિઆએ સુદાએ' દિદિડ. પવિત્ર દિતાં 'પેચ્યા' અથવા 'પરમવે દિઆએ સુદાએ' ન દિદિડ. પવિત્ર કારણઈ પ્રતિમા મોક્ષનઈ પાતઈ નથી. જિત્ર ભગવતી ચરમયે ખીને અંતક પદકનઈ આલાવઈ જેઠ અધિકાર જુજુઆ દજા જઈ, તે સિખાઈ જઈ- 'જેઠેવ સમયે ભગવ' મહાવીરે તેજેવ દેવાગરજઈ. દેવાગરજતા સમયે ભગવ' મહાવીરે તિપુતો આયાદિણં પયાદિણં કરેતિ. કરેમતા જાવ નમસિતા. એવં વદાસી. આસિતે પાં ભંતે લોએ. પસિતે પાં ભંતે લોએ આસિતપસિતે પાં ભંતે લોએ. જરામંરજેણુ ય. સે જહાનામએ 'દ્ધ ગાડાવઈ અગાર'સિ દ્ધયાપમાણંસિ સે જે તત્થ ભંડે ભવઈ અપ્પસારે મોક્ષયુગએ ત' ગદાય આયાસે એગંતમંત' અવકમતિ એસ મે નિત્યાગિએ સમાણે પરજા પુરાએ દિઆએ સુદાએ ખમાએ નિસ્સેસાએ આજુગામિયતાએ

પ્રાર્થનાથી મુક્તિ મેળવવા માટેના તમામ મુશ્કેલીઓ સરળ પૂજા કરવાથી જ દૂર થાય છે. આથી જ અન્યથા કોઈ ને સતી નથી. આથી જ મુક્તિને પર્વતોપરના પિન્નાએ ચઢાવે છે. આથી જ કહેવાય છે કે 'તે જોઈને' તમામ જાતના અન્યથા પર્વતો પીંચાના અગ્રસ્થ 'વેચા' ફેરવે છે. આથી જ કહેવાય છે કે 'આપણામાંથી' એ અગ્રસ્થ તો જોઈ અર્થેકારથી કલા કરે. પરંતુ તમામ તમામ નિર્વાં હોય છે. 'પર્યોગસ્થ' અન્યથા અગ્રસ્થ હોય છે. તિર્વાં હોય છે. 'પર્યોગસ્થ', તો જોઈને જિગ્મ દર્શાવે છે. એવડા ફેરવે અગ્રસ્થના અગ્ર, નિમ્ન અગ્રિયાગ્રના પશ્ચિમ આગ્રાવક જિલ્લાં પ્રતિમા પૂજા નિર્વાં 'પુર્યિપરજા', અન્યથા જિલ્લાં ત્રીતરાગ વાંચા તિર્વાં 'પેચ્ચા' હોય છે. એવડા અગ્રસ્થના ફેરવે હોય એ આગ્રાવાગ્રના મેલક સરિઆલદેવતા પ્રતિમા પૂજા. અન્યથા પ્રતિમા આગ્રાવિ નમોત્યુજાં કર્યું તે જૂઠું પાતછ. અન્યથા ત્રીતરાગ વાંચા તે જૂઠું પાતછ. તથા જિગ્મ પ્રતિમાનક પુર્યિ પચ્ચા કહિયે હોય તિમ દાદની પૂજામર્થ પશ્ચિ પુર્યિ પચ્ચા કહિયે હોય. એ જોઈ અધિકાર એક જાગ્રહિય.

તથા દેવતાએક હોય કહયે હોય. જે સુધર્માસલાઈ. તીર્થ'કરની દાદ હોય. તિર્વાં દેવતા મૈથુન ન સેવઈ. તેક લાણી દાદ સમ્યક્ત્વનક પાતછ. તથા જોઈને અન્યથા-સમ્યક્ત્વનક પાતછ હોય તથા પુર્યિ પચ્ચા કાં કહયે? અન્યથા ધર્મિયં વવસાઈય' પશ્ચિ કાં કહયે?

તથા શ્રીહાણીંગમધ્યે ત્રીજક ઠાણી વ્યવસાય ત્રીણિ કલાં. તે લિસીઈ હોય. જ. 'તિવિદિ' વવસાઈય પં. તં. ધર્મિયે વવસાઈય. અધર્મિયે વવસાઈય. ધર્મિ-આધર્મિયે વવસાઈય. તે ધર્મવ્યવસાય સાધુનઈ. ધર્માધર્મવ્યવસાય આવકનઈ. જાણી જાણીસ દંડક અધર્મવ્યવસાય કલા તથા જોઈને-દેવતા શ્રીવીતરાગે અધર્મવ્યવસાય કલા. અન્યથા જિલ્લાં સરિઆલદેવતા પ્રતિમા તથા દ્રુ વાવિ ઈત્યાદિ પૂજવા આપ્યુ તિર્વાં હોય કહિયે જે ધર્મિયં કવસાઈયં ગિણિહન્ય.

અનર્થ દાણાંગમધ્યે દસગર્હ દાણુર્થ ધર્મ તઉ દસ કર્યાં. 'દસવિદે ધર્મે પન્નતો. તં. ગામધર્મે ૧. નગરધર્મે ૨. રુદ્રધર્મે ૩. પાસંધર્મે ૪. કુત્રધર્મે ૫. ગણુધર્મે ૬. સંધધર્મે ૭. મુખધર્મે ૮. ચરિત્તધર્મે ૯. અતિથિધર્મે ૧૦. એ દસ ધર્મ કર્યાં. તે માર્તિ ને 'ધર્મિમયં વવસાધયં ગિણિકન્નમ,' કહિઉ તે તુ કુલધર્મમાર્તિ આવઇ જઈ. અનર્થ કેતલાએક ઇમ કહઈ જઈ, ને 'ધર્મિમયં વવસાધયં' કહનાં શ્રુતધર્મ કહીઇ. તઉ ડાહુ હુઇ તે વિચારી જોલ્યો-જે ચરિઆભઈ તઉ પ્રતિમા, દ્રહ, વાવિ, હથીયાર ઈત્યાદિ ઘણું વાનાં પૂજ્યાં હઈ. અનર્થ ધર્મિમયં વવસાધયં તુ સમુચ્ચયપદઈ કહિઉ જઈ. જુ ધર્મિમયં વવસાધયં શ્રુતધર્મ તુ દ્રહ વાવિ હથીયાર જેતલાં વાનાં તે સહ શ્રુતધર્મ થાઇ અનર્થ તિહાં તઉ ઈમ ન કહિઉ. ને પ્રતિમાની પૂજા તથા નમોત્યુણું તે શ્રુતધર્મ. અનર્થ દ્રહ વાવિ હથીયાર ઈત્યાદિક તે કુલધર્મ. તિહાં તું સમુચ્ચયપદઈ ધર્મિમયં વવસાધયં કયું જઈ. પ્રતિમા નમોત્યુણું દ્રહ વાવી હથીયાર પ્રમુખ સદ્નર્થ કહિઉ જઈ. ડાહુ હુઇ તે વિચારી જોલ્યો.

તથા વધી પ્રીજઇ. ધર્મિમયં વવસાધયં કહિઉ. તે પુસ્તક વાંચા પછી કહિઉ. અનર્થ તે તે પુસ્તકનર્થ એક જ સૂત્રમાર્તિ ઈમ કયું જઈ. એતલઇ તે પુસ્તક ને ધર્મશાસ્ત્ર અનર્થ આચારાંગાદિક ને સમ્યક્શાસ્ત્ર જઇ તે તઉ તે ન હુઇ. તઉ જોદનઇ, તે કયુ ધર્મશાસ્ત્ર જઇ? જઉ શ્રુતધર્મશાસ્ત્ર હુઇ તઉ તેડમાર્તિ દ્રહ વાવી હથીયાર પ્રમુખ ને વાનાં પૂજ્યાં તે પૂજવ! ન કહપઇ. એણુઈ કારણુઈ તે શ્રુતધર્મ શાસ્ત્ર ન હુઇ. ડાહુ હુઇ તે વિચારી જોલ્યો. ઇતિ ચરિઆભાવિહાર : એક દસમુ બોલ."

વિવરણુ : હવે દસમો બોલ લખીએ છીએ. શ્રી સિદ્ધાંતમાં શ્રી વીતરાગદેવે સાધુને શ્રાવકને સમ્યગ્દષ્ટિને ક્યાંય પ્રતિમા આરાધ્ય કહી નથી અને ન્યારે પ્રતિમાના સ્થાપકને પૂછીએ છીએ ત્યારે સૂર્યાભદ્રેવતાનો અધિકાર દેખાડે છે. શ્રી લોકશાહ સૂર્યાભદ્રેવતાએ મોક્ષના હિત માટે પ્રતિમા પૂજા નથી એમ કહીને તેનો અધિકાર લખે છે : ન્યાં સૂર્યાભદ્રેવે શ્રી વીતરાગદેવને વાંઘા છે ત્યાં તેણે એમ કહ્યું છે 'દે આ મારા આત્માના આલોક તથા પરલોક (પરલવ)ના હિત માટે, સુખ માટે, શાંતિ માટે, કલ્યાણ માટે ઉપયોગી થશે અને તેથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે મદદ કરશે' એમ કહ્યું છે અને ન્યાં સૂર્યાભદ્રેવે પ્રતિમાની પૂજા કરી છે ત્યાં એમ કહ્યું છે 'પાછળથી થા પહેલાં મારા હિત માટે, સુખ માટે, કલ્યાણ માટે દારિદ્ર્ય હરવા માટે ઉપયોગી થશે' આ પાઠ ટાંકીને શ્રી લોકશાહ

દલીલ કરે છે કે તો જુઓ જ્યાં ત્રીતરાજ વાંઘાં ત્યાં 'પેચ્યા' એટલે પરભવમાં દિત માટે; સુખ માટે કહ્યું અને જ્યાં પ્રતિમા પૃથ્થ ત્યાં 'પુવ્વિ પરખા' એટલે પહેલાં થા પછી કહ્યું. પણ 'પરભવમાં' ન કહ્યું. સિદ્ધાંતમાં જ્યાં દેવતાએ અથવા મનુષ્યે શ્રી ત્રીતરાજને વાંઘ્યા છે ત્યાં 'પેચ્યા ધિયાએ' આત્માનાં પરભવમાં દિત માટે અથવા આ લાવ અને પરભવમાં દિત માટે કહ્યું; પણ ક્યાંય 'પુવ્વિપરખા' પહેલાં અને પછીનાં દિત અને સુખ માટે ન કહ્યું અને જ્યાં પ્રતિમા પૃથ્થ ત્યાં 'પુવ્વ પરખા'—પહેલાં અને પછીના દિત માટે સુખ માટે કહ્યું પણ ક્યાંય 'પેચ્યા' એટલે પરભવમાં દિત માટે, સુખ માટે ન કહ્યું અને એ જ કારણથી પ્રતિમા મોક્ષ માટે કહી નથી. શ્રી ભગવતીગ્રન્થના બીજાં શતક ઉદ્દેશ પહેલાંમાં અધિકના આંત્રવામાં બન્ને અધિકારને જુદા જુદા ક્યાં છે તે લખાએ છીએ.

ભગવતીગ્રન્થના પાઠનો અર્થ : જ્યાં શ્રમણ ભગવંત મહાવીર ગિરાજતા-હતા ત્યાં ગયા અને જઈને શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને તિગ્રુતો આપાહિણ પયાહિણ કરે છે અને કરીને જામસ્કાર કરી વંદણા કરી એમ બોલ્યા : હે ભગવાન, એક લોક જરા અને મરણથી સળગી રહ્યો છે. જેવી રીતે કોઈ ગૃહસ્થ પોતાનાં ઘરને અગ્નિથી બળતું જોઈને ઘરમાં થોડા ભારવાળી અને મૂંઝવણન કિંમતી વસ્તુ હોય તે બહાર કાઢી લે છે અને એકાન્ત સ્થાનમાં રાખે છે અને એમ વિચારે છે કે આ અગ્નિમાંથી બચાવી કાઢેલી વસ્તુ પાછળથી મારા દિત, સુખ, કલ્યાણ અને દારિદ્ર્ય દુસ્કર્તા થશે એ જ પ્રકારની રીતે હે દેવાનુપ્રિય, મારા આત્મારૂપી એક બહુમૂલ્ય પદાર્થ ઈષ્ટકારી, પ્રિયકારી, મનોહર, મનોરમ, ધૈર્યરૂપ, વિશ્વાસરૂપ, સ્થિરરૂપ છે, સંમત છે, અનુમત છે બહુમત છે અને આભૂષણથી ભરપૂર કરંડિયા સમાન છે, રંગને મને શીત, ઉષ્ણ, ઠંડા, તરસ, ચોર, સર્પદંશ, મશક, વાતપિત્ત, ક્રક, સન્નિપાત આદિ ભારણાન્તિક શેષો, ઉપસર્ગ અને પરિસાદથી મને બચાવવા માટે મારા આત્માને જન્મ, જરા અને મરણરૂપે દુઃખના અગ્નિમાં બળતા રાસારૂપી ઘરમાંથી બહાર કાઢી લઉં તો તે મારા માટે પરલોકમાં દિતકારક, સુખકારક, ક્ષેમકારક, કલ્યાણકારી નીવડશે અને પરંપરા પણ કલ્યાણકારક થશે. તો હે દેવાનુપ્રિય, આપ પોતે જ દાક્ષા આપો. અહીં અધિક શ્રી મહાવીર ભગવાનને એમ કહ્યું કે જેમ એક ગૃહસ્થ તેના ઘરમાં આજ લાગી હોય ત્યારે તે ઘરમાંથી ઘણી મારા વસ્તુ કાઢે છે અને એમ કહે છે આ સાર, બંડાર, વસ્તુ કાઢવાથી મને હવે પાછળથી દિતરૂપ, સુખરૂપ આદિ થશે અને હું જે આરિજ લઉં છું તે મને પરલોકમાં દિતરૂપ, સુખરૂપ ઈત્યાદિ થશે. હવે

જાહેરને-સરના કાલકાળા અને આરિય લીધાના ચળના ઘેટલા ફર-તારવન છે? 'સિન્ધુ'એ સુદાએ જાવ આપકારીએ' આ ચળદો તો અને અધિકારમાં કયા છે પણ સરની કાલી ત્યાં 'પરજા પુરા' એમ કહ્યું છે અને આરિય લીધું ત્યાં 'પરલોકના' એમ કહ્યું. તો જુલો કે સર્વામહેવના અધિકારમાં ક્યાં પ્રતિમા પૂછ ત્યાં 'પુત્રિ પરજા' અને ક્યાં વીતરાય વાંવા ત્યાં 'પેરજા' કહેલ છે. આટલો ચળદો ફર છે. આ આસાનાને-અધિકારને મેળવી જોતાં-વિચારી જોતાં-સમજતાં સર્વામહેવનાએ પ્રતિમા પૂછ અને પ્રતિમા પાસે નમોત્યુજાનો પાક ક્યો તે છુટી વાત અને શ્રી વીતરાયને વાંવા એ જાલી વાત. વળી તેમ પ્રતિમા પૂછ ત્યાં 'પુત્રિ પરજા' કહ્યું છે તેન વાતની પૂજન કરી ત્યાં પણ 'પુત્રિ પરજા' કહ્યું છે. આ અને અધિકાર એક જાણુ છે.

સાર્થ : શ્રી લોકશાહ એમ કહેતા માટે છે કે પ્રતિમા પૂછ અને વાતની પૂજન કરી એ અને એક ધોલુ કંપુએ એક સરના એક જ પ્રકારની ક્રિયામાં અણાય અને વીતરાય વાંવા એ ખીટી જાતની ક્રિયામાં અણાય.

તથા દિનસાદ એમ કહે છે કે સર્વામહેવનાએ તીર્થ કરતાં દાદ છે. ત્યાં મૈત્રુન ન એરે તેથી દાદ અગમ્ય. આને થઈ તો જુલોને, સર્વામહેવનાએ જાતે મોય તો 'પુત્રિ પરજા' એમ કહે?

નોંધ : અને 'પ્રતિમા' વચ્ચેના 'પુત્રિ પરજા' એ ચળદો તો પરલોકના દિન માટેની ન મોય તેથી ક્રિયા માટે લખાય છે એમ કહેવા, સમજવવા માટે છે.

વળી શ્રી લોકશાહના ચીલ્લ કાળે અવસાય પણ પ્રકારના હોવા છે.

કાળાં શ્રવણ પાટનો અર્થ : કાર્યચિહ્ન માટે ક્રિયા કરવી તેને આપાર કહે છે. ત્રણ પ્રકારના આપાર કયા છે : (૧) ધર્મ આપાર એટલે સાધુના આચાર (૨) અધર્મ આપાર એટલે અસંયતિનો (૩) ધર્માધર્મ આપાર એ દેશ વિરતિ આવેકનો. વળી ત્રણ પ્રકારના આપાર કયા છે : (૧) પ્રત્યક્ષ-અવધિ, "મન પર્યવ" એવગ્રથેપ (૨) પ્રત્યક્ષ-ઈન્દ્રિય જાનક્ય (૩) અનુમાનિક-અનુમાનથી જાણવું તે. વળી ત્રણ પ્રકારના આપાર કયા છે : (૧) આ લોક સંજાધી (૨) પરલોક સંજાધી (૩) આ લોક અને પરલોક બંને સંજાધી.

તેને ત્રણ આપાર સંજાધી શ્રી લોકશાહ વિવેચન કરે છે કે તે ધર્મ આપાર

સાધુનું, ધર્મઅધર્મ આપાર આવકનું અને આક્રીના આવીશ દંડક અધર્મ
 વ્યવસાય-વ્યાપાર કલા છે. હવે ભુગ્નોને-સમજોને કે શ્રી વીતરાગ દેવ દેવતાના
 વ્યવસાય-વ્યાપાર-ક્રિયાને અધર્મ વ્યવસાયમાં ગણ્યા છે. અને જ્યાં સર્વાલ-
 દેવતાએ પ્રતિમા, દ્રુદ (સરેવર) વાવ ઈત્યાદિ પૂજવાનું આવ્યું છે તેથી
 એમ કહ્યું છે કે આ ક્રિયાને ધર્મિય વ્યવસાયમાં ગણવી જોઈએ. આ પ્રતિમા
 દ્રુદ, વાવ વગેરે પૂજની ક્રિયાને ‘ધર્મિય’ વવસાઈય’ ક્રમ કહી છે તે ગાયતમાં
 ખુલાસામાં શ્રી ઠાણુંગસૂત્રનો આધાર ટાંકે છે. શ્રી ઠાણુંગસૂત્રના દશમા ઠાણે
 ધર્મ દશ પ્રકારના કલા છે. ‘દસવિધે ધર્મ પન્નાતો’ : (૧) ગામધર્મે (૨)
 નગરધર્મે (૩) રકૃધર્મે (૪) પાસંડધર્મે (૫) કુલધર્મે (૬) ગણધર્મે (૭)
 સંઘધર્મે (૮) સુગધર્મે (૯) ચરિતધર્મે (૧૦) અત્યિકાયધર્મે. ઉપરના
 ઠાણુંગના પાઠનો અર્થ આ પ્રમાણે થાય છે : (૧) ગામનો ધર્મ એટલે ગામનો
 આચાર (૨) નગરનો આચાર (૩) દેશનો આચાર (૪) ૩૬૩ પાળંડીના
 ધર્મનો આચાર (૫) કુળનો આચાર (૬) ગણધર્મ એટલે ગણનો આચાર
 (૭) સંઘધર્મ એટલે ચતુર્વિધ સંઘનો આચાર (૮) શ્રુત ધર્મ એટલે સૂત્રધર્મ
 (૯) ચારિત્રધર્મ એટલે પાંચ મહાવ્રત રૂપ ધર્મનો આચાર (૧૦) અસ્તિકાય
 ધર્મ એટલે ધર્માસ્તિકાય વગેરે ધર્મ. આ દશ પ્રકારના ધર્મ કલા; તેમાં ‘ધર્મિય
 વવસાઈય’નો કુલધર્મમાં સમાવેશ થાય છે અને દટલાક એમ કહે છે કે શ્રુતધર્મમાં
 ધર્મિય વ્યવસાયનો સમાવેશ કરવો જોઈએ. કાલા હોય તે વિચારી જોજો કે
 ધર્મિય વ્યવસાયનો શ્રુતધર્મમાં સમાવેશ થાય છે? શ્રી લોકાશાહ દલીલ કરી
 પૂછે છે કે સર્વાલદેવે પ્રતિમા દ્રુદ, વાવ, હથિયાર વગેરે ઘણી વસ્તુઓની પૂજ
 કરી છે તેને ‘ધર્મિય વ્યવસાય’ તો સમુચ્ચય રીતે કહેલ છે. હવે જો
 સર્વાલદેવના આ ‘ધર્મિય’ વવસાઈય’ને શ્રુતધર્મ ગણીએ તો દ્રુદ, હથિયાર,
 વાવ વગેરે જેટલાં વાનાં વસ્તુઓ પૂછ તે પણ સર્વે શ્રુતધર્મ થાય પણ
 સર્વાલના અધિકારમાં તો તે ક્રિયાઓને શ્રુતધર્મમાં ગણાવેલ નથી. વળી
 પ્રતિમાની પૂજને નમોત્યુજું એમ શ્રુતધર્મમાં દલીલ ખાતર ગણો અને દ્રુદ,
 હથિયાર, વાવ ઈત્યાદિની પૂજને કુલધર્મમાં ગણો. સર્વાલના અધિકારે તો આ
 બંધી ક્રિયાને સમુચ્ચય પદે ‘ધર્મિય’ વવસાઈય’ કહી છે. પ્રતિમા નમોત્યુજું
 દ્રુદ, વાવ, હથિયાર પ્રમુખ સર્વને કલાં છે. કાલા હોય તે વિચારી જોજો.

નોંધ : ઠાણુંગસૂત્રમાં દશ પ્રકારના ધર્મ કલા છે. ત્યાં ધર્મની વ્યાખ્યા અરિહંત
 ભગવાનના પરપેલ ધર્મ મુજબ નથી. અરિહંત ભગવાનના પરપેલ ધર્મની
 વ્યાખ્યામાં આ દશ પ્રકારના ધર્મોનો સમાવેશ થતો નથી અને કરી શકાય

પણ જ્યારે અવિદ્યાના કારણે નમો માનવ બનેલો, ત્યારે તે નમો માનવ સમજાતો જ યોગ્ય નથી. શ્રી અરિંદેવ દેવે પદ્યો ગરબો કે, નવખંડ મનને લાગતો કે, તે શ્રી અરિંદેવ દેવની પ્રતિમા પાળવા અને પ્રાણવું કરવાની પદ્ધતિમાં શ્રી અરિંદેવ દેવની ન હોય. પણ બીજા દેવોની દેવો, નાગદેવ, ગણદેવ, હાદેવની પ્રતિમા ત્યાં હતી. આ ઉપરથી એમ કહી શકાય છે કે નમો પ્રતિમા અરિંદેવ જિનની નહીં પણ લોકિક જિન, કામદેવ પા નારાયણની પેલી વંશજો. તથા છવાભિગમ સ્વપ્નાં ગંગા સિંધનાં પાણી તથા મગધ, વરદામ, પ્રભાસ તીર્થોની માટી પૂજન માટે મંગાવવાનું વર્ણન છે. આ બતાવે છે કે મૂળ પ્રતિમા અરિંદેવ જિનની નહીં પણ કંચજિનની હતી. સ્વર્ગમંડપા બીજી સ્થાળો અંત્ય, સ્તંભ, સિંહાસન સ્વપ, દાર, ધ્વજ, શર, મુખમંડપ, નંદાપુષ્કરાણી, ચૈત્યગૃહ, પુસ્તક, દાઢ, મળિણીકિકા, નિળ્યા; રાજધાનીના બુદ્ધા બુદ્ધા રસ્તાઓ આ બધાની પૂજન, અર્ચના વિગતદેવતાએ કરી એવું વર્ણન છે.

૧૧.

પૂર્વભૂમિદ્ર : અગિયારમાં જોલનું નામ ‘જંઘાચારણ વિદ્યાચારણના પ્રત્યુત્તર’ છે. શાસ્ત્રોમાં મનુષ્યોત્તર પૂર્વત વગેરે સ્થળે ‘એઈય’ એટલે પ્રતિમા વાંદી એવી પ્રતિમાની ધારણાવાળાની દલીલ છે. તે દલીલનો શ્રી લોકેશચાંદ ઘણાં શાસ્ત્રોના આધાર દાંકી બતાવે છે કે ‘એઈય’ નો અર્થ ‘વિદ્યમાન અરિંદેવ ભગવાન’ થાય છે. પરંતુ ‘પ્રતિમા’ થતો નથી. આ જોલની શ્રી લોકેશચાંદની ચર્ચા બહુ જ મનન કરવા યોગ્ય છે.

[illegible]

અધ્યયન ૭. એ અરિહંત વિદ્યમાનનાં ચૈત્ય-પ. ઈત્યાદિક ઘણે કામમાં ચેષ્ઠશબ્દો અરિહંત કલા હઈ. જરૂર માનુષોત્તરપર્વતમાં રત્ના અરિહંત વાંઘા તુ ઈમ જનગુજ્યો. જે સઘસઘ અરિહંત વાંઘા. કાણુ હુધ તે વિચારી જોજ્યો.

તથા કોઈ ઇમ કલસિધ. નંદીસરવરમાં ચેષ્ઠશબ્દો સુધું વાંજું. તેડના ઉત્તર પ્રીછઉ. જરૂર માનુષોત્તરમાં ચેષ્ઠશબ્દો અરિહંત વાંઘા. તરૂર નંદીસરવરપ્રમુખ સઘસઘ ચેષ્ઠશબ્દો અરિહંત જ વાંઘા. માનુષોત્તરમાં અનઈ નંદીસરવરમાં શબ્દના ફેર કોઈ કમ નથી. એહ કામમાં સચિયા શબ્દ હઈ. તથા રચકડીપઈ પશ્ચિ સાશ્વતી પ્રતિમા મૂલક કિયાંઈ નથી કહિજ. તથા જંઘાચારગુનઈ આસવઈ બીજા ઘણા પદ્મનર હઈ. પશ્ચિ જરૂર માનુષોત્તરમાં શાશ્વતી પ્રતિમા નથી. તરૂર બીજા પ્રમુખનર કહું કામ? કાણુ હુધ તે વિચારી જોજ્યો. ૭. એક હંચારમું

નમસ્કાર આદિ આ ભવમાં તથા પરભવમાં હિત માટે, સુખ માટે, દામા માટે, લાઝ્ઝાદેય માટે જન્મજન્મ-માંતરમાં સુખ માટે યશે.

નોંધ : ચંપાનગરીમાં ભગવાન મહાવીર પધાર્યા ત્યારે તે ખણર જાણી ત્યાંના લોકો ઉપર પ્રમાણે વિચાર કરવા માંડ્યા. આ પાઠમાં 'એઈઅ' શબ્દ શ્રી ભગવાન મહાવીરને ઉદ્દેશીને હતો છે.

શ્રી ભગવતી સુતના પાઠનો અર્થ : માટે ને દેવાનુપ્રિય ! તેમના પાસે જઈએ, ત્યાં જઈને શ્રમજી ભગવાન મહાવીરને વંદના કરીએ, નમસ્કાર કરીએ, સત્કાર કરીએ, સન્માન કરીએ. કલ્યાણકારક, મંજળ, દેવાધિદેવના પ્રભાવયુક્ત, દેવગ-જ્ઞાનયુક્ત એવા શ્રી મહાવીર સ્વામીની સેવા કરીએ. એક ભગવાનને વંદના અને નમસ્કાર આદિ આ ભવમાં તથા પરભવમાં હિત માટે, દામા માટે, લાઝ્ઝાદેય માટે, જન્મજન્મ-માંતરમાં સુખ માટે યશે. રાયપસેણી સુતના પાઠનો અર્થ-હે દેવાનુપ્રિય ! હું શ્રમજી ભગવાન મહાવીર પાસે જઈ અને વંદના કરું, નમસ્કાર કરું, સત્કાર કરું, સન્માન કરું એ ભગવાન અરિહંત કલ્યાણકારી, મંજળસ્વરૂપ, દેવસ્વરૂપ દેવગજ્ઞાન સ્વરૂપ છે તેથી તેની સેવા ઉપાસના કરું એક અરિહંત વિદ્યમાનના ચૈત્ય.

રાયપસેણી સુતમાં સુર્યાભિદેવનો પાઠ છે તેનો અર્થ-હે ભગવાન, અમે સુર્યાભિ દેવતાના અગ્નિયોગિક દેવો, (સિવક દેવો) અમે વંદન કરીએ, નમસ્કાર કરીએ છીએ, સત્કાર કરીએ છીએ, સન્માન કરીએ છીએ. આપ કલ્યાણકારી, મંજળસ્વરૂપ, દેવસ્વરૂપ, દેવગજ્ઞાન સ્વરૂપ છો તેથી અમે આપની સેવા, ઉપાસના કરીએ છીએ.

નોંધ : સુર્યાભિદેવના દુકમથી તેના સેવક દેવતા શ્રી મહાવીર ભગવાન પાસે ગયા ત્યારે તેમણે ઉપર પ્રમાણે વંદના કરી છે.

રાયપસેણીસુતમાં સુર્યાભિદેવ શ્રી મહાવીર પાસે ગયેલા તે પાઠનો અર્થ-હે, ભગવાન ! હું સુર્યાભિદેવ, આપ દેવાનુપ્રિયને વંદન કરું છું યાવત્ સેવા ઉપાસના કરું છું.

નોંધ : સુર્યાભિદેવ પોતે ભગવાન પાસે ગયેલા તે વળતે ઉપર પ્રમાણે તેણે વંદના કરી છે.

એક અરિહંત વિદ્યમાનના ચૈત્ય

10

•

•

લવિતાત્માનો આશ્રય લઈને જિંદગી સૌધર્મ દેવલોક સુધી જઈ શકે છે. આ પાઠનો આધાર લઈ દેહલાક એવી દલીલ કરે છે કે ‘અરિહંત એઈયાણિ’ શબ્દનો અર્થ અરિહંતની પ્રતિમા થાય છે અને તે પ્રતિમાની નિશાએ આશ્રયે અમરકુમાર જઈ શકે. શ્રી લોકાશાહ આ દલીલનો પ્રત્યુત્તર એવો આપે છે કે જે પ્રતિમાની નિશા—આશ્રય લેવાનો હોય તો અમરકુમાર ચમરેન્દ્ર ભરતક્ષેત્ર સુધી શા માટે આવે. શાશ્વતી પ્રતિમા તો ચમરેન્દ્રની નજીકમાં હતી અને પ્રતિમાની ગરજથી; આશ્રયથી તેનું કામ સરતું હોય—આશ્રય મળતાં હોય તો ભરતક્ષેત્ર લગી શા માટે આવે ? વળી સૌધર્મ ઇન્દ્રે વ્રજ પાણ મૂક્યું ત્યારે ચમરેન્દ્ર લયબીત થઈને ભરતક્ષેત્ર સુધી શા માટે આવ્યા ? જે પ્રતિમાથી રક્ષણ મળતું હોત તો ત્યાં શાશ્વતી પ્રતિમા નજીક હતી. અને તેના શરણે ગયો હોત. પણ જેના શરણથી લયમુક્ત થાય—રક્ષણ મળે તેના શરણે આવ્યો દેખાય છે. વળી સૌધર્મેન્દ્રે વ્રજ મૂક્યા પછી તેને એમ વિચાર આવ્યા કે ચમરેન્દ્રને પોતાને અહીં લગી આવવાની શક્તિ નથી પરંતુ શ્રી અરિહંત અરિહંત ક્રિયા એટલે જગદ્રથ આણુગારની નિશાએ—શરણું લઈ તે આવી શકે. સૌધર્મ ઇન્દ્રે તેથી વિચાર કર્યો કે મેં તો વ્રજ છોડ્યું છે તેથી શ્રી અરિહંત ભગવાનની આણુગારની આશાતના લાગી, તેનું મને મહાદુઃખ, મહાપાપ લાગ્યું. શ્રી લોકાશાહ સૌધર્મ ઇન્દ્રની ઉપર મુજબની ચિંતવના ઉપરથી એમ દલીલ કરે છે કે જુઓને, શ્રી અરિહંત ભગવંત આણુગારની આશાતના થયાનું કહ્યું પણ પ્રતિમાની આશાતના થયાનું ન કહ્યું : એટલે સૌધર્મેન્દ્રે ‘અરિહંત’ અને ક્રિયા’ શબ્દનો અર્થ ‘ભગવંત’ કર્યો છે. પણ પ્રતિમા ન કહી તેથી અરિહંત ક્રિયાનો અર્થ અહીં ભગવંત કર્યો છે. અને વ્રતિમાં પણ અરિહંત એવો અર્થ કર્યો છે. પણ પ્રતિમા એવો અર્થ કર્યો નથી. કાલો હોય તે વિચારી જેને. આ ગારમાં બોલ પૂરો થયો.

ભાવાર્થ : આ અધિકારમાં રૂપ છું કે ચમરેન્દ્ર મહાવીર ભગવાનનું શરણું લઈને સૌધર્મેન્દ્ર પાસે ગયો હતો અને મહાવીર ભગવાનના શરણના બળે તે સૌધર્મ સભામાં જવા શક્તિમાન થયો હતો. વળી ચમરેન્દ્ર, સૌધર્મેન્દ્ર દ્વાપિત થતાં વ્રજ છૂટતાં લયબીત થઈ શ્રી મહાવીર દેવના શરણે ગયો ને મહાવીરના બળને પગ વચ્ચે પડી ગયો અને સૌધર્મ ઇન્દ્ર પણ શ્રી મહાવીર પાસે આવ્યા અને એમની ક્ષમા માગી. આ તમામ ઉકાકત ઇનિતકારી રીતે સાચિત થાય છે કે ‘ક્રિયા એઈયા’ શબ્દ પ્રતિમાના અર્થમાં અહીં વપરાયો નથી જ. શ્રી મહાવીર દેવ આ બનાવ વખતે જગદ્રથ હતા, ચાર કર્મ ખપાવી દેવળ-

જ્ઞાન થયું નહોતું તેથી ‘અરિહંત ચેષ્ઠ્યં’ શબ્દ યથાર્થ રીતે વાપરવામાં આવ્યો છે.

૧૩.

પૂર્વભૂમિકા : તેરમા બોલતું નામ ‘અંબડ આવડના પ્રત્યુત્તર’ છે શ્રી ઉવવાઈ-સૂત્રમાં શ્રી અંબડ આવડના અધિકારમાં ‘અરિહંત ચેષ્ઠ્યાણિ’ શબ્દ છે તેનો અર્થ શ્રી અરિહંત ભગવાન થાય એમ આધાર સહિત શ્રી લોંકાશાહ સમજાવે છે.

“હવે તેરમું બોલ સિખીઈ છે. તથા શ્રી ઉવવાઈઉપાંગમધ્યે અંબડઆવડનઈ અધિકારઈ એહવા શબ્દ છઈ ને ‘નન્નત્ય અરિહંતે વા. અરિહંતચેષ્ઠ્યાણિ વા.’ [તહાં દેતલાએક ઈમ કહઈ છઈ ને ‘અરહંતચેઈશબ્દઈ પ્રતિમા’. તેહના પ્રત્યુત્તર સિખીઈ છઈ. ‘અરિહંતચેષ્ઠ્યાણિ વા’ એ બેહ શબ્દઈ અરિહંત જ બણિવા. દેતલાએક ઈમ કહસ્યઈ ને ‘અરિહંતનઈ બિહ શબ્દઈ કાં કહીઈ? વા શબ્દઈ તુ વિકલ્પ હુછ.’ તઉ બેઉનઈ સિદ્ધાંતમાહિં ઠામિ ઠામિ ઈમ કહિઉ ને ‘સમણં વા. માહણં વા.’ એક સાધુનઈ બેહ નામ કલાં. તથા વા શબ્દ

ચેષ્ઠશબ્દથી અરિહંત કહ્યા છઈ. તે પૂર્વલી પેરઈ બહિણી.

તથા કેતલાએક ઈમ કહઈ છઈ. જે વૃત્તિકારક ઊઘાડા માટઈ ન દલાવ્યા. તકે તકે જોઈનઈ ચેષ્ઠશબ્દ ઊઘાડકે કે અરિહંતશબ્દ ઊઘાડકે. જકે ઉઘાડકે શબ્દ ન દલાવઈ, તકે ઈહાંઈ અરિહંતશબ્દ દલાવ્યકે જોઈછ. નહીં. ડાહા હુછ તે વિચારી જોજ્યો. એહ તેરમું જોલ.”

વિવરણ : હવે તેરમો જોલ લખીએ છીએ. વળી શ્રી ઉવવાઇપાંગમાં શ્રી અંગડ શ્રાવકના અધિકારમાં ‘નન્નત્ય અરિહંતે વા અરિહંત ચેષ્ઠયાણિ વા’ શબ્દ છે તે સંબંધમાં કેટલાક એમ દલીલ કરે છે કે ત્યાં ‘અરિહંતચેષ્ઠ’ શબ્દ છે તેનો અર્થ અરિહંતની પ્રતિમા થાય છે. શ્રી લોકાશાહ આ દલીલનો એવો પ્રત્યુત્તર આપે છે કે ‘અરિહંત ચેષ્ઠયાણિ વા’ એ જાને શબ્દનો અર્થ અરિહંત જ નાજુવો-કરવો જોઈએ. શ્રી લોકાશાહ ફરીથી કહે છે કે કેટલાક એમ કહેશે કે આ જાને શબ્દનો અરિહંત શા માટે થાય? ‘અરિહંતે વા અરિહંત ચેષ્ઠયાણિ વા’ આ જાને શબ્દો વચ્ચે ‘વા’ શબ્દ છે. તેનો અર્થ તો ‘વિકલ્પ’ થાય, જાને શબ્દોનો એક જ અર્થ થાય નહીં. આ શંકાનું સમાધાન કરતાં શ્રી લોકાશાહ એમ કહે છે કે જુવોને સિદ્ધાંતમાં તો દેકાજો દેકાજો એમ કહેલ છે જે ‘સમાણું વા માહણું વા’ લખ્યું છે ત્યાં એક સાધુને જાને નામથી સંજોડ્યા છે અને ત્યાં જાને નામ વચ્ચે ‘વા’ શબ્દ છે. પોતાની આ દલીલની પૃષ્ઠિમાં શ્રી લોકાશાહ શ્રી સૂચકાંગ સૂત્રના ૧૭માં પુંડરીક અધ્યયનમાં એક સાધુનાં તેર નામો કહ્યાં છે તે તેર નામો વચ્ચે ‘વા’ શબ્દ પણ લખ્યો છે તે લખીએ છીએ. (૧) શ્રમણ, શત્રુમિત્ર પર સમગાત રાખનાર (૨) માહણ, (આદાણ) પ્રાણી માત્રને માન્યો જોલનાર (૩) દેશાવંત (૪) ધન્વિયોનું દમન કરનાર (૫) ત્રણ ગુપ્તિના પાળનાર (૬) મુક્તિ એટલે નિર્લોભી, મુક્ત. (૭) અગ્નિ, વિદાય તપશ્ચર્યા સંપન્ન જીવની રક્ષા કરનાર (૮) મુનિ, જગતની ત્રિકાલ અવસ્થાના સ્વરૂપને જાણનાર (૯) પરમાર્થ થકી પંડિત જેનું સર્વ કોષ કીર્તન કરે તેવા કૃતકૃત્ય. (૧૦) ફરી વિદ્યા સંપન્ન વિદ્વાન. (૧૧) નિર્દોષ આહારપાણી વેગર નિમ્ન (૧૨) લેખા જોતપ્રાંત આધારી (૧૩) સંસારના તીર રૂપ જે મોક્ષ તેના અર્થો, મુશુમ્, આ જ પ્રકારે એક વસ્તુનાં ઘણાં ઘણાં નામો આપે છે. પણ જનિતકારે પણ ‘અરિહંત વા અરિહંત વા અરિહંત ચેષ્ઠયાણી વા’નો અર્થ ‘અરિહંત’ જ કહેવા છે. શ્રી લોકાશાહ વિષયમાં કહે છે કે સૂત્રમાં ‘અરિહંત ચેષ્ઠ’ શબ્દ ‘અરિહંત’ એ અર્થમાં લખેલો છે. દા. ત. ‘ત’

પ્રશ્ન ૪૨ પાના ઉપર નીચેની ટીકા ધ્યાન ખેંચે છે :

એશિયાટિક સોસાયટી કલકત્તાના રોડ્સ હોરનેલ સાહેબે ઉપાસક દર્શનશાસ્ત્રની આઠ પ્રતો તપાસી છે તેમાં ત્રણ પ્રતોમાં ‘અનુઉત્થિય પરિગ્રહિયાણું ચેષ્ઠયાષ્ઠ’ એવો પાઠ છે બે પ્રતોમાં ‘અન્ન ઉત્થિય પરિગ્રહિયાણું અરહંત ચેષ્ઠયાષ્ઠ’ એવો પાઠ છે અને બાકીની ત્રણ પ્રતોમાં ‘અન્ન ઉત્થિય પરિગ્રહિયાણું’ એટલો પાઠ છે. રોડ્સ હોરનેલ સાહેબ લખે છે કે પાંચ પ્રતોમાં ‘ચેષ્ઠયાષ્ઠ’ અથવા ‘અરિહંત ચેષ્ઠયાષ્ઠ’ એવો પાઠ છે જે વધારે જાણાય છે. તે અર્થનો વિશેષ ખુલાસો કરવા ટીકા ઉપરથી દાખલ કરેલ જણાય છે. બે મૂળ પાઠમાં એ શબ્દ હોય તો ખરેખર ‘અરિહંત ચેષ્ઠયાષ્ઠ’ને જદલે ‘અરિહંત ચેષ્ઠયાણું’ હોવું જોઈએ. ‘ચેષ્ઠઅ’નું સંસ્કૃત ‘ચૈત્ય’ શબ્દ થાય તેનો અર્થ (૧) મંદિર (૨) પવિત્ર દેવાલય (૩) બગીચો (૪) યક્ષનાં દેરાં (૫) જ્ઞાનવંત (૬) જ્ઞાનવંત સાધુ થાય છે. દશ આવકના અધિકારમાં કયાંય જન તીર્થંકરના મંદિરનું વર્ણન નથી. સૂત્રોમાં યક્ષના મંદિરનું વર્ણન વારંવાર આવે છે. આ તમામ ટીકા ધ્યાનમાં લેતાં એમ જણાય છે કે શ્રી આણંદ આવકના અધિકારમાં (૧) અન્ય તીર્થોના સાધુ (૨) અન્ય તીર્થોના દેવ (૩) અન્ય તીર્થે પ્રહણ

કરેલ જ્ઞાનવંત પણ ભ્રષ્ટ થયેલ જ્ઞાન સાધુ એ ત્રણને આણંદ આવડે. વંદન નમસ્કાર કરવા કલ્પે નહીં.

૧૫.

પૂર્વભૂમિકા : પંદરમા બોલનું નામ 'ચેઈઅહે નિજ્જરરૂ'નહિ પ્રત્યુત્તર' છે. આ બોલમાં શ્રી ભોંકારાહ પ્રશ્નવ્યાકરણના ત્રીજા સંવરદારમાં 'ચેઈઅહે નિજ્જરરૂ' પાઠ છે તેનો ખુલાસો કરી સમજાવે છે કે સાધુને જે આહારપાણીનું ઘન મળે તેમાંથી ખીજ સાધુઓનો ભાગ પાડવાનો છે અને તેમાં 'ચેઅહે' શબ્દ આવે છે તેનો અર્થ જ્ઞાનના અર્થી સાધુને ભાગ આપવાના વિવેકનો છે. અહીં પ્રતિમાનો સવાલ છે જ નહીં.

"હવે પંદરમું બોલ ત્રિપીઠ છે. તથા શ્રીપ્રશ્નવ્યાકરણમધ્યે ત્રીજા સંવરદારથી 'ચેઈઅહે નિજ્જરરૂ' ને એકવા શબ્દ છે, તિહાં કૈતલાએક ઈમ કહય છે ને- 'સાધુ ચારિત્રીહિ પ્રતિમાનું' વેઆવચ્ચ કરઈ.' તેકના પ્રત્યુત્તર પ્રીજી. તિહાં તહિ એકવા અધિકાર છે. ને સાધુ ચારિત્રીહિ ગૃહસ્થના ઘર થકી ઉપધિ ભાત પાણી આણઈ. અનેક આણીનક અનેરા સાધુનઈ આપઈ. તે પ્રીજી ને 'ચેઈઅહે' = ચિત્ત્યર્થો જ્ઞાનાર્થો એતલક જ્ઞાનનઈ અર્થઈ, તથા નિજ્જરાર્થઈ આપઈ. તથા એકગિ મુદમધ્યે થયું વિસ્તાર છે ને 'અપ્રીતિકારિયાં ઘરમાહિ ન પઈસઈ. અપ્રીતિકારિયાનું' ભાત પાણી ઉપધિ ન લીઈ.' વહી ધમ કહ્યું ને 'પીઠ ફલગ સિજ્જન સંચારગ વતથ પાય કંબલ દંડગ રનેહરણુ નિશિજ્જન ચોલપટ્ટય મુહપોત્તીય પાયપુંજણાદિ ભાયણુ લ'ડોવહિ ઉવગરણુ.' એતલાં વાનાં માણિહું પ્રતિમાનક સ્યું કાળઈ આવઈ? અનેક સાધુનઈ તુ એ સઘલાં વાનાં કાળઈ આપઈ. ઈહાંઈ તહિ દત્તનહિ અધિકાર છે. ને દાતારનું' દીધું લેવું. કહું હુમ તે વિચારી જોજ્યો. એક પંદરમું બોલ."

વિવરણ : 'હવે પંદરમો બોલ લખીએ છીએ, શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણના ત્રીજા

અધ્યયન સંવરદ્વારમાં 'એઈઅઠ્ઠ', નિર્જર્જરે' ને શબ્દોનો કેટલાક એમ અર્થ કરે છે કે ચારિત્રવાન સાધુએ પ્રતિમાની વૈયાવચ્છ કરવી. શ્રી લોંકાશાહ આનો પ્રત્યુત્તર આપે છે કે આ અધ્યયનમાં તો એવો અધિકાર છે કે ચારિત્રવાન સાધુ ને શુદ્ધસ્થના ઘરેથી ઉપધિ ભાત પાણી લાવે તે લાવીને ખીલ્લ સાધુને આપે. 'એઈઅઠ્ઠ' શબ્દનો અર્થ જ્ઞાનના અર્થ માટે અને 'નિર્જર્જરે' એટલે નિર્જરાના અર્થ માટે આપે. આ અધ્યયનમાં જ અપ્રીતિકારીનાં ઘરમાં સાધુએ દાખલ પ્રવેશ થવું નહીં અને અપ્રીતિકારીના આહારપાણી લેવાં નહીં એમ ઘણા વિસ્તારથી કહ્યું છે. વળી એ જ પાઠમાં એમ કહ્યું છે કે પાટ, પાટિયું, શય્યા, સંસ્તારક વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, દંડ, રત્નેહરણુ, ખેસવાનો પાટલો, ચોલપટ્ટો, મુદ્રપત્તિ, પદલૂછણું, ભોજન, વસ્ત્રાદિ ઉપકરણુ આપવાં. આ પૈકીની કાંઈ ત્રીજ પ્રતિમાને શું કામ આવે? સાધુને તો આ ત્રીજે કામ આવે. આ અધિકાર તો દાનનો છે. દાતાર ને આપે તે લેવું એ જાણતનો વિશેષ આ અધ્યયનમાં છે. કાલ હોય તે વિચારી લેજો. પંદરમો ખોલ પૂરો.'

ભાવાર્થ : શ્રી પ્રશ્નચક્રણમાં સંવરદ્વારનો ત્રીજો અધિકાર છે સાધુને આહાર પાણી આદિનું દાન મળે તે જાણતનો છે તે ને આહારપાણી વગેરે મળે તેમાંથી ખીલ્લ સાધુઓને ભાગ આપવાનો જેનો ધર્મ છે તે પૈકી જ્ઞાનના અર્થે સાધુને આપવાનો તેનો ધર્મ છે. આહી 'એઈઅ' શબ્દ 'જ્ઞાન' અર્થમાં વાપર્યું છે. પ્રતિમાને સાધુએ વહોરેલાં અન્નપાણી આદિ આપવાનો અધિકાર (વિષય) નથી.

૧૬.

પૂર્વબુમિકા : શ્રી લોંકાશાહે જાણના જ્ઞાનનું નામ 'પ્રતિમા અધર્મદારિમાદિ' કહી, મંદબુદ્ધીયાના ઉતર' આપ્યું છે. શ્રી પ્રશ્નચક્રણના પદેલા આશ્રયદારનો આધાર સહી શ્રી લોંકાશાહ, એમ સાચિત કરે છે કે પ્રતિમા, પ્રાસાદો, દેવમંદિરો જનાવનારને આશ્રય-પાપ લાગે છે તેથી તે અધર્મદારમાં ગણ્યા

મગ્ન ને કાર્ત્તવ્ય સંવરદારમાં મુક્યાને પર્મગિર્જાના ગાય કેમ કર્યું નથી માટે પ્રતિમાનો નિષેધ શ્રી અરિદંત દેવે કર્યો છે.

“ત્યજ્યે સૌભાગ્યે જ્યેષ્ઠાં લક્ષ્મીમ્ને છામ્યે પ્રશ્નપ્રાશ્નકામ્યં પદિત્યર્થ આશ્વ-
દાર્યે પૃથ્વીકાયના અધિકાર્યે ચત્ર પીટાગ્ની આવાસ ધર દાટ પ્રતિમા પ્રાસાદ
સ્ત્રામ કલ્યાદિ કનઈ કારણ્ય પૃથ્વીકાયના” તે શ્રી વીતરાણ્યાગ્નિ અધર્મદાર્યાગ્નિ
પાસ્યું. છતાં તદે પ્રતિમાના નામદાર્યો દીક્ષઈ છદ્. પ્રદ્ દુઈ તે વિચારી નેન્યે.

તદ્દા કલ્યાદિ કમ કનઈ છદ્ ને છર્ણઈ તુ છમ ક્યું ‘ને પુષ્પાદિ સંતિ
તે મંદુદિયા’, મંદુદી શબ્દ ગિર્યાત્વી કીઈ. એ અર્થ ચત્રસ્યું મિલઈ
નથી તે એતલા જણી ને, પાંચમા અધર્મદાર્યાગ્નિ પરિશ્રવનઈ અધિકારઈ
અવર્તિ ‘વસદેવ વાસુદેવ અનુત્તરવિમાનવાસી દેવતા છયાદિ ધન્યા કહીનછ
આગ્નિ ક્યું ને ‘મંદુદિ દેવતા પરિશ્રવનઈ સંચઈ કયઈ’ તદે નેકનઈ નિ
કે કનઈ છદ્-‘મંદુદી ગાનઈ ગિર્યાત્વી’ તે અર્થ જૂઠા, ચત્ર વિરુદ્ધ દીક્ષઈ
છદ્. પ્રદ્ દુઈ તે વિચારી નેન્યે. એ સૌભાગ્યે જ્યેષ્ઠાં લક્ષ્મીમ્ને છામ્યે.”

વિવરણ : ‘જ્યેષ્ઠાં લક્ષ્મીમ્ને છામ્યે પ્રશ્નપ્રાશ્નકામ્યં પદેલા
આશ્વદાર્યા પૃથ્વીકાયના અધિકારે ચત્ર, પીટાગ્ની, આવાસ ધર, દાટ, પ્રતિમા,
પ્રાસાદ, સ્ત્રામ કલ્યાદિ અનક પ્રકારના કારણે પૃથ્વીકાયની વિશ્વા કરે તેને
શ્રી વીતરાણ્યે અધર્મદાર્યામાં મુક્યા છે. અર્થાં તો પ્રતિમાનો નિષેધ કર્યો
દેખાય છે. કન્યા દેવ તે વિચારી નેન્યે.

આવાર્થ : શ્રી સૌંદર્યાત, એમ કહેવા માને છે કે પ્રતિમા મંદિર યનાવતાના
કાર્યને આશ્વદાર્યામાં મંદ્ય છે... તે યનાવે છે કે તે પર્મદાર્યામાં-સંવરદાર્યામાં
આવતું નથી. ને શ્રી વીતરાણ્યે પ્રતિમાને ધર્મકાર્યમાં મુક્યા દોત તો પ્રશ્ન-
પ્રાશ્નકામ્યં પ્રતિમાના અપાપનાકાર્યને વિશ્વાકાર્યમાં મુક્યું ન દોત યા તો તે
માટે કાઈ અપવાદ બતાવ્યો દોત.

વળા કહેલાક એમ કહે છે કે આ પાસમાં ‘ને પુષ્પાદિ સંતિ તે મંદુદિયા’માં
મંદુદિ શબ્દ ગિર્યાત્વી માટે કહેલ છે ‘મંદુદિયા’નો અર્થ ગિર્યાત્વી કરવો.
આવો અર્થ આ સુવમાંથી નીકળતો નથી. તે એતલા માટે શ્રી પ્રશ્નપ્રાશ્નકામ્યના
પાંચમા અધર્મદાર્યામાં પરિશ્રવના અધિકારે ચકવર્તી વસદેવ વાસુદેવ અનુત્તર
વિમાનના દેવતા છયાદિ ધન્યા કહીને આગ્નિ ક્યું છે ને ‘મંદુદિ’ દોવાથી

પરિગ્રહનો સંગ્રહ કરે છે. તે આ ઉપરથી જુઓને-સમજોને કે જે દોષ એમ કહે છે કે ‘મંદબુદ્ધિ’ શબ્દનો અર્થ મિથ્યત્વા થાય છે, તે અર્થ જૂઠો સૂત્રવિદ્ધ દેખાય છે. કાઢ્યા હોય તે વિચારી જોજો. આ સોળમાં જોલ પૂરો થયો.’

૧૭.

પૂર્વભૂમિકા : શ્રીમાન લોંકાશાહે સત્તરમા જોલનું નામ ‘દયામ્મ ધર્મ કહિઉ, આજ્ઞા દયામમ્મ કહી’ આપ્યું છે. શ્રી લોંકાશાહ આગમોના આધારો બતાવી કહે છે કે ‘હવ-દયા એ જ ધર્મ છે. વળી કેટલાક એમ દલીલ કરે છે કે વીતરાગદેવની આજ્ઞા એ જ ધર્મ છે. તેના ઉત્તરમાં શ્રીમાન લોંકાશાહ, સૂત્રોના આધારોથી સાબિત કરે છે કે શ્રી વીતરાગની આજ્ઞા સાધુનાં પાંચ મહાવ્રત અને શ્રાવણનાં બાર વ્રત છે. આ મહાવ્રતો અને આયુરવ્રતોમાં પણ હવ-દયા પરખેલ છે.

“હવમ્મ સત્તરમ્મ જોલ લિખીમ્મ છમ્મ. તથા કેટલાએક ઈમ કહ્યું છઈ જો-‘અજ્ઞાઈ ધર્મ કહીઈ. પણિ દયાઈ ધર્મ ન કહીઈ.’ દયાઈ ધર્મ કહિઉ છઈ તે લિખીઈ છઈ-

‘તુલિઆવિસેસમાદાય દયામમ્મરસ ખંતીએ.

વિખસીઈજજ મેહાવી તાકાબુએજ અખખો’ (૧) છતિ

આ ઉત્તરાધ્યયનપંચમાધ્યયને. તથા

‘દયાવરં ધમ્મ દુગંઠમાઝે વકાવકે ધમ્મ પરાંસમાઝે.

એતંતજ્ઞાયાપતિઅસીલં જિંદાંજિસંન્નતિકંજા મુરેદિ.’

છતિ શ્રીચરણગંગાધ્યયન પાત્રીસમામધ્યે ગાથા (૪૫). ‘ધમ્મો મંગલમુકકુટં અરિંદા સંજમો તથો.

‘તેણે મિ તં ગમ્યતિ વચ્ચે પદમે સ્થા મર્જા.’ (૧)

છંદિ શ્રીકૃષ્ણમણિપ્રભાવનગમ્યતિ તથા શ્રે બેમિ તં અપિતાં તં અ
પ્રકાશ્ય તં એ અપ્રકાશ્ય અપિતાં અપ્રકાશ્ય તં સત્ત્વે સિદ્ધ્યાતિપ્રકાશ્યતિ.
તેણે અપ્રકાશ્ય, તેણે અપ્રકાશ્યતિ તેણે અપ્રકાશ્ય સત્ત્વે પ્રાપ્ત્ય સત્ત્વે પ્રાપ્ત્ય
સત્ત્વે પ્રાપ્ત્ય સત્ત્વે પ્રાપ્ત્ય ન પ્રાપ્ત્ય ન અપ્રકાશ્યતિપ્રકાશ્ય, ન પરિશિષ્ટ્યા,
ન પરિશિષ્ટ્યા, ન પરિશિષ્ટ્યા, એણે પ્રકાશ્ય મર્જાં છંદિ પ્રાપ્ત્યપ્રકાશ્ય
સત્ત્વે અપ્રકાશ્યતિ.

તથા શ્રીકૃષ્ણમણિ પ્રકાશ્ય છંદિ મેઝ ૩૪ ને સિખીકા વા.

‘અપ્રકાશ્ય મિ પ્રકાશ્ય’ તં અપ્રકાશ્ય ગમ્યતિપ્રકાશ્ય

પ્રકાશ્યતિ ‘પ્રકાશ્ય’ તિન્ન્યા પ્રકાશ્ય અપ્રકાશ્યતિ. (૧).

છંદિ શ્રીકૃષ્ણમણિ અપ્રકાશ્યમર્જાં પ્રાપ્ત્ય. (૩૫)

તથા શ્રી કૃષ્ણમણિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ તથા ને સિખીકા વા.

‘તં તં અપ્રિ કૃષ્ણમણિ પ્રકાશ્ય તં મે કં અપ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્ય.

મે પ્રકાશ્ય પ્રકાશ્ય તં પ્રકાશ્ય પ્રકાશ્ય. પ્રકાશ્યતિપ્રકાશ્ય પ્રકાશ્યતિ.’ (૧)

છંદિ શ્રીકૃષ્ણમણિ ૨૦ મર્જાં પ્રાપ્ત્ય ૨૮. તથા પ્રાપ્ત્ય પ્રકાશ્ય પ્રકાશ્ય ‘તમેવ
પ્રકાશ્ય’ દુષ્ટિ પ્રકાશ્યતિ. તંન્ન્યા. અપ્રકાશ્યમર્જાં ન. અપ્રકાશ્યમર્જાં ન. છંદ
અપ્રકાશ્ય પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ અપ્રકાશ્ય પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.
તમેવ પ્રકાશ્ય પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.
પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.
પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.
પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.
પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.
પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.

‘અપ્રકાશ્યમર્જાં’ દુષ્ટિપ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. તંન્ન્યા. પ્રકાશ્યતિપ્રકાશ્યતિ. તિવિવ
પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. તંન્ન્યા. પ્રકાશ્યતિ
પ્રકાશ્યતિપ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.
પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.
પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.
પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.
પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.
પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ. પ્રકાશ્યતિ પ્રકાશ્યતિ.

તાસુતી. પૂઆ. વિમલપસાસાય. નિમ્મલતરનિ. એવ માદીણિ નિયયગુણિનિમિયાઈ
 પન્નવનામાણિ હોંતિ અદિસાગ્ગવતીએ. એ લગવંતઈ પ્રરુપી. 'સા લગવતી
 અદિસા. જ સા બીયાણું પિ વ સણા. પદ્ધતીણું પિવ ગયણું. તિસિયાણું
 પિવ સલિલં. ખુદિયાણું પિવ અસાણું. સમુદ્ધમજ્જે પોતવડણું. ચત્તેપ્પયાણું
 વ આસમપયં દુદ્ધદિયાણું વ ઓસણિયણું. અટતીમજ્જે વ સત્થમણું. એતો
 વિસિદ્ધતરિયા અદિસા. જ સા પુદ્ધવિગ્ગલઅગ્ગિમારુઅવણુપ્પતિખીગ્ગરિય
 ગ્ગલચરયલચરતસથાવરસન્નપ્પઅખેમકારી. એસા લગવતી અદિસા' એવતી
 હવદયા શ્રીવીતરાગઈ સાર પ્રધાન કહી. એવતી હવદયા શ્રીવીતરાગના માર્ગનંદ
 વિષઈ ઇઈ. પણુ અનેરે કામિ નથી. જેકની મિથ્યામતિ ઇઈ. તેડનઈ કહણુ
 ઇઈ. પણુ રહણુ નથી એડ સતરુ ખોલ."

વિવરણુ : ઉવે સતરમે ખોલ લખીએ છીએ. કેટલાક એમ કહે છે કે 'આત્મા
 એ જ ધર્મ કહ્યો છે પણુ દયાને ધર્મ કહ્યો નથી.' આનો ઉત્તર શ્રી લોકાશાહ
 આપે છે કે દયા એ જ ધર્મ કહ્યો છે. તેના દાખલા સૂત્રસહિત આપીને
 લખું છું.

લુદ્ધિમાન સાધુ જનને મરજોને સરખાવીને વિશેષતાવાળાનો સ્વીકાર કરી ક્ષમા
 વડે દયાધર્મની વિશેષતા સમજાવે તે પ્રકારની ઉત્તમ આત્મસ્થિતિએ પહોંચીને
 વિશેષ પ્રસન્ન થાય. (ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર-અધ્યયન ૫) વળી પ્રાણી માત્ર ઉપર
 દયા રાખનારે એક ધર્મ છે તેને નિંદનારા, પ્રાણીઓના વધને જે આડે તેવા
 હિંસકધર્મને પ્રશંસનારા છે તેમના એક પણુ જે વ્રત નિયમ ન પાળે તેવા
 અશીલ-દુરાચારીને જ હવનિકાયનો વધ કરીને જમાડે, વધારે તો દૂર રહું,
 તો તે જમાડનારો રાજા કે ખીજા, તેમાં ધર્મ માનનારા આત્માને ક્ષાનારા કોઈ
 પણુ હોય તે રાંકડો, રાત્રિ માફક અંધકારવાળી નરક ભૂમિમાં જાય છે. તેવાને
 દેવમતિ તો દૂર રહી પણુ અધમ અશુરદેવોમાં પણુ ગતિ ક્યાંથી મળે? વળી
 બ્રાહ્મણો જ ઉચ્ચ એવો જાતિમદ્દ ન કરવો કારણ કે કર્મના વશથી આ હવને
 વિચિત્ર જાતિમાં જન્મ પડે છે. અને તે જાતિ પણુ કાયમ રહેતી નથી.
 (સૂચગાંઠસૂત્ર-અધ્યયન ૨૨, ગાથા ૪૫)

ધર્મ એ પરમ મંગલ છે. અદિસા સંયમ અને તપરૂપી ધર્મમાં જેનું મન
 સદા લાજેલું છે તેને દેવો પણુ નમસ્કાર કરે છે. (દશવૈકલિંકસૂત્ર-અધ્યયન ૧,
 ગાથા ૧).

વળી હું કહું છું કે ભૂતકાળમાં જે તીર્થંકરો થઈ ગયા. વર્તમાનકાળમાં જે

જી લેવુંકાશ્ચ : કહે છે કે આમા કામગમ જી છે તેના આધારમાં પાને છે કે
 જી પ્રમુખે આ મર્મ જે પકારનો કવો છે : (૧) મુદ્ગમનો મર્મ (૨) મુનિનો
 મર્મ. અગુગારનો મર્મ તે જ જ્ઞાપાત્રનું છે જે જે જ્ઞાતી સર્વ પકારથી જાણી
 તથા સર્વ પ્રકારે વૈરાગ્ય ગંપનન થાત જાય છે. આ મુનિ અવસ્થા દ્વય
 તથા ભાવના બેઠ જે પ્રકારની છે ધ્યેયમ્બન કરવા એ દ્વય મુદ્ગન છે. તેમ જ
 કયાગોનો ત્યાગ કરવો એ ભાવ મુદ્ગન છે. મુનિ સર્વ જે પાતાના પરનો
 ત્યાગ કરી સાધુની દીક્ષાથી દીક્ષિત થઇ જાય છે તેનું નામ અગુગાર છે. આ
 અગુગાર અવસ્થા કૃત, ક્ષરિત, અનુમોદના તેમ જ મન, વચન, કાયા એ
 પ્રકારે ત્રિકરણ અને ત્રિયોગથી પ્રાણાતિપાત આદિ પાપોનો સર્વથા ત્યાગ
 કરાય છે. પ્રાણાતિપાતનો ત્યાગ કરવો એનું નામ પ્રાણાતિપાત વિરમણ છે.
 પ્રાણ શબ્દથી પ્રાણવાળા પ્રાણીઓની હિંસાથી વિરક્ત, સર્વથા દૂર રહેવું
 એનું નામ પ્રાણાતિપાત વિરમણ-અહિંસા મહાવ્રત છે. એવી જ રીતે ત્રણ યોગ
 અને ત્રણ કરણથી મૃપાવાદથી વિરક્ત થવું એનું નામ મૃપાવાદ વિરમણ-સત્ય
 મહાવ્રત છે. દેવગુરુ ભુપ સાધર્મિક તેમજ ગાથાપતિ દ્વારા અદત્તાનું મહાવ્રત કરવું
 તેનું નામ અદત્તાદાન છે, તેથી નિવૃત્ત થવું અદત્તાદાન વિરમણ મહાવ્રત છે. ત્રણ
 કરણ ત્રણ યોગથી, મૈથુનથી નિવૃત્ત રહેવું એનું નામ મૈથુન વિરમણ મહાવ્રત છે.
 જેના અહંભુથી જન્મ, જરા, મરણ આદિદુઃખોથી ઘેરાઇ જાય છે તેનું નામ પરિગ્રહ
 છે. ધર્મોકરણ સિવાય અન્ય ગ્રંથો ધન ધાન્ય આદિની ગણના પરિગ્રહમાં થાય છે
 કેમ કે પ્રાણીઓને એમાં મમત્વ ભાવ છે. એ પરિગ્રહથી વિરક્ત થવું એ પરિગ્રહ
 મહાવ્રત છે. રાત્રિમાં ભોજન ન કરવું એનું નામ રાત્રિભોજન વિરમણ વ્રત છે.

જે આયુષ્યમાન સિદ્ધાંતમાં સાધુઓના આચારન્ય આ ધર્મનું પ્રતિપાદન કહેલ છે. સાધુના આ ધર્મના પાગલામાં તત્પર, ચાહે તે નિર્મથ સાધુ હોય કે ચાહે તે નિર્મથી સાધી હોય-જે આવે આચરણમાં લાવે તે પ્રભુસર્વજની આજ્ઞાના આરાધક મનાય છે. આ પ્રકારે આજ્ઞાના ધર્મની પરપણા કરીને પ્રભુએ કહ્યું કે ગૃહસ્થનો ધર્મ શું છે તેની પરપણા આ પ્રકારે કરી છે. ૫ અણુમત, ૩ અણુમત તેમ જ ૪ શિદ્ધામત. હવે પાંચ અણુમત આ છે : રથૂલ પ્રાણાતિપાતથી વિરક્ત થવું તે અહિંસા અણુમત છે. રથૂલ મૃત્યાવાદથી વિરક્ત થવું. રથૂલ અસત્ય વચનો કહેવાથી દૂર રહેવું તે સત્ય અણુમત છે. રથૂલ અદ્વત્તાદાનથી વિરમણ થવું તે અગૌરવ અણુમત છે. પોતાની-શ્રીમાં જ સતોષ રાખવો તે સ્વદાર સતોષ અણુમત છે. ધન, ધાન્ય આદિ અભિલાષારૂપ દંડનું પરિમાણ કરવું, મર્યાદા બાંધવી, આ દંડના પરિમાણ નામનું અણુમત છે. અણુમત ત્રણ છે : અનર્થદંડ વિરમણ મત, દિગ્મત, ઉપભોગ પરિભોગ પરિમાણમત. શિક્ષામત ચાર છે : સામાયિક, દેશાવગાસિય મત, પોપધવત, અતિથિ સંવિભાજનત, મરણના સમયે સંલેખનામત ધારણ કરાય છે. આ પ્રકારે જે આયુષ્યમાન, આ ગૃહસ્થના ધર્મ સિદ્ધાંતમાં છે. આ ધર્મની શિક્ષામાં ઉપસ્થિત ચાહે શ્રમણનો ઉપાસક ગૃહસ્થ આવક હોય, ચાહે શ્રમણની ઉપાસક આવિકા હોય, જે કોઈ આ વતોની આગ્રાધના કરે છે તે નીર્થકર પ્રભુની આજ્ઞાના આરાધક મનાય છે. અહીં પાંચ મહાવ્રત અને બાર શિક્ષામત પ્રભુની આજ્ઞા કરી. આમાં તો કોઈ હિંસા નથી આવતી. આ પ્રમાણે ઉવચાઈ સૂત્રમાં કહેલ છે.

અર્થ : (૧) સત્ય (૨) અસત્ય (૩) મિથ-સત્ય, અસત્ય. (૪) ન સત્ય ન અસત્ય એ ચાર ભાષા-વાણીના પ્રકાર છે. એમાંથી મિથ ભાષા જેમાં પોતાને પશ્ચાતાપ કરવો પડે એવી ભાષા બોલે ત્યાં તથા હિંસાકારી વચન બોલે ત્યાં. એ શ્રી તીર્થકર દેવની આજ્ઞા છે. (સુયગડાંગ સૂત્ર-અધ્યયન ગાથા ૨૬)

નોંધ : શ્રી લોકાચારના બોલ ૧માં જે ગાથા છે તથા સુયગડાંગ સૂત્રમાં જે પાઠ છે તેમાં જગા પાઠાંતરે ફેર છે પરંતુ અર્થ બન્નેનો એક જ થાય છે.

વિવરણ : આ પ્રમાણે ઘણા અધિકાર છે. 'તથા એ ધર્મ' આ વાત સૂત્રમાં ઘણાં ઠેકાણે કરી છે.

વળા કટલાક એમ દલીલ કરે છે કે વીતરાગની આજ્ઞાને ધર્મ કહેવાય અને તે આજ્ઞા અમારે વચારે પ્રમાણ-કબૂલ છે. કાલ્યા હોય તે વિચારી જુઓ કે

(૪૭) ઉત્તમશુદ્ધિનો આશ્રય (૪૮) અભયદાન (૪૯) અપ્રમાદ (૫૦) આશ્વાસન (૫૧) વિશ્વાસ (૫૨) અગમ્ય (૫૩) સર્વ જીવોનો અનાધાત-અમારક (૫૪) ચોખ્ખાઈ, મનની (૫૫) પવિત્રતા, ચિત્તની (૫૬) અતિશય શુચિતા (૫૭) ભાવપૂર્ણ (૫૮) વિમલતા (૫૯) પ્રભા (૬૦) અત્યંત નિર્મળતા. એ પ્રકારે નિજ આત્માના શુદ્ધે દરી નિર્મિત અદિસા ભગવતીના પર્યાય નામો છે. એ ભગવતી અદિસા ભયમીત જીવોને શરણના રથાનરૂપ છે. પક્ષીઓને આકાશના આધારરૂપ છે. તરસ્યાંને પીવાના પાણીરૂપ છે. ભૂખ્યાંને ભોજનરૂપ છે. સમુદ્રની વચમાં વડાણરૂપ છે. ગાય ભેંસાદિ ચોપદ જીવોને આશ્રય રૂપ છે. રોગથી પીડાતાં પ્રાણીઓને ઔષધ છે. અટક્યામાં, વગડામાં ભૂલા પડેલાંને સાધીરૂપ છે. એની વિશિષ્ટતા એ અદિસા છે. પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ, ખીજ, હરિતકાય, જળચર, સ્થળચર, ખચર, વસ, સ્થાવર સર્વ જીવોને ક્ષેમકારિણી, સુખ કરનારી અદિસા છે. એ પ્રકારનીજ અદિસા ભગવતી છે, અન્યથા નથી. સત્તરમો બોલ પૂરો.

૧૮.

પૂર્વભૂમિકા : અદારમા બોલેનું નામ ‘ચઉવિવહે સચ્ચે નામસચ્ચે કવણુસચ્ચે ઈલાદિક(ના) ઉત્તર’ છે. શ્રી હાણુગંધર્વના ચોથા હાણુ ચાર સત્ય કહ્યાં છે તેમાં ત્રીજું ‘સ્થાપના સત્ય’ આપે છે. કેટલાક મતવાદીઓ એમ દલીલ કરે છે કે સ્થાપના સત્યનો અર્થ પ્રતિમા સત્ય એવો થાય છે. શ્રી લોકાશાહ આ દલીલનો ખુલાસો એવો કરે છે કે આ ચાર સત્ય ભાષા ઉપર છે પણ આ ચાર સત્યો આરાધના યોગ્ય કહ્યાં નથી. પોતાની દલીલની પુષ્ટિમાં શ્રી હાણુગંધર્વના દશમા હાણુ દશ પ્રકારનાં સત્ય કહ્યાં છે તે પંચુ ભાષા ઉપર છે, પણ તે દશ સત્ય આરાધ્ય નથી.

“હવે અદારમુ બોલ લિખીછ જી. તથા શ્રી હાણુગંધર્વે ઇમ કહિઉં ‘ચઉવિવહે

સત્યે પંન્નતો. તં. નામસત્યે. દ્રવ્યસત્યે. કૃત્વસત્યે. આસત્યે. ઈન્દ્રિયક્રિયાસત્યે. ઈન્દ્રિયક્રિયાસત્યે. જલિ વીતરાગે સ્થાપનાસત્ય કૃત્વિ. તલ સ્થાપના આરાધ્ય નથી. તેલના પ્રત્યુત્તર પ્રીજલ. એ આર સત્ય કલાં. તે આપા ઊપરિ જઈ. પશ્ચિ આરાધ્ય ઊપરિ નથી. એલ કાણાંગમધ્યે દસમલ કાણમ દસ સત્ય કલાં જઈ. તલ તે કાંઈ દસમ સ્યુ આરાધ્ય જઈ. તે તલ આપા ઊપરિ જઈ. તે લિખીમ જઈ. 'દસવિલે સત્યે પં. તં. જલુવયસત્યે. સંમતસત્યે. કાણાંગસત્યે. નામસત્યે. રવસત્યે. પદુચ્ચસત્યે. વિવહારસત્યે. ભાવસત્યે. જોગસત્યે. ઉવમ્મસત્યે.' તથા શ્રીપન્નવણામધ્યે દસવિલે સત્યે ભાપાપદમધ્યે કલાં જઈ. તલ જોલનમ તે મધ્યે ઠવણુસત્યે કલિલ. તે ભાપાસત્ય કલિલ. પશ્ચિ આરાધ્ય નહી. કાલુ કુઈ તે વિચારી જોજ્યો.

ઈલાંઈ સત્યે શબ્દ કલિલ તે એતલા ભાણી. જે જોલનલ જોલવું નામ કુઈ. તેલનઈ તેલવઈ નામિઈ જોલાવતાં જૂલું નહી. જિમ કોએકનું નામ કુલવર્દન કુઈ. અનઈ તેલ જપયા પછી કુલક્ષય થયું કુઈ. તેહ પશ્ચિ તેલનઈ કુલવર્દન કહી જોલાવતાં જૂલું નહી. તથા ચીતારમ હાથી આલેપિલ કુઈ. અનઈ તેલનઈ હાથી કલતાં જૂલું નહી. તથા ઘીનુ ઘડુ કુઈ. અનઈ તેલમાલિંથી ઘી કાલવ્યું કુઈ. અનઈ તેલ ઘડાનઈ ઘીનુ ઘડુ કહીઈ. તલ તેલનઈ [ઘીનુ ઘડુ] કલતાં જૂલું નહી. ઈત્યાદિક ભાપા ઊપરિ જઈ. ઈલાં આરાધ્યવિશેષ કાંઈ નથી. કાલુ કુઈ તે વિચારી જોજ્યો. એલ અદારમુ જોલ."

વિવરણ : હવે અદારમો જોલ લખીએ છીએ. શ્રી કાણાંગસત્ર કાણું ૪, ઉદ્દેશ રમાં એમ કહ્યું છે કે ચાર પ્રકારે સત્ય પરપેલ છે તે આ પ્રમાણે : (૧) નામ સત્ય (૨) દ્રવ્ય સત્ય (૩) સ્થાપના સત્ય (૪) ભાપા સત્ય. આ ચાર પ્રકારનાં સત્યનો આધાર લઈ કેટલાક એમ દલીલ કરે છે કે શ્રી વીતરાગદેવે સ્થાપના સત્ય કહ્યું છે. તે સ્થાપના આરાધ્ય નથી? શ્રી લોકાશાહ એમ કહે છે કે આ પ્રશ્નનો પ્રત્યુત્તર આ પ્રમાણે જાણો. આ ચાર સત્ય કલાં તે ભાપા ઉપર કલાં છે પણ આરાધ્ય ઉપર કલાં નથી. એ જ કાણાંગસૂત્રમાં દશમા કાણે દશ પ્રકારનાં સત્ય કલાં છે તો તે કાંઈ આ દશ પ્રકારનાં સત્ય શું આરાધ્ય છે? આ દશ પ્રકારનાં સત્ય તો ભાપા ઉપર છે. તે દશ સત્ય લખીએ છીએ. દશ પ્રકારનાં સત્ય આ પ્રમાણે છે : (૧) જનપદ સત્ય (૨) સંમત સત્ય (૩) સ્થાપના સત્ય (૪) નામ સત્ય (૫) રૂપ સત્ય (૬) ખીજ વસ્તુનો આશ્રય લઈ પ્રતીતિ કરવી તે પ્રતીત્ય સત્ય

(૭) અવહાર સત્ય (૮) લાવ સત્ય (૯) જોગ સત્ય (૧૦) ઉપમા સત્ય.
શ્રી લોકાશાહ, વિશેષમાં દલીલ કરે છે કે શ્રી પત્રવણા સૂત્રમાં લાપાપદ
અધ્યયનમાં દશ પ્રકારનાં સત્ય કલાં છે. તેમાં જુઓને સ્થાપના સત્ય કહ્યું છે,
તે લાપા સત્ય કહેવાય પણ આરાધ્ય નથી. કાલા હોય તે વિચારી જુઓ.

નોંધ : શ્રી પત્રવણાસૂત્રમાં ૧૧મા અધ્યયન 'લાપાપદ'માં પણ, ઉપર કાણુંગ-
સૂત્રના દશમા કાણે જે દશ સત્યનાં નામ છે તે જ પ્રમાણે, દશ સત્યનાં નામ
આપ્યાં છે. કાણુંગસૂત્રમાં ચોથા કાણે ચાર પ્રકારનાં સત્ય કલાં. કાણુંગના
દશમા કાણે દશ પ્રકારનાં સત્ય કલાં છે. આ ત્રણ સૂત્રોનાં ત્રણ દર્શાતમાં
'સ્થાપના સત્ય' છે તે લાપા સંબંધમાં છે. પણ સ્થાપના સત્ય એટલે 'સ્થાપના
આરાધ્ય' છે એમ શ્રી વીતરાજે કહ્યું નથી. આ જ વિષય બાળતમાં શ્રી
લોકાશાહ વિશેષ રીતે સમજાવે છે કે અહીં 'સત્ય' શબ્દ કહ્યો છે. તે એટલા
માટે જ નેતુ નામ હોય તેને તેવા નામથી બોલાવવામાં જૂઠું, અસત્ય બોલતા
નથી પણ સત્ય બોલીએ છીએ. જેમ કે કાંઈનું નામ કુલવર્દન હોય અને
તેના જન્મ પછી તેના કુળનો નાશ થયો હોય તો પણ તેને કુલવર્દન કહીને
બોલાવવામાં આપણે જૂઠું બોલતાં નથી; તેવી જ રીતે ચિત્રકારે હાથીનું ચિત્ર
કાઢ્યું હોય અને તે ચિત્રને હાથી કહીએ તો તે જૂઠું નથી. તેમ જ વીતુ
કામ હોય તેમાંથી વી કાઢી લીધું હોય ને તે કામને વીતુ કામ કહીએ તો
પણ જૂઠું બોલતા નથી. આ બધા દાખલા લાપા ઉપર છે. આ કાંઈ વિશેષ
કરીને કાંઈ આરાધ્ય નથી. કાલા હોય તે વિચારી જુઓ. આ અહારમાં બોલ.

૧૯.

પૂર્વભૂમિકા : 'સ્થાપના આવશ્યકનર્થ ઉત્તર' એ ઝોગણીસમા બોલતું નામ છે.
શ્રી લોકાશાહ સમજાવે છે કે શ્રી અનુયોગદ્વારમાં ચાર આવશ્યક કલાં છે :
(૧) નામ આવશ્યક (૨) સ્થાપના આવશ્યક (૩) દ્રવ્ય આવશ્યક (૪) લાવ

(૧) નામ આવશ્યક (૨) સ્થાપના આવશ્યક (૩) દ્રવ્ય આવશ્યક (૪) ભાવ આવશ્યક. શ્રી લોકાચાર્ય આવશ્યકતા આ ચાર નિષ્કેપા ધ્યાનમાં રાખી કહે છે કે અહીં તો આવશ્યકતા ચાર નિષ્કેપા કલા છે. નામ આવશ્યક તેને કહીએ કે જે કાંઈ છવ અથવા અછવતુ નામ આવશ્યક હીધું હોય તે નામ આવશ્યક. સ્થાપના આવશ્યક તેને કહીએ જે સાધુ અથવા સાધ્વીછ, શાવક શાવિકા લેમ આવશ્યક આકાર કાંઈ કરે અથવા અસદ્ભાવ કાષ્ટાદિકને કહે જે એ આવશ્યક તે સ્થાપના. તથા સ્થાપના આવશ્યકતા ઘણા ભેદ કલા છે.

નોંધ : સ્થાપના આવશ્યકતા (૧) સદ્ભાવ સ્થાપના (૨) અસદ્ભાવ સ્થાપના એમ બે ભેદ કલા છે અને આ બે સ્થાપના આવશ્યકતા દરેકના ૨૦ ભેદ કલા છે. બન્ને મળીને એમ ૪૦ ભેદ સ્થાપના આવશ્યકતા કલા છે. પ્રપુષ આદિના આકાર, ૩૫ લુદી લુદી વસ્તુઓ બનાવે તે આકાર-૩૫ને સ્થાપના આવશ્યક કહ્યું છે. (૧) કાષ્ટ-લાકડું કાતરીને આકાર, ૩૫ બનાવે તે. (૨) ચિત્ર રંગીને આકાર, ૩૫ બનાવે તે (૩) કપડામાંથી આકાર બનાવે તે (૪) ચૂના વજ્રેના લેપથી આકાર બનાવે તે (૫) સૂતર વજ્રે ગૂંથીને આકાર બનાવે તે (૬) ચાંખલાદિના આકાર બનાવે તે. (૭) ઘાતુ ગાળીને આકાર બનાવે તે. (૮) કપડાના ટૂકડા એકત્ર કરીને, સાંધીને આકાર બનાવે તે. (૯) પાસા વજ્રેથી બનાવેલો આકાર (૧૦) કોડી પ્રમુખ નાખીને કરેલા આકાર આ દશ પ્રકારની સ્થાપના થઈ. એકરૂપની દશ સ્થાપના અને અનેકરૂપ આકારની દશ સ્થાપના મળી ૨૦ સદ્ભાવ સ્થાપના થાય છે. એ જ રીતે ૨૦ પ્રકારની અસદ્ભાવ સ્થાપના થાય તે મળીને ૪૦ ભેદ સ્થાપનાના થાય છે હવે ત્રીલુ' દ્રવ્ય આવશ્યક કહીએ છીએ. દ્રવ્ય આવશ્યકતા ઘણા ભેદ છે (૧) 'જ' શરીર દ્રવ્ય આવશ્યક (૨) ભવ્ય શરીર દ્રવ્ય આવશ્યક, ઈત્યાદિ. લોકો ગિજાનામાંથી હાડી મોં ઘોઠને લૂગડાં પહેરી તબોલ વાપરી ખાય ઇત્યાદિક એ દ્રવ્ય આવશ્યક કહીએ. અનુયોગકારના એ જ આવશ્યકની ગાથા ૧૯માં 'અમંજુશુભુ મુક્ક લેગી ભવ આવશ્યક' ચિટ્ઠી' એ પણ દ્રવ્ય આવશ્યક કહીએ. 'અમંજુશુભુ મુક્કલેગી' એટલે કામા આદિ સાધુના શુભોથી રહિત, સકાય આદિની અનુકંપા રહિત, ઘોડા જેવા ઉન્નત, હાથી જેવા નિરંકુશ, શુભારિત હોવાળા, શુભ, સ્વચ્છ કપડાં પહેરવાવાળા, અરિહંતાની આરાતુ' ઉચ્ચંધન કરી સ્વચ્છ દે વિચરનારા બન્ને કામમાં આવશ્યક વિષે સાવધાન હોય. આ પણ લોકોત્તર દ્રવ્ય આવશ્યક કહીએ. ઇત્યાદિ ઘણા બોલ કલા છે.

આ પ્રેમીના કોઈ પણ આપણને કોઈ જ આરાધ્ય નથી. આપણને તો લોકોત્તર ભાવ આવશ્યક આરાધ્ય છે.

શ્રી લોકાશાહ, એમ કહેવા માગે છે કે અનુયોગદ્વારમાં ચાર જાતનાં આવશ્યક કલાં છે તેમાં પહેલાં ત્રણ આરાધવા લાયક નથી. ફક્ત ભાવ આવશ્યક એક જ આરાધવા લાયક છે અને ભાવ આવશ્યકમાં પણ લોકોત્તર ભાવ આવશ્યક આપણને આરાધવા યોગ્ય છે. લોકોત્તર ભાવ આવશ્યક એટલે શુદ્ધ ભાવ ઉપયોગ સંહિત જિનપ્રણિત વચનમાં ધર્મમાં પ્રેમ અનુરાગથી રંગાયેલાં જે સાધુસાધ્વી, આવકઆવિકા જે વખેત ભાવ આવશ્યક કરે, પ્રતિક્રમણ કરે એ લોકોત્તર ભાવ આવશ્યક છે. કાલા હોય તે વિચારી જોજો.

અહીં સૂત્રમાં ભાવ આવશ્યક કરવા માટે સ્થાપના કરવાનું કહ્યું નથી. સૂત્રમાં અહીં પણ ચાર નિક્ષેપા કલા છે. તથા સ્કંધ આદિ ઘણા બોલ-નિક્ષેપા કલા છે. એકલા આવશ્યક ઉપર તે નિક્ષેપા કલા નથી. કાલા હોય તે વિચારી જોજો. આ ઝોગણીસમે બોલ પૂરો.

૨૦.

પૂર્વમુખિકા : વીસમા બોલનું નામ 'નાથા, દોડાડાધી લેઈ ગયાનઉ ઉતર' છે. કેટલાક મતવાદીઓ એવી દલીલ કરે છે કે શાસ્ત્રોમાં એવું વર્ણન આવે છે કે શ્રી અર્જુનતેજસ્ને વાંકવા રાજા ગયા ત્યારે નાલીને ગયા, હાથાધોડા ઉપર બેસીને ગયા તોરે ઘણી ક્રિયાઓ કરીને ગયા. તો આ ક્રિયાનો શો ઉતર છે ? શ્રી લોકાશાહ આ શંકાનો એવો જુલાસો કરે છે કે આવકની જે ક્રિયા નિરતિની હોય તે ધર્મ પક્ષમાં આવે ને જે ક્રિયા અવિરતિની હોય તે અધર્મ-પક્ષમાં ગણાય. શ્રી મયગદગ સૂત્રનો આધાર લઈ શ્રી લોકાશાહ એમ સમજાવે છે કે શ્રી અર્જુન ભગવાનને વાંકવા જતાં રાજાએ નાળવાની, દોડા હાથીની નાળવાની વગેરેની ક્રિયા કરી તે અધર્મપક્ષમાં ગણાય, ધર્મપક્ષમાં ગણાય નહીં.

૨૧

“કવઈ વૌસમુ બોલ લખીઈ જઈ. તથા દેસાએકે ઇમ કહઈ જઈ જે-‘રાજન
વાંઘવા ગયા તે શું ? ઘોડા હાથી લેઈ ગયા તે શું ? નગર ફટરાં કરાયાં તે શું ?
તથા મહિલાયઈ મોહનપર કરાવ્યું તે શું ? તથા સુખદિમગતઈ દરસ્યા કહનું
પાણી અગાવ્યું તે શું ?’ ઇત્યાદિ ઘણા બોલ કહઈ જઈ. તેહના પ્રત્યુત્તર
ખીજઈ. શ્રી ચરણગાંઠ અધે અદારમઈ અપ્યયનઈ દિરિઆણુઈ શ્રી વીતરાગઈ
ત્રિણિ પક્ષ કલા. તિહાં ધર્મપક્ષ તે સર્વઈ સર્વવિરતિ કરી. અનઈ ખીજઈ
અધર્મપક્ષ તે સર્વઈ અવિરતિ કરી. અનઈ ત્રીજઈ મિશ્રપક્ષ તે કાંઈ વિરતિ
કાંઈ અવિરતિ કરી. ઇમ ત્રિણ પક્ષ કહીઈ. શરવાલઈ બે ઘોડ કાયા. એક
ધર્મ ખીજઈ અધર્મ આવકની જેતલી વિરતિ તેતલી ધર્મમાદિ ઘાલી. અનઈ
જેતલી અવિરતિ તે અધર્મમાદિ ઘાલી. હવઈ જેહનઈ જે નાલા ઘોડા હાથી
લેઈ ગયા ઇત્યાદિ સર્વ તે તેહની વિરતિ કે અવિરતિ ? નાલા ઘોડા હાથી
લેઈ ગયા ઇત્યાદિ સર્વ તે તેહની અવિરતિ જઈ. અનઈ અવિરતિ તહિ શ્રી
વીતરાગે અધર્મમાદિ કરી. અનઈ વિરતિ તે ધર્મમાદિ કરી. જુ સાધુનઈ વિરતિ
જઈ જુ સાધુ નાહઈ નહી. ઘોડઈ હાથીઈ ચઢઈ નહી. તથા આવકનઈ જુ
પોસકમાદિ વિરતિ જઈ, તહિ પોસક, લીધઈ નાહઈ નહી. ઘોડઈ હાથીઈ ચઢઈ
નહી. કહુ કહુ તે વિચારી જોજ્યો. એક વૌસમુ બોલ.”

વિવરણ : હવે વૌસમો બોલ લખીએ છીએ. કેટલાક એમ પ્રશ્ન કરે છે કે રાજ
પ્રભુને વાંઘવા ગયા તે શું ? ઘોડા, હાથી લઈને વાંઘવા ગયા તે શું ? નગર
મુંદર સ્વચ્છ કરાવ્યાં તે શું ? શ્રી મહિલાયે મોહનપર કરાવ્યું તે શું ? તથા
સુખદિમગતે દરસ્યા કહ સંસ્કારવનું. પાણી મંગાવ્યું તે શું ? આવા ઘણા પ્રશ્નો
કરે છે. આ પ્રશ્નોના ઉત્તર શ્રી લોકાશાહ એમ આપે છે કે શ્રી સપ્તગાંગરૂત્રના
અદારમા અપ્યયનના ક્રિયા શણે શ્રી ભગવાને ક્રિયાશણુના ત્રણ પક્ષ કલા. ત્યાં
ધર્મપક્ષ તે સર્વ વિરતિને કહ્યો. ખીજે અધર્મપક્ષ તે સર્વ અવિરતિને કહ્યો
અને ત્રીજે મિશ્રપક્ષ તે કાંઈક વિરતિ અને કાંઈક અવિરતિને કહ્યો. સરવાળે,
ટૂંકમાં બે ઘોડ લાગ કલા. એક ધર્મ અને ખીજે અધર્મ, આવકની જેતલી વિરતિ
ક્રિયા તેટલી ધર્મમાં નાખી ગણાવી અને આવકની જેતલી અવિરતિ ક્રિયા તે અધર્મમાં
ગણાવી. હવે સમજે કે નહાવાની ક્રિયા, ઘોડાહાથી આદિ લઈને ગયા તે સર્વ
ક્રિયા એની અવિરતિની ક્રિયા છે. અવિરતિની ક્રિયા તો શ્રી વીતરાગે અધર્મમાં
ગણી અને વિરતિની ક્રિયા તો ધર્મમાં ગણી. જે સાધુ વિરતિ છે તે સાધુ
નાહી નહી. હાથીઘોડા ઉપર બેસે નહીં તથા જે આવકને પોપધનત હોય તે
વિરતિ છે તેથી પોપધનત દરમ્યાન તે આવક નહાવાની ક્રિયા કરે નહીં, તે

23.

પરિચયિકા : આપાદર્શી આપાર (પ્રમાણ તે કન્યા દવા ન કરતાં એ એકલામા
પ્રાણનું નામ છે. શ્રી ગણેશીજીનો આપાર પણ શ્રી વિષ્ણુવાદ એમ સમજાવે
છે કે ગારિયાન સ્વાયં આપારદર્શી આપાર છે તેની આ કિયાથી ગાદો.
આરે દર્શનાં બંધન થાય છે અને તે કિયાને ધર્મની કિયા ન ગણી. સંયમના
પાલન માટે સ્વાયં આપાર છે છે પરંતુ આપારદર્શી આપાર છે તે તેમાં દવાનું
પાલન થતું નથી. તેથી તે કિયાને ધર્મની ગણી નથી પરંતુ દર્શનાં બંધનની કિયા
ગણી છે.

“નવઈ એકાદશમ બાસ સિખીઈ ઝઈ. તથા ચીમગતીમધ્યે શતક પરિવર્ત
ઉદ્દેસઈ નવમઈ એકાદશમ કાલક. જે શ્રમાય નિર્મલ આધારી આધાર ભગવઈ.
તેડ કનઈ ઇકાવની દયા નુ દુષ. તુ જેહનઈ જેડ કનઈ ઇકાવની દયા નુદિ,
તે રૂપઈ ધર્મ દિમ કરીઈ ! ડાદુ દુષ તે વિચારી જોજો.”

તે આલાવઉં સિખીઈ છઈ-‘આહાકરમે પાં ભુન્નમાણે સમણે નિગંધે કિં બંધઈ ? કિં પકરેઈ ? કિં ચિણુઈ ? કિં ઉવચિણુઈ ? ગા. આહિઅવનનઓ સત્ત કમ્મપગડીઓ સિદ્ધિલખંધણુપદ્ધાઓ ધણિઅખંધણુપદ્ધાઓ પકરેઈ. નવ અણુપરિયટ્ઠ. સે કોણુંછણુ નવ આહાકરમે પાં ભુન્નમાણે આણુપરિયટ્ઠ. ગા. અહાકરમે પાં ભુન્નમાણે આયાએ ધમ્મં અમ્મકમમાણે વુઠવિશાએ છાવકંખઈ. નવ તસદાય છાવકંખઈ. જેસિ પિય પાં છવાપાં શરીરઈ આહારમાહરેઈ. ૧ વિ છવે નાવકંખઈ. તેણુટ્ટણ ગોઅમા એવં વુચ્ચઈ. આનાકરમે પાં ભુન્નમાણે આહિઅવનનઓ સત્ત કમ્મપગડીઓ નવ અણુપરિયટ્ઠ. કાન્થએસણિજજં ભંતે

કદાચ આયુષ્ય કર્મ જાંઘે, કદાચ આયુષ્યકર્મ ન જાંઘે યાવત્ સંસારનો વ્યતિશ્મ કરે, સંસાર તરી જાય. આ એકવીસમો જોલ પૂરો.

ભાવાર્થ : શ્રી લોકાશાસ્ત્ર એમ કહેવા માગે છે કે સાધુએ સંયમના પાલન માટે આહાર લેવાનો છે અને આહાર દેનારે સંયમના પાલનમાં મદદ કરવા માટે આહાર આપવાનો છે. આ જનનેની ક્રિયા ધર્મ અર્થે છે છતાં આધાર્મી આહાર લેનાર અને દેનારની ક્રિયાને રાધળા દોષ લાગે એમ કહ્યું છે. ગાદાં કર્મજંધનનું કારણ કહ્યું છે. આધાર્મી આહાર કરવામાં આરંભ સમારંભ થતો દોષ તો પણ શ્રી વીતરાગે ધર્મની ક્રિયા કદી નથી પણ મહાજંધનની ક્રિયા કરી છે. ન્યાયે પ્રતિમા, મંદિર બનાવવાની ક્રિયામાં તો મહાઆરંભ મહાસમારંભ થાય છે તે તો શ્રી વીતરાગ દેવ કયા ન્યાયે ધર્મકાર્યમાં ખતરે ! ગિલકુલ નહીં, 'મ' : મહાગાદાં જંધનના કારણમાં જ જનની શકાય.

સ્થિતિ હોય છે. તથા માગધ વરદામ પ્રભાસ ૧૦૨ તીર્થોદ્ધ તીર્થની માટી
 દ્યાવર્ધ છે. તથા ગંગા સિંધુ આદિ દેધ નદીનંધ વિષય જંધ જંધ દ્યાવર્ધ
 છે. તથા દ્રુતુ ઉદ્ધ દ્યાવર્ધ છે. એ આદિ દેધનંધ દેવતાની ગાટી ઘણી
 મૂંઝ સ્થિતિ હોય છે. ક્રેતલીએક લિખીધ. જોઉંધ ગંગાનાં ગંગોદ્ધ
 ગંગોની માટી દ્રુતનાં ઉદ્ધ આપ્યા માટધ. તથા માગધ પ્રમુખ તીર્થનાં તીર્થોદ્ધ
 તીર્થની માટી આપ્યા માટધ. કાંધ ગંગા. અથવા દુ, અથવા એક તીર્થ
 મોક્ષનંધ ન પાતધ ન ઘયાં. ઇમ દેવતાની સ્થિતિ ઘણીધ છે. કાદુ દુધ ને
 વિચારી જોએ. એક ગાવીસમુ જોસ."

વિવરણ : હવે ગાવીસમો જોસ લખીએ છીએ. શ્રી હવાભિગમસત્રમાં નંદીશ્વર
 કીર્તના અધિકારમાં એમ કહ્યું છે કે શ્રી તીર્થંકર દેવના જન્મ કલ્યાણુક આદિ
 કરવા માટે ઘણા દેવતાઓ બેંગા ધાય અને મળીને ક્રીડા કરે એ રીતે
 અષ્ટાદિશ મહોત્સવ કરે. આટલી દેવતાની સ્થિતિ દેખાય છે. માગધ, વરદામ,
 પ્રભાસ વગેરે ૧૦૨ તીર્થનાં પાણી, તીર્થની માટી લાવે છે. તથા ગંગા, સિંધુ
 આદિ નદીઓએ જંધ પાણી લાવે છે તથા દ્રુતુ ઉદ્ધ લાવે છે. આ વગેરે
 દેવતાની ઘણી ઘણી હકીકત વર્ણનસત્રમાં દેખાય છે. તે પૈકી અમુક લખીએ
 (ચર્ચા કરીએ) છીએ. જુઓને, સમજોને, ગંગાનાં પાણી, ગંગાની માટી, દ્રુત
 સરોવરના ઉદ્ધ લાવ્યા તેથી તથા માગધ વગેરે તીર્થનાં પાણી, તીર્થની માટી
 લાવ્યા તેથી કાંધ ગંગા અથવા સરોવર અથવા માગધ તીર્થ મોક્ષના હેતુ ન
 યયા. આ પ્રમાણે તો દેવતાની ઘણી હકીકત કહી છે. કાદા હોય તે વિચારી
 જોએ.

ભાવાર્થ : શ્રી લેકિંશાહ એમ સમજવવા માગે છે કે શ્રી તીર્થંકરના મહોત્સવો
 દેવતા કરે અને તેમાં ગંગા વગેરેનાં પાણી, માટી, સરોવરનાં પાણી, માગધ
 વગેરે તીર્થનાં પાણી, માટી લાવે તેથી ગંગા વગેરે નદી, સરોવર તથા
 માગધ વગેરે તીર્થ આરાધ્ય ન ગણાય, મોક્ષના હેતુ માટે આરાધ્ય માની ન
 ગણાય. એ ગયાં લોકિક હેતુ માટે છે. લેકિંશતર હેતુ માટે નથી. આ ગાવીસમો
 જોસ પૂરો.

પૂર્વભૂમિકા : શ્રી લોકાશાયે ત્રેવીસમા બોલનું નામ 'પ્રતિમાની અવસ્થા તથા ગુણુઈ વંદનીક કિતાં કહી?' આપ્યું છે. શ્રી લોકાશાયે આ બોલમાં એમ સમજાવે છે કે કોઈને વાંદતાં પહેલાં તેના ગુણની ખાતરી મળી જોઈએ અને પછી વંદના કરવામાં આવે. આગમોમાં 'ગુણ' વંદનીક ગણાય છે. વિગત-અવસ્થા વંદનીક નથી. હવે પ્રતિમાને તો કૂલ, પાણી, આભૂષણ વગેરે ધણી વસ્તુઓ દેખાય છે. ચારિત્ર્યવાન સાધુને કૂલ, પાણી, ઘરેણાં તો કદ્યે નહીં એ જોતાં આવી પ્રતિમા મોક્ષના પેદા માટે વંદનીક ન ગણાય ને તથા તેને વંદના કરાય નહીં.

“હવેઈ ત્રેવીસમુ બોલ લિખીઈ છઈ. તથા પ્રતિમાના ચાપક કહઈ પૂછીઈ છઈ જે ‘પ્રતિમા કેહી અવસ્થાની કરી માંડી છઈ?’ શ્રી મહાવીર તઉ પચિલું ૩૦ વરસ ગૃહસ્થપણુઈ હતા. પછઈ વરસ ૪૨ ચારિત્રીઆ હતા. તે હવઈ પૂછીઈ છઈ- ‘જોકો શ્રી મહાવીરની પ્રતિમા કરી માંડઈ છઈ, તે કેહી અવસ્થાની કરી માંડઈ?’ જઉ ઈમ કહઈ જે ‘અગરો ગૃહીની અવસ્થા કરી માંડઈ છઈ.’ તઉ ચારિત્રીયાનઈ વંદનીક ટલઈ. ગૃહીનઈ તઉ ચારિત્રીઉ વાંદઈ નહીં. અનઈ જે ઈમ કહઈ જે- ‘અગરો ચારિત્રીયાની અવસ્થા કરી માંડઈ છઈ.’ તઉ જોડેનઈ એ પ્રતિમામાહિં ‘ચારિત્રીયાનું’ રચું લક્ષણુ છઈ. ચારિત્રીયાનઈ તઉ કૂલ પાણી આભરણુ એકુ ન કદ્યઈ. અનઈ પ્રતિમા તઉ કૂલ પાણી આભરણુ ઈત્યાદિ ઘણાં વાનાં સહિત દીસઈ છઈ. ડાહ્યા હઈ તે વિચારી જોજ્યો.

જોડેનઈ વંદના કીજઈ તેડનઈ વિણુઓલખિષ કિમ વાંદીછ. મોક્ષમાર્ગઈં તુ આરાધ્ય ગુણુ છઈ. પણિ મોક્ષમાર્ગઈં આકાર આરાધ્ય નથી. જિમ ચારિત્રીઓ ગુણુવંત હૂઈ. અનઈ સહુ શ્રાવકાદિક તે ચારિત્રીયા ગુણુવંતનઈ વાંદઈ. કદાચિત કર્મચોગિઈ ચારિત્ર લભ થયું હુંતઈ. સીતોદક સચ્ચિતાદિક સેવઈ. અનઈ લિમ હૂઈ. તઉ હઈ. પણિ તેડનઈ કો ડાહુ હૂઈ તે વાંદઈ નહી. એતલા લાણી જે ગુણુહીણુ થયુ. તઉ જોડેનઈ ‘જોડમાહિં જ્ઞાનદર્શન ચારિત્રનુ એકુ ગુણુ નહી તેડનઈ કિમ વાંદીઈ?’ સિદ્ધાંતમાહિં મોક્ષમાર્ગઈં વંદનીક ગુણુ છઈ. વિવેકી હૂઈ તે વિચારી જોજ્યો. એહ ત્રેવીસમુ બોલ.”

વિવરણુ : હવે ત્રેવીસમો બોલ લખીએ છીએ. પ્રતિમાના શ્રાવકને અમે પૂછીએ છીએ કે આ પ્રતિમા કય અવસ્થાની કરીને ઘેસાડી છે. શ્રી મહાવીર તો પહેલાં ૩૦ વરસ ગૃહસ્થપણુ હતા પછી ૪૨ વરસ ચારિત્ર્યવાન સાધુ હતા. તો હવે

પૃથ્વીએ છીએ : 'જેણે શ્રી મહાવીરની પ્રતિમા કરી બેસાડી છે તેણે કઇ
 અવસ્થાની કરી બેસાડી છે?' જો એમ જવાબ આપે જે અમે શૃંગસ્થ
 અવસ્થાની પ્રતિમા કરી માંડી છે તો ચારિત્ર્યવાન સાધુ તે શૃંગસ્થ અવસ્થાની
 પ્રતિમા વંદનીક તરીકે ટાળે (બાદ કરે), કારણ કે શૃંગસ્થને ચારિત્ર્યવાન
 સાધુ વાંદે નહીં અને જો એમ કહે કે અમે સાધુ ચારિત્ર્યવાન અવસ્થાની
 પ્રતિમા કરી માંડી છે તો ભુજોને, એ પ્રતિમામાં ચારિત્ર્યવાન સાધુનું
 શું લક્ષણ છે? ચારિત્ર્યવાન સાધુને કૂલ, પાણી, ઘરેણું એ પૈકી એક પણ
 વસ્તુ ક્યે નહીં. અને પ્રતિમા તો કૂલ, પાણી, ઘરેણું વગેરે ઘણી
 વસ્તુઓ વાળી દેખાય છે. કાલ્યા હોય તે વિચારી જોજો. શ્રી લોકાશાહ પ્રશ્ન
 કરે છે કે જોને આપણે વંદના કરીએ તેને ઓળખ્યા વિના કેમ વાંદીએ?
 જોને આપણે વંદના કરવી હોય તેની પ્રથમ આપણને ઓળખાણ થાય પછી
 જ તેને વંદના થાય. ઓળખાણ થાય એટલે તેના ગુણની ઓળખાણ થાય
 પછી જ તેના ગુણને વંદના કરવાની છે. શ્રી લોકાશાહ વિશેષ એમ દલીલ
 કરે છે કે મોક્ષમાર્ગમાં તો ગુણ આરાધ્ય છે, ગુણને વંદના કરવાની છે.
 મોક્ષમાર્ગમાં આકાર દ્વં આરાધ્ય, વંદના યોગ્ય નથી. ચારિત્ર લીધેલ સાધુ
 સાધુના ગુણ સહિત હોય તો સર્વ શ્રાવક આદિ તે ગુણવાંત સાધુને વાંદે.
 કલ્પિત કર્મયોગને લઈ સાધુનું ચારિત્ર (સંયમ) ભગ્ન હોય, એણે સંયમનો
 ભંગ કરેલ હોય તો દાખલા તરીકે કંડુ પાણી, સચિત અન્ન વગેરે તે સેવતા
 હોય તો તે સાધુના લિંગમાં જ હોય ને સાધુના ગુણમાં ન હોય, તો તે
 માત્ર લિંગધારી સાધુના વેશવાળાને કાલ્યા, સમજુ, વિવેચી વાંદે નહીં. એટલા
 માટે જે ગુણહીન, ગુણ વિનાનું થયું તો ભુજોને, જેમાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર
 પૈકી એક પણ ગુણ નથી તેને કેમ વંદના કરીએ? સિદ્ધાંતમાં તો મોક્ષમાર્ગમાં
 વંદનીક ગુણ છે. વિવેચી-સાધુ, જોનું પારખવાની શક્તિવાળા હોય તે વિચાર
 કરી જોજો. આ ત્રેવીસમો બોલ પૂરો.

પૂર્વભૂમિકા : ‘પ્રતિમા સિદ્ધાંતી (શેની) કરાવતી કહી જઈ?’ એ ચોવીસમો બોલનું નામ છે. પ્રતિમાના પક્ષકારોને શ્રી લોંકાશાહ પ્રશ્ન પૂછે છે કે પ્રતિમા કયે ધાતુની કરાવતી એમ સૂત્રોમાં કયાંય જતાચું નથી. તેથી પ્રતિમાને તીર્થંકર ભગવાને આરાધ્ય કહેલ નથી.

“હવે ચક્રીસમુ બોલ લિખીય જઈ. તથા શ્રી વીતરાગદેવે સિદ્ધાંતમાહિં પ્રતિમા આરાધ્ય ન કહી. અને જિ કો પ્રતિમા આરાધ્ય કહઈ જઈ. તેહ કહઈ એહવા એહવા બોલ પૂછીઈ જઈ. તે બોલ લિખાઈ જઈ—‘પ્રતિમા સ્થાપની કરાવતી કહી જઈ? ચંદ્રકાંતની? સૂર્યકાંતની? વૈદ્યની? પાપાણીની? સખત ધાતની? કાષ્ઠની? લેપની? ચીતારાની? સિદ્ધાંતમાહિં કહવી કહી જઈ?’ એહ ચક્રીસમુ બોલ.”

વિવરણ : હવે ચોવીસમો બોલ લખીએ છીએ. શ્રી વીતરાગદેવે સિદ્ધાંતમાં કયાંય પ્રતિમા આરાધ્ય કહી નથી. અને જે લોંકા પ્રતિમા આરાધ્ય છે એમ કહે છે તેને અમે એવા એવા જે બોલ પૂછીએ છીએ તે બોલ લખીએ છીએ. પ્રતિમા શેની યનાવવાનું સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે? ચંદ્રકાન્ત મણિની? સૂર્યકાન્ત મણિની? વૈદ્ય મણિની? પત્થરની? સાત ધાતુની? લાકડાની? લેપની? ચિત્રની? સિદ્ધાંતમાં કયે જાતની યનાવવાનું કહ્યું છે? ચોવીસમો બોલ પૂરો.

૨૭.

પૂર્વભૂમિકા : સત્તાવીસમા બોલનું નામ 'દિગંબર કાલક-પ્રતિમા નમઃ ક્રીજ્ઞ' છે. દિગંબર જૈનો કહે છે કે પ્રતિમા નમઃ અવસ્થાની કરવી. સિદ્ધાંતમાં આધાર હોય તો જતાવે.

“હવે સત્તાવીસમું બોલ લિખેલું છે. દિગંબર ખમાવ્યા કાલક-પ્રતિમા નમઃ ક્રીજ્ઞ; શ્વેતાંબર કહે છે—‘નમઃ ન ક્રીજ્ઞ’ સિદ્ધાંતમાં કિમ કલિલું છે ? તે દેખાડુ, એક સત્તાવીસમું બોલ.”

વિવરણ : હવે સત્તાવીસમો બોલ લખાયે છીએ. દિગંબર સાધુ કહે છે કે પ્રતિમા નમઃ અવસ્થાની કરવી. શ્વેતાંબર કહે છે કે નમઃ અવસ્થાની ન કરવી, સિદ્ધાંતમાં શું કહ્યું છે ? કહ્યું હોય તો દેખાડો. સત્તાવીસમો બોલ પૂરો.

પૂર્વભૂમિકા : 'તીર્થ' કર મોક્ષ પુરતા અણુસમુદાયમાં તે આકાર લેઈ પૂજ્ય છે એ અદ્યાત્મીયમાં 'બોલનું' નામ છે. શ્રી લોકાચાર્ય પ્રશ્ન કરે છે કે તીર્થ' કર મોક્ષ પદાર્થ ત્યારે બજવાન કયા આસને બેસાડતા તેનો આસનેમાં આધાર હોય તે બતાવો.

"હવે અદ્યાત્મીયમુ બોલ સિખીઈ છે. તીર્થ' કર નિ વારઈ મોક્ષ પુરતા તિવારઈ અણુસમુ (આસન) કીયાં. પાસડી વાલી પર્વ' ઠાસન. હોના કાઉસ્સગિ. નિસિન્ન આસનુ. હવઈ. એકનાદિ પ્રતિમા હણુઈ પ્રકારઈ કીન્ઈ. સિદ્ધાંત-માર્ગિ કિમ કલિક ઇઈ? તે દેખાઉદિ. એક અદ્યાત્મીયમુ બોલ."

વિવરણ : હવે અદ્યાત્મીયમો બોલ લખાએ છીએ. શ્રી તીર્થ' કર દેવ મોક્ષ પદાર્થ ત્યારે અમુક આસને બિરાજતા હતા. પલાંડીવાળી પર્વ' ઠાસને, કાઉસ્સગિ છરી હોના, નિસિન્ન આસને હતા? હવે આ આસનો પેટી પ્રતિમા કયા પ્રકારના આસનની કરવી? સિદ્ધાંતમાં આ વિષે શું કહ્યું છે તે દેખાડો. આ અદ્યાત્મીયમો બોલ પૂરો.

પૂર્વભૂમિકા : પ્રતિમા ત્રિલિંગ કાલિમાર્ગિ કાઉઈ (કયે) કાલિ? એ આગલુત્રીયમાં 'બોલનું' નામ છે. શ્રી લોકાચાર્ય કહે છે કે પ્રતિમા કયા કાળે પૂજ્યી તે વિષે સિદ્ધાંતમાં શું કહ્યું છે.

"હવે આગલુત્રીયમુ બોલ સિખીઈ છે. પ્રતિમા ત્રિલિંગ કાલિમાર્ગિ કાઉઈ કાલિ પૂજ્ય? સિદ્ધાંતમાર્ગિ કિમ કલિક કર? એક આગલુત્રીયમુ બોલ."

વિવરણ : હવે આગલુત્રીયમો બોલ લખાએ છીએ. પ્રતિમા ત્રિલિંગ કાળે પેટી કયા કાળે પૂજ્યી? સિદ્ધાંતમાં શું કહ્યું છે? આ આગલુત્રીયમો બોલ પૂરો.

સાચું જાણી જોઈ પ્રતિમાનું પેાત સારું. મૂળનાવડની પ્રતિમા હાલ ઘણું બેઠી. જોઈતું પ્રતિમા પાડતી જાણી. મૂળનાવડની પ્રતિમા કંઈક આસપાસ ચાલેલી. તોઈ'કર સારા સારા તે મેંકર અનેર કાંઈ હરક ? એક મેંકરોત્તમ પેાત."

વિવરણ : હાલે મેંકરોત્તમો પેાત સખાને કીધી. મેંકરોત્તમ તોઈ'કરની મેંકરોત્તમ પ્રતિમા તેમણે કહ્યું પ્રતિમા મૂળનાવડની હરકી ? કહ્યું પ્રતિમા મેંકરોત્તમ અને કહ્યું પ્રતિમા જાણી હરકી ? મૂળનાવડની પ્રતિમાને મેંકરોત્તમ, જાણી, બેઠી. ૧૫ પગનાં મૂળનાવડનાં આને મેં. જોઈતું પ્રતિમાને પેાત સારું છે. મૂળનાવડની પ્રતિમા હાલ (૬૧) પગ બેઠી, જોઈતું પ્રતિમા જોઈતી બેઠી. મૂળનાવડની પ્રતિમા કંઈક આસપાસ બેઠી છે. તોઈ'કર સારા સારા છે તે આસપાસ જાણું અનેર, બેઠી કા મેંકરોત્તમ આને છે.

અર્થ : કાચામાં જાણ તોઈ'કરને કહ્યું છે. જાણને જાણ વચેરે સારા મૂળો છે. જાણ તેમની જાણે આસપાસ બેઠી કા પાડવામાં આપે. આ બેઠી જાણે છે કે પાડવામાં આપે. પ્રતિમાની વિશાલ હરકે સૌકીક અવગતમાં મેંકરોત્તમ બેઠી છે તે તોઈ'કરની પ્રતિમામાં જાણ સખાલ ક્યાં.

૩૨.

પૂર્વઅભિષેક : 'તોઈ'કરનું' શરીર હવે. પ્રતિમા કાચી કેવલી કીજઈ ? એ જાણેસમા બેઠીનું નામ છે. પ્રતિમા ક્યા માપની હરકી તે વિષે સાચામાં કાંઈ આધાર છે ? એમ શ્રી લોકાચાર્ય પ્રશ્ન કરે છે.

"હવે જાણેસમા બેઠી લિખાઈ છે. તોઈ'કરનું' શરીર હવે. જાણેસમા સાત સાત પ્રમાણ. હવે પાંચસહ ૫૦૦ ધનુષ પ્રમાણ એક પ્રમાણમાં પ્રતિમા કેવલ પ્રમાણે ક્યાવીઈ ? કિમ કિલ્લ હઈ ? એક જાણેસમા બેઠી."

“હવે ચંડીચામુ બોલ લિખીઈ છં. પ્રતિમા આગલિ દોઈ છં-ધાન ફલ
વસ્ત્ર સોનાં રૂપાં બલિ બાકુલા પકવાન. તેહ માલીનઈ આપીઈ. કે નાપીઈ.
તેહ દ્રવ્ય રૂં કોજઈ ? આજઈ દીજઈ ? કે વ્યવસાય કોજઈ ? કિમ કરી
વધારીઈ ? સિદ્ધાંતમાહિં કિમ કહિઈ છં ? એહ, ચંડીચામુ બોલ.”

વિવરણ : હવે ચંડીચામુ બોલ લખીએ છીએ. પ્રતિમા આગળ ધરાય છે
ધાન, ફળ, વસ્ત્ર, સોનું, રૂપું, બલિ, બાકુલા પકવાન, આ વસ્તુઓ પૂજારીને
અથવા માલીને આપવી કે ન આપવી ? આ દ્રવ્યનું શું કરવું ? આ દ્રવ્ય
આને ખીરધારમાં દેવું ? અથવા એનો વ્યવસાય, વેપાર કરવો ? આ દ્રવ્ય
કેમ કરી વધારવું ? આ ગાયતમાં, સિદ્ધાંતમાં શું કહ્યું છે ? આ ચંડીચામુ
બોલ પૂરો.

મા ‘ગાયત’ નામ ‘અક્ષોતરી સનાય (=સ્નાન)’નું પૂર્ણાવર્તન
તે સનાયની નિમિ કપાં શાસ્ત્રમાં આપી છે તે બતાવે,
તે,

૧. સિખાઈ, છં. અક્ષોતરી સનાયની નિમિ. આપી
મા રૂપાન. કે. જાનુ અગિય અગિયમાહિં મોનીઈ છં.
૨. સિદ્ધાંતમાહિં કહિ છં કે તે કાલી દેવાકે. સિદ્ધાંતમાહિં
પરિચય આપીલી કહી છં. તિલાં કાંઈ પૂજન કરવી કહી
તે. તે. સિદ્ધાંતમાહિં સોકાલપૂજન કરવાઈ છં. તે ‘કેલા
... .. વાસનમુ બોલ.”

૩. અક્ષોતરી સનાયની નિમિ.
... .. કે. જાનુ અગિય અગિયમાં મોનીય

પૂર્વભૂમિકા : ‘ઠવણુહારીનું પૂજવર્ણ’ એ સાડગ્રીસમા બોલનું નામ છે. ઠવણુની પ્રતિષ્ઠા કરી સ્થાપવામાં આવે છે. ઠવણુમાં આચાર્યના ગુણ નથી.

“હવષ સાંગ્રીસમુ બોલ લિખીછ જઈ. ઠવણુહારિ લાકડાનું સૂર્યકાંતિનું અક્રિયનું વરાડનું-એહની પ્રતિષ્ઠા કરીનઈ થાપનાચાર્ય કરી થાપઈ જઈ. આચાર્યના ગુણ જગ્રીસ. અથવા વલી જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર તપ. એહનું તુ એકઈ ગુણ ઠવણુ હારિમાહિ દીસતો નથી. જિ વારઈ ન હવતુ પ્રતિષ્ઠયઈ તિવારઈ જેહવુ હવતુ અનઈ પ્રતિષ્ઠિ પણિ તેહવુ દીસઈ જઈ. ઠવણુહારીમાહિ પહિલું અનઈ પજઈ ગુણ દીસતા નથી. થાપનાચાર્ય થાપીનઈ તેહ આગલિ અનુષ્ઠાન કરઈ જઈ. ખમાસમણુ દેખનઈ વાંદઈ જઈ. અનઈ વલી તેહ જિ ઠવણુવારીનઈ પૂઠિ દેખનઈ જઈસઈ જઈ. તુ તે આશાતના નથી હતી. તેહનઈ પૂઠિ દેઈનઈ કિમ જાણસઈ? એહ તુ વિપરીત જાપરાધુ દીસઈ જઈ. એહ સાંગ્રીસમુ બોલ.”

વિવરણુ : હવે સાડગ્રીસમો બોલ લખીએ છીએ. ઠવાણી લાકડાની, સૂર્યકાંતિની, અક્રિયની, વરાડની જનાવીને એની પ્રતિષ્ઠા કરી સ્થાનાચાર્ય તરીકે તેની સ્થાપના કરવામાં આવે છે. શ્રી લોકશાહ એમ કહે છે કે આચાર્યના ગુણ જગ્રીસ કલા. અથવા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ એ ગુણો આચાર્યમાં હોવા જોઈએ. એ પૈકી એક પણ ગુણ ઠવાણીમાં દેખાતો નથી. પ્રતિષ્ઠા કર્યા પહેલાં ઠવાણી જેવી હતી તેવી જ પ્રતિષ્ઠા કર્યા પછી પણ દેખાય છે. ઠવાણીમાં પ્રતિષ્ઠા કર્યા પહેલાં અને પ્રતિષ્ઠા કર્યા પછી કોઈ ગુણ દેખાતા નથી. ઠવાણીને સ્થાનાચાર્ય તરીકે સ્થાપીને તેની પાસે અનુષ્ઠાન કરવામાં આવે છે. ખમાસમણુ દેખને વાંદવામાં આવે છે. અને વળી તે જ ઠવાણીને પૂઠ વાંસો દેખને જોઈ છે. તો તેને આશાતના થતી નથી એમ જાણાય છે. તેને (ઠવાણીને) વાંસો દઈ કેમ બેસી શકાય? એ તો ખરેખર વિપરીત દેખાય છે.

૧૦૦૦ શિષ્યના પરિવાર સાથે, શુક્ર આગુગારે ૧૦૦૦ શિષ્યના પરિવાર સાથે, મેદગરાજર્ણિ આગુગારે ૫૦૦ શિષ્યના પરિવાર સાથે અને પાંચ પાંડવના કુમારે ગારિત્ર હર્ષ શેત્રુંજી ઉપર અનશન કર્યાં. પાણુ પહેલાં જ્યારે શેત્રુંજી પર્વત ઉપર ચડ્યા ત્યારે પ્રતિમા ન વાંદી, ચૈત્યવંદન ન કર્યું. પ્રતિમા આગળ આવપૂજન ન કરી. તે આ ઉપરથી એમ જાણ્યું કે તે વખતે ત્યાં પ્રતિમા, પ્રાસાદ, મંદિર નહોતાં. અને વળી કેટલાક એમ કહે છે કે શ્રી આદિનાથ ભગવાને નવાણું વાર શેત્રુંજી ઉપર ચડીને જત્રા કરી હતી. શ્રી લોંકાશાહ એમને પ્રશ્ન કરે છે કે આ વાત કયા આગમમાં કહી છે તે જતાવો.

દરે એકબીજાનીસમે બોલ લખીએ છીએ. કેટલાક એમ કહે છે કે શેત્રુંજી ઉપર ધાગા સિદ્ધ ભગવાન થયા તેથી તેને તીર્થ કહીએ છીએ. શ્રી લોંકાશાહ ચાલતાં ઉત્તર ચાપે છે કે જો સ્થળે ધાગા સિદ્ધ થયા હોય તેને તીર્થ કહેવું કે નહીં તે અહીંનીપમાં પીસ્તાડીસ લાખ યોજનમાં એકે ય સ્થાન એવું નથી જ્યાં અનંતા સિદ્ધ થયા ન હોય. 'જલ્થ એગો સિદ્ધો તલ્થ અનંતા સિદ્ધો'— એ અનંતા પાડવા બિરાળે આગો અહીંનીપ તીર્થ જાણવો. શેત્રુંજીને એ અનંતા તીર્થ કહ્યું નથી.

દેવતાં કિં ભવસિદ્ધિએ, અભવસિદ્ધિએ, સમ્મદિદ્ધી, મિચ્છદિદ્ધી, પરિતસંસારી, અણુતસંસારી, સુલલબોધી દુલલબોધી, આરાધ્યે, વિરાધ્યે, ચરમે, અચરમે ? જોયમા ? સણુકુમારે ભવસિદ્ધિ, સમ્મદિદ્ધી, પરિતસંસારી, સુલલબોધી આરાધ્યે ચરમે. સે કેલુદ્ધણુ લતે એવં વુચ્ચઈ ! જોયમા. સણુકુમારે બ્રહ્મણુ સમલુણુ, બ્રહ્મણુ સમણીણુ, બ્રહ્મણુ સાવયાણુ, બ્રહ્મણુ સાવિયાણુ ઉવકગમએ સુલકામએ પત્યકામએ આણુકપિએ હિરુસેયસિએ દિઅમુલ અણુકપિએ હિરુસેસકામએ. સે તેલુદ્ધણુ જોયમા. સમ્મદિદ્ધી, ભવસિદ્ધિ, પરિતસંસારી, સુલલબોધી, આરાધ્યે, ચરમે. શ્રીવીતરાજે ઇમ ન કહિઈ ને 'પ્રતિમા પૂજતાં જીવ સમક્કિ લલ્લ' અથવા કેણુ ળાધું હઈ તહિ દેખાડુ. લાધુ ચારિત્રીયાનાં રૂપ દેખી ઘણું જીવે સમક્કિ લાધાં. અથવા પૂર્વભવનાં સમ્યક્ત્વ ઉદય આત્મા પરિતસંસાર કીધાં. અથવા વધી જીવના અનુકંપા યજી પરિતસંસાર કીધાં. તે જઘન્યઈ તહિ અંતર્મુદ્ધર્તમાહિ સીઝઈ. તે ઉત્તરુદ્ધર્ત તહિ અર્ધ પુદ્ગલમાહિ સીઝઈ. ઉવઈ પ્રતિમા પૂજતાં કોણુ જીવઈ સમ્યક્ત્વ લાધઈ, અથવા પરિતસંસાર કીધુ હઈ, તે સિદ્ધાંતમાહિ દેખાડી. એડ ચાલીસમુ બોલ."

વિવરણુ : હવે ચાલીસમો બોલ લખીએ છીએ. શ્રી ભગવતીસૂત્રમાં શ્રી ગૌતમસ્વામીએ શ્રી ભગવાન મહાવીરને દેવલોકના ત્રીજા ઈન્દ્ર સનતકુમાર સંબંધમાં પ્રશ્ન પૂછ્યો કે હે ભગવાન, સનતકુમાર ઈન્દ્ર ભવસિદ્ધિકે છે કે અભવસિદ્ધિકે ? સમ્યક્ત્વ દદિ છે કે મિથ્યા દદિ છે ? પરિતસંસારી છે કે અનંતસંસારી છે ? સુલલબોધિ છે કે દુલલબોધિ છે ? આરાધક છે કે નિરાધક છે ? ચરમ છે કે અચરમ છે ? શ્રી મહાવીર ભગવાને ઉપરના પ્રશ્નોને જવાબ આપેલ છે કે હે ગૌતમ સનતકુમાર ઈન્દ્ર ભવસિદ્ધિકે, સમ્યક્દદિ, પરિતસંસારી, સુલલબોધિ, આરાધક અને ચરમશરીરી છે. શ્રી ગૌતમ સ્વામીએ શ્રી મહાવીર ભગવાનને દ્વિતીય પ્રશ્ન પૂછ્યો કે એ કેવી રીતે ? શ્રી ભગવાન મહાવીરે જવાબ આપ્યો કે હે ગૌતમ, સનતકુમાર ઈન્દ્રે ઘણા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકાના હિતના કામી પથ્યના ઈચ્છુક અનુકંપાવાળા, મોક્ષના વાંચ્છુક અને તે કારણે હિત, સુખ, મોક્ષના કામી છે એથી હે ગૌતમ, તે ભવસિદ્ધિકે, સમ્યક્દદિ, પરિતસંસારી, સુલલબોધિ, આરાધક અને ચરમશરીરી છે એમ હું કહું છું. શ્રી વીતરાજે એમ ન કહ્યું કે પ્રતિમા પૂજતાં જીવને સમક્કિ લાધે અથવા કોઈને પ્રતિમા પૂજતાં કોઈને સમક્કિ લાધું હોય તો લાખલો દેખાડો. પરંતુ સાધુ ચારિત્રવાનનાં રૂપ દેખીને ઘણા જીવે સમક્કિ લાધું (પામ્યાં) અથવા પૂર્વભવના સમક્કિ ઉદયમાં આત્મા, પરિતસંસાર કીધાં (થયા)

પૂર્વપ્રશ્નિકા : ‘ભાવના રૂપ જોવારંત ગતિ મળે એવામાં’ એ એકાદલીસમાં ‘જોલનું’ નામ છે. આગમશાસ્ત્રમાં સાધના પાંચ મહાવર્તોની પરીણ ભાવના કરી છે પરંનિર્બુદિત અને વૃત્તિમાં પરીણ જોવારંત નીચે દેખી શકાય જ્ઞાની ભૂમિની તથા શેત્રુંજી વગેરેની ભાવના કરીને તેમને નીચે જણાવી વહેંચના કરતાં યોગ્ય ગણ્યાં છે. શ્રી લોકાચાર્ય એમ સમજાવે છે કે મળ આગમો નિષેધ બંધને આ વધારાની ભાવના પાછળથી હિમેરનામાં આવી છે.

“હવેથી એકતાલીસમું જોલ સિખીઈ જઈ. શ્રી આચારંગમૂલગ્રંથમાર્ણિ સાધે ચારિત્રીયાનઈ પાંચ મહાવત દેખા જઈ. એકેકા વતની પાંચ ભાવના જોલી જઈ. જિમ આચારંગમાર્ણિ તિમ શ્રીપ્રત્યક્ષાદરણમાર્ણિ વતવતની પાંચ ભાવના જોલી જઈ. અનઈ શ્રી આચારંગનિર્બુદિત અનઈ વૃત્તિમાર્ણિ કોણે જે ‘સમક્રિતી ભાવના ભાવીઈ તેડ ભાવનાં સિખીઈ જઈ—તીર્થ’દરની ઝનમખુમિ ચારિત્રખુમિ, જ્ઞાન ઉપજવાની ભૂમિ, નિર્વાણ મોક્ષગયાની ભૂમિ, તથા વલી દેવલોક, તથા મેરુપર્વત, તથા નંદીસરવરદ્રોપાદ્રો, તથા શાશ્વતી પ્રતિમા, તથા વલી અષ્ટાષ્ટ શનુંજ ગિરિનારિ, તથા અહિજતાયાં શ્રી પાશ્વનાથનઈ ધરજે’દનકે મહિમા, એવં તથા પર્વતઈ વયરસ્વામિનાં પગલાં, શ્રી વર્દમાનની ચમરે’દઈ નિકાા ધ્રુવી તેડ કામઈ તીર્થ દેશાં, એતલાં સઘલાં તીર્થની ભાવના ભાવીઈ.’ નિર્બુદિતમાર્ણિ વૃત્તિમાર્ણિ કહિઉ. અનઈ શ્રી આચારંગમાર્ણિ નથી. તુ શ્રી આચારંગની નિર્બુદિતવૃત્તિમાર્ણિ

પૂર્વજ્ઞાનકા : ‘આવકનંદ પરિગ્રહપરિમાણમાર્ગિ ફેર’ એ બેંતાલીસમા બોલનું નામ છે. આગમશાસ્ત્રોમાં શ્રાવકોના પરિગ્રહવ્રતના અધિકારો છે પરંતુ તેમાં પ્રતિમા પૂજવાના, પ્રતિમાને વસ્તુઓ ચક્રવર્તી નિયમો તે અધિકારમાં નથી. હાલમાં શ્રાવકોને પ્રતિમા પૂજવાની, તેની આગળ વસ્તુઓ ચક્રવર્તી વગેરેની પ્રતિમા આપવામાં આવે છે તે આગમશાસ્ત્રોના પરિગ્રહવ્રતની વિરુદ્ધ દેવામાં આવે છે.

“હવે બેંતાલીસમું બોલ સિખીયું છે. હવેકાંના આવકનંદ પરિગ્રહપ્રમાણુ દિઈ છે. તિહાં એહવા નીમ દિઈ છે—‘પ્રતિમા વાંઘા પૂજ્યા પાપય જિનું તુ નીમ ભંગઈ એકાસણું કરું. અથવા વણી પ્રતિમાનઈ વરસ ૧ પ્રતિઈ અંગલૂછણું ૪ ચારિ, ચકાડિ સેર ૪ ચારિ, સોપારી સેર ૪ ચારિ, દીવેલ સેર ૧૦ દસ, ફૂલ લાખ ૧. નવું ધાન, નવું ફૂલ મુંડઈ તુ ધાણું, જુ પ્રતિમા આગસિ કોયું દોઈ.’ એહવા નીમ આવકનઈ દિઈ છે. અને શ્રી આણંદ આવકનઈ પરિગ્રહપ્રમાણુમાર્ગિ પ્રતિમાનઈ વિહરઈ એહવા નીમ નહી. તેક સ્યું કારણ ? તુ ઈમ જાણીઈ છે પ્રતિમા વીતરાગનઈ માર્ગઈ નથી. જુ શ્રીવીતરાગનઈ માર્ગઈ પ્રતિમા હઈ તુ આણંદ આવકનઈ એહવા નીમ જોઈ. એહ બેંતાલીસમું બોલ.”

વિવરણ : હવે બેંતાલીસમો બોલ સખીએ કીએ. હાલના વખતમાં શ્રાવકને પરિગ્રહ પરિમાણુ વ્રતના પરચખાણુ આપવામાં આવે છે. તે પરચખાણુમાં એવા નિયમોની બંધી, પ્રતિષ્ઠા દેવામાં આવે છે કે પ્રતિમાને વાંઘા, પૂજ્યા પંચી ખાણું, જમણું, જો તે નિયમનો ભંગ કરે તો એકાસણું, એકટાણું કરણું. વળી પ્રતિમા માટે એક વરસમાં અંગલૂછણું નંગ ચાર, ચુખડી શેર ચાર, સોપારી શેર ચાર, દીવેલ શેર દશ, ફૂલ લાખ એક, આ પ્રમાણે વસ્તુઓનો પરિગ્રહ પરિમાણુ વ્રતમાં નિયમ રાખવામાં આવે છે. વળી નવું ધાન, અનાજ અને નવું ફળ પ્રતિમા આગળ પ્રથમ ધરવામાં આવે તે પંચી મોંઢામાં ઘાસવાના, નાખવાના નિયમ પરીકે પરચખાણુ કરવામાં આવે છે. આ પ્રમાણે નિયમોની બંધી શ્રાવકોને આપવામાં આવે છે. અને શ્રી આણંદ આવકના પરિગ્રહ પરિમાણુ વ્રતમાં પ્રતિમાને વસ્તુઓ ચક્રવર્તી બંધી, નિયમ નથી તો તેનું શું કારણ ? એ શંકાનો જવાબ એ છે કે શ્રી વીતરાગના માર્ગમાં પ્રતિમા નથી. જો પ્રતિમા હોત તો શ્રી આણંદ આવકના અધિકારમાં તેના નિયમ હોત. આ બેંતાલીસમો બોલ પૂરો.

વિવરણ : હવે તેંતાલીસમો જોડ લખીએ છીએ. આ ભગવતીસૂત્ર નામાં ઘણા
 શ્રાવક કલા છે તે શ્રાવકે શું શું આચાર કરવા કલા છે તે અધિકાર લખીએ
 છીએ “તે કાળે, તે સમયે તુંગિયા નામે નગરી હતી. નગરીનું વર્ણન. તે
 તુંગિયા નગરીમાં ઉત્તરપૂર્વ દિશામાં પુષ્પવતી નામે બગીચો હતો. બગીચાનું
 વર્ણન. તે તુંગિયા નગરીમાં ઘણા શ્રાવકો રહેતા હતા. તે સમજાપાસંકો
 ધનધાન્યથી પરિપૂર્ણ, બલવંત બહુ ભવન. શયન. આસન, યાન, વાહ્યુક્ત,
 બહુ ધન, સુવર્ણ, રૂપાયુક્ત, આયોગપ્રયોગયુક્ત હતા. જેની ભોજનશાળામાં
 એટલો બધો આહાર, ભોજન બનાવવામાં આવતું હતું કે જે બાધા પછી
 એટલો બધો ભોજનનો વધારો રહેતો હતો કે જેમાંથી ઘણા લોકોની આજીવિકા
 ચાલતી હતી. જેને બહુ જ દાસ, દાસીઓ, ગાયો, ભેંસો, ગાડર, બકરાં વગેરે
 હતાં, જેમની પાસં એટલી બધી રિક્તિ હતી જે બીજા ઘણા લોકો પાસે
 ન હતી. તે શ્રાવકો જીવ-અજીવના બહુકાર હતા. પુણ્ય, પાપ, આશ્રવસંવર
 નિર્જરા ક્રિયા અધિકારણ બધે મોક્ષના બહુકાર હતા. દુઃખના સમયમાં દેવ,
 અસુર, નાગ, સુવર્ણયક્ષ, રાક્ષસ, કિન્નર, કિપુરુપ, ગરુડ, ગાંધર્વ મહોરગાદિની
 સહાયતા લેતા નહીં. પોતાનાં કરેલાં કર્મ ભોગવવાની મનોવૃત્તિવાળા હતા તેથી
 ઉપર જણાવેલ દેવો તેઓને નિર્ઋંચના પ્રવચનમાંથી ચલિત કરી શકતા નહીં.
 તેઓ જીવ વગેરે તરવો છે કે નહીં એવી શંકા, કાંક્ષા યા અન્ય દર્શનની
 વાંચી રહિત હતા. જેમણે શાસ્ત્રોના અર્થ ગ્રહણ કર્યા હતા, જેમણે કોઈ
 પ્રકારની મંશય ઉત્પન્ન થતાં તેની પૂછણા-પ્રશ્ન પૂછીને નિર્ણય કરેલા અર્થને સમ્યક્
 પ્રકારે ધાર્યા છે. નિર્ઋંચ પ્રવચન હાડોહાડ મીંજેમીંજે તેમને લાગ્યું છે.
 તેઓની સાથે વાર્તાલાપ કરવાનો પ્રસંગ આવે ત્યારે તેઓ એમ બોલતા કે હે
 આયુષ્યમાનો, આ નિર્ઋંચ પ્રવચન મોક્ષસાધનનો માર્ગ છે; એ અર્થરૂપ છે,
 પરમાર્થરૂપ છે, પરમ આદરણીય છે; એના સિવાય ધનપુત્રાદિ અનર્થ છે.
 મોક્ષના બાધક છે. એ શ્રાવકોનાં હૃદય સ્ફટિક, રત્ન સમાન નિર્મળ છે, જેમનાં
 ઘરનાં બારણાં દાન દેવા માટે સદા ય ખુલ્લાં રહેતાં. અંતઃપુરમાં પરચુડમાં
 દાખલ થતા આ શ્રાવકો પ્રતીતિના પાત્ર થતા. આ શ્રાવકો બહુશીલવ્રત,
 અણુવ્રત, ગુણુવ્રત, પ્રત્યાખ્યાન, પોષધ, ઉપવાસ વગેરે કરનાર હતા. ચૌદશ,
 આઠમ, અમાસ, પૂનમના પરિપૂર્ણ, પોષધવ્રત સમ્યક્ પ્રકારે કરનાર હતા.
 અન્ન, પાણી, આદિમ, સ્વાદિમ, વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ, રજોહરણ, બાળેઠ, પાટ,
 શય્યા, મંથાર, ઔષધ આદિ અમણ નિર્ઋંચને દેતા, તપ કર્મગ્રહણ કરી
 આત્માને ચિંતવતા, વીચરતા હતા. (ભગવતીસૂત્ર-શતક ૨, ઉદ્દેશ ૫)

૪૫.

પૂર્વભૂમિકા : 'સે આયળલે જ્ઞાયળલે શ્રી આ. ર. અ.' આ પિસ્તાલીસમાં જોલનું નામ છે. શ્રી આચારંગસૂત્રના બીજા અધ્યયનમાં અગ્નિની લોકો સાંસારિક કારણે હિંસા કરે એવું વર્ણન છે. પરંતુ ચારિત્રવાન સાધુ હિંસા કરે નહીં, કરાવે નહીં, અનુમોદના કરે નહીં તે પ્રતિમા, મંદિર, પૂજની, મોટી હિંસાની અનુમોદના ચારિત્રવાન સાધુ કરે જ નહીં એમ શ્રી લોકાશાહ આ જોલમાં કહે છે.

“હવઈ પિસ્તાલીસમુ જોલ લિખઇ છઇ. શ્રી આચારંગના બીજા અધ્યયનઇ બીજઇ ઉદ્દેસઇ શ્રીવીતરાજે ધમ કહિઉ. જે લોકઇ એતલઇ કારણુઇ આરંભ કરઇ. અનઇ સાધુ ચારિત્રીઉ તુ એતલઇ કારણુઇ આરંભ કરઇ નહી. કરાવઇ

૪૬.

પૂર્વભૂમિકા : ‘શ્રી સાયુનકે ઉપદેશ’ એ છેતાલીસમા ગોલનું નામ છે. ધર્મપ્રાગ્ શ્રી લોંકાચાલ શ્રી આચારંગચરના જુદા અધ્યયનો આધાર લઈ ગતાય છે કે શ્રી વીતરાગદેવે કહ્યું છે કે ચારિત્રવાન સાયુ શ્રીતાઓને કેવા ઉપદેશ આપે, દયાનો ઉપદેશ આપે પાવ મંદિર, પ્રતિમા, પુનનો, નિંસાનો ઉપદેશ આપે નહીં.

“હવે જઈતાલીસમું ગોલ સિખીઈ જઇ. તથા શ્રી આચારંગમાર્ગિ અધ્યયન જકાનઈ ઉદેસઈ પાંચમઈ સાયુતઈ શ્રીવીતરાગે ઈમ કહિઉં ને ‘શ્રીતારનઈ એહવુ ઉપદેશ દેજે’ તે અધિકાર સિખીઈ જઈ-‘પાઈણં પરીણં દાહિણં ઉદાચીનં. આઈખે વિભાયદિદે વેદવી સે ઉક્રિએસુ આહુક્રિએસુ વા સસમાણે સુપવદેએ સંતિ વિરતિ ઉવસમં ત્રિવ્વાણં સોયવિયં અન્નવિયં મદવિયં લાઘવિયં આશુઈવત્તિયં સંવેસિં પાણેણં સંવેસિં ભુયાણં સંવેસિં છવાણં સંવેસિં સત્તાણં આશુવીઈ સિદ્ધુ ધમ્મમાધ્ધખેન્ન. અણુવીઈ સિદ્ધુ ધમ્મમાધ્ધખમાણે જે અત્તાએ છ આસાદેન્ન નો અન્નાઈ પાણુઈ ભુયાઈ

એએણુ કાગોળુ ય આયદડે,
એએણુ આ વિખરિયા મુવિતિ. (૨)

ભતિં ચ વૃદ્ધિં ચ વિગુણ ચં તે,
વીયાઈ અસાંજય આયદડે,
અહાઉએ લોએ અણજનવમે,
ખીયાય ને દિસતિ આયસાતે. (૩)

ઈતિ શ્રી સુયગડાંગ અધ્યયન ૭ મધ્યે.

તથા જોડવી અવસ્થાઈ વર્તતી વનરૂપતી છેદઈ. તેહવા મરણુ પામઈ. તે
લિખીઈ જઈ :

ગબ્લાઈ મિજનતિ છુઆ છુવાણા,
છુરા પરે પંચસિકા કુમારા,
છુવાણા - મિજન - ચરેઆ ય
ચયતિ તે આહિણએ પક્ષીણા. (૪)

ઈતિ શ્રી સુયગડાંગે સાતમઈ અધ્યયનઈ."

અર્થ : પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેહકાય, વાયુકાય એ ચારના મુદ્દમ તથા બાદર
એવા બે બે બેદ; તણુ, વૃક્ષ, ખીજ, શાલિ પ્રમુખ વનરૂપતિકાય બે છન્ડિયાદિક
ચસ પ્રાણી જેવાં કે અંડજ એટલે ઇંડામાંથી ઉત્પન્ન થતાં પક્ષીઓ વગેરે;
જરાયુજ, ગાય, ભેંસ મનુષ્યાદિ; સ્વેદ જ એટલે માંકડ, જૂ વગેરે; રસજ
એટલે રસમાંથી ઉત્પન્ન થતા મુદ્દમ છવો એ જકાય શ્રી તીર્થંકર દેવે પદ્મચા
છે. આ જકાયના છવો પણ સુખની વાંછના કરે છે એમ જાણી સમજો. આ
છવોનો જે મન, વચન અને કાયાથી વાત કરે છે એ છવો એ જ કાયમાં,
એ જ યોનિમાં પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે, એ જ યોનિમાં જન્મમરણના ફેર
કર્યા કરે છે.

મળા આદિ કામજ અને શાખાપ્રશાખા આદિ વનરૂપતિનો જે વિનાશ કરતો
કાય તથા ખીજનદિ એટલે તેનાં ફળનો વિનાશ કરતો કાય તેને અસંયત એટલે
મુદ્દમ અથવા પ્રવર્જિત અન્યલિંગી અથવા સ્વલિંગી આત્માનો દંડના
કર્તાએ. તે છવ, પ્રાણીના ઉપધાતે પોતાના આત્માનો ઉપધાત કરે છે. જે
આત્મસ્થાને અર્થે દરિકાયને છેદે તેને લોકમાં અનાયધર્મી તીર્થંકર ગણાય.

તેથી ધર્મોપદેશો આત્મરૂપને અર્થે ખીજ આદિ વનસ્પતિ કાયને
કે, હેતુએ તથા અનુમેદે તથા એવા ધર્મોપદેશ આપે તેને પાખંડી અનાય
મહુલે. (અધ્યાય : અધ્યયન ૭)

વેવણ : વનસ્પતિકાયની જે અવસ્થા તેના ધાતુ વખતે હોય તે અવસ્થા
વનસ્પતિનો ધાતુ કરનાર હવની થાય છે તે વિષે લખાએ છીએ. શ્રી લોકનાથ
ને જાગૃતના આગમના આધારે આપે છે.

અર્થ : વનસ્પતિકાયનો નાશ કરનાર હવ ધણા જન્મ સુધી મર્મ આદિ
અવસ્થાને વિષે વર્તતાં જ મરણ પામે તથા જન્મ થયા પછી બોલતાં
અંબોલતાં થઈ તથા અન્ય અનુભવ નાની ઉંમરે, કુમાર અવસ્થામાં મરે તથા
પુત્રાન વય, તરુણ વય, મધ્યમ વય તથા સ્થીર (રૂઢાવસ્થા) વય એ સર્વ
અવસ્થાને વિષે આયુષ્ય ક્ષય થયે સ્વર્ગને ભોગવતાં દીન, દુઃખી, બૃષતરસ
આદિ સંકટ કરતાં થઈ તે પાપી હવો શરીરનો ત્યાગ કરે.

“યુદ્ધવિ આદિ અંગણિ વાહિ, તણુરૂપસ્સ ખીઅગા,
અંગા પોયયા જરાહિ, રસસંસેતકિલ્લિઆ. (૧)
એએદિં હદિં કાએદિં, તવિનજનં પરિવળિયા,
માણસા કાયવદેશં, તારંભાં જુ પરિગ્ગહી. (૨)

અર્થ : પૃથ્વી કાય, અપકાય, તેડકાય, વાહિકાય વનસ્પતિ તથા તૃણ, રૂઢ,
ખીજ, આલિ પ્રમુખ એ પાંચગી વનસ્પતિ કાયની ભતિ એ સર્વ સ્થાવર
હવો ભણુવા અને દેહાં થઈ કિપજે તે જોવાણિ પ્રમુખ હસ્તિઆદિક તથા
અનુઆદિક, પ્રીટાદિક જૂ પ્રમુખ તીડ આદિ એ સર્વ રસકાય હવો વિહાન
પુરુષ જણે, મન, વચન, કાયાધી આ હવોને પીડા કરવાનો આરંભ ન કરે
અને આ હવોના પરિગ્રહને છોડે કારણ કે આરંભ અને પરિગ્રહથી આ
કાયના હવોની વિરાધના થાય છે.

“તત્ત્વિઆ તત્ત્વિઆ લાસા જં વદિતાં હુતપ્પતિ,
જં હન્નં તં ન વરાવ્વં, એસા આણાણિયંકિયા. (૩)
છતિં ક્રીઅઅગાંએ નમઈ અધ્યયનઇ.”

અર્થ : (૧) સત્ય (૨) અસત્ય (૩) સત્ય-અસત્ય મિશ્ર (૪) ન સત્ય, ન
અસત્ય આ ચાર પ્રકારની લાપા છે. એમાંથી ત્રીજા પ્રકારની લાપા જેનાથી

પરસ્તાનું પડે તે તથા વિગ્નાજારી બાબતે બેવડી નહીં એમ બાબતને સીધીં જોવી
આગળ છે.

“પ્રત્યક્ષી હવા પ્રતો સના, અગ્નિ વા તાપસ્યમ્પી,
તાલિહવા પ્રતોસના, તપ્તમ્પરસા પીતમા. (૧)”

અર્થ : પ્રત્યક્ષી હવા, તે પણ જુદા જુદા જાગવા તેમ જ અપકાપના હવ
પ્રથક્ પ્રથક્ જાગવા. અગ્નિકાપના પણ હવે જુદા જુદા જાગવા. તાલિકાપના
હવ જુદા જુદા જાગવા. તપ્ત, તપ્ત તથા પીત્ત તે શાંતિ પ્રમુખ એ સર્વ
વનસ્પતિકાપના હવ જાગવા.

“આકાવરા તસા પાણા, એવં છકાય આધિયા,
ઈતાવએ વ હવકાએ, નાવરે વિજ્ઞાનઠ કાએ. (૨)”

“અર્થ : ઉપર જે સ્થાવર હવ કલા તેથી અપર ખીજા જે દ્વિયાદિક પ્રાણી
તે ત્રસ હવે જાગવા એમ શ્રી તીર્થંકર દેવે કહ્યું છે. આ સિવાય ખીજા
કોઈ હવની નિકાય નથી.

“સન્વાહિં અશુજુત્તિહિં, મયમં પડિલેહિયા,
સન્વે અક્તંદુકપાયં, અતો સન્વે અહિંસયા. (૩)”

અર્થ : સર્વ અનુકૂળ તર્ક વડે બુદ્ધિમાન પુરુષ, સાધુ પોતાના હવ જેવો
ખીજાના હવને સમજીને, સર્વે હવેને દુઃખ અપ્રિય છે એમ જાણીને સર્વ
હવની હિંસા કરે; રક્ષા, દયા કરે.

“ઉદ્ધં અહે અ તિરિઅં ચ, જે કેઈ તસથાવરા,
સન્વત્થ વિ તહિં કુજ્ઞ, સંતિનિવ્વાણમીહિયં. (૪)”

અર્થ : ઊંચી, નીચી અને તીરછી દિશામાં જે ત્રસ તથા સ્થાવર હવે છે
તે સર્વ હવેની હિંસાથી સર્વથા નિવૃત્તિ જાણવી અને સ્વીકારવી. હવદયા
એ જ નિર્વાણ કહ્યું છે. હવદયાથી પોતાના તથા ખીજાના હવેને શાંતિ થાય
અને તેથી હવદયા કરનારથી ખીજા હવે ભય પામતા નથી. હવદયા કરનારને
અભયદાનથી ખીજા ભવમાં ભય આવતો નથી, નિર્ભયતા મળે છે. અને
પરિણામે નિર્વાણપદ મળે છે, સર્વથા વિરતિ થવાથી નિર્વાણ મળે છે.

“સુદક્ષિણાં વિ ને ના બાલોતે નોતેય મ નોતેય મ પોતે.”

આપના સ્વસ્થા જેવાવાળાં નોતેયવાળાં પાત્રોનાં ને. (૧૦)

અર્થ : આપનાં સ્વસ્થા જેવાવાળાં પાત્રોનાં આપનાં મને.”

અર્થ : આપનાં દાનમાં પાત્રો ને, આપનાં દાનમાં પાત્રો નથી” એવી બાળની પ્રકારની બાળા બોલે નથી. આપ બોલનારાથી કમંતર ૨૨ આપે એ આપીને એ સાધુ મૌન એવે તેા નિર્ભાવ પ્રાપ્ત કરે.

“નથા દેવસાએક ઇમ કાદં કદં ને ‘સાધુ ચારિત્રીંતે ધર્મનર્થે સ્થાનકર્મ. તથા સમ્યક્ત્વનઠ કારણં તિત્તાં આરંભ કમ તિત્તાં ઉપદેશ દિધં, પશ્ચિ આદેશ ન દિધં, લાભ દેખાડપ પશ્ચિ કરાવઠ નથી. તથા ઐશ્વર્ય દાનનર્થે અધિકારર્થે તુ શ્રી વીતરાગર્થે ઇમ કદિલ ને સાધુ ચારિત્રીંતે થીયુઓસિતે ચર્મ. દુર્મ ને ડાકે કુઈ તે વિચારી જોજો.”

વિવરણ : દેવસાક લોકો એમ કહે છે કે સાધુ ચારિત્રવાન ધર્મના સ્થાનકમાં અને સમ્યક્ત્વ તેને હોવાથી તે કારણે જ્યાં આરંભની ક્રિયા કરવાની હોય ત્યાં ઉપદેશ તે ક્રિયાનો આપી શકે પણ પોતે આદેશ આપી શકે નહીં. તે ક્રિયાનો લાભ દેખાડે પણ તે ક્રિયા કરાવે નહીં. આ દાનના અધિકારમાં ઉપરની ને ગાથાઓ કહી છે તેમાં શ્રી વીતરાગદેવે એમ કહ્યું છે કે ચારિત્રવાન સાધુ મૌન રહે. હવે ને ડાલા હોય તે વિચારી જોજો.

“તે હોવ કુત્વંતિ છુ કારવંત ભૂતાહિંસં કાએ દુગંછમાણો,
સથા જણા વિપણુમંતિ ધીરા વિનતિ ધીરા ય હવંતિ એગે. (૧)

હવે ય પાણે વઠે અ પાણે, તે આયઉ પાસંતિ સત્વલોએ,
હવહેતી લોગમિણં મહંતં, બુદ્ધપમત્તેષુ પરિવ્વએજ્જન. (૨)

ઈતિ શ્રી સૂયગડાંગ અધ્યયન આરમ્ભ.”

અર્થ : ભૂત એટલે પ્રાણી તેની હિંસાની શંકાએ દુગંછીત એટલે પ્રાણીની હિંસાને નિંદતા થકી સાધુ સાવધ અનુશાનરૂપ પોતે હિંસા કરે નહીં અને અન્ય પાસે હિંસા કરાવે નહીં. સંયમને વિષે સદાકાળ યતનવંત એટલે પાપથી નિવર્તે, સંયમને વિષે નમ્ર હોય, વિનયવંત હોય એવા ધૈર્યવંત સુલભ છે

અને પરિવૃત્તી કરાવે નહીં મારે ધીર છે. નાનાં ગ્રીણાં હવે દોષ યા પદ, મોટા હવે દોષ તે બધાને સાધુ આ લોકમાં પોતાના આત્મા સમાન દેખે.

અને એ તિરિયં દિસાસુ તસા વળે અ પાણુ. સદા અંતે તેમ પરિવ્રજેન્ન, મણપ્પઓસ અવિકંપમાણે. (૧)

ઈતિ શ્રી સુયગડાંગ અધ્યયનચતુર્થમર્થ.

અર્થ : કિયો, નાચો, તીરછી દિશામાં એટલે સર્વલોકમાં ત્રસ અને સ્થાવર ને જીવો છે તેને સર્વશળ રક્ષા કરતો, સંયમ પાળતો વિચરે, તેને વિષે સંનયી પણ શુદ્ધ સંયમમાં એડોલ, નિથલ રહી દેખે ન કરે.

“ભૂએદિ ન, વિરુધ્ધેન્નત એસ ધરમે બુસીમકે, સાહ જગપરિન્નાય અસ્થિં. હવિતભાવણુ. (૧)

ઈતિ શ્રી સુયગડાંગ અધ્યયન પનરમર્થ. એહ સત્તાલીસમુ બોલુ.”

અર્થ : ત્રસ અને સ્થાવર ને ભૂતો એટલે પ્રાણી સાથે વિરોધ ન કરે, પ્રાણી માત્રને હણે નહીં એવા ધર્મ સંયમવતનો બનવો. સાધુ સર્વ લોકમાં ત્રસ અને સ્થાવર જીવોને રૂડી પેરે બાણીને શુદ્ધ ધર્મને વિષે ભાવના ભાળે. આ સુવર્તાલીસમો બોલ પૂરે.

૪૮.

પૂર્વભૂમિકા : ‘આરંભ પરિમિદ પાકુઆ બાણુઈ તુ ધર્મ કાકઈ’ એ નોમે એડતોલીસમા બોલિનું છે.

આરંભ અને પરિમિદ એ અનર્થનાં કારણ છે એમ નો હવ તમને તો કેવળી પદપેલ ધર્મરૂપ સમકિતરૂપ બોધખીજ તે હવ લાભે, પામે છે એમ બાણુંગમ્યનો.

પૂર્વમિદ્રા : “તેનીની ભાષા નિરવ” એ પાવનમાં બોલતું નામ છે. શ્રીભગવતીજ સતનો આપદ થઈ જો નિંતાવાદ એમ માનવા કરે એ કે દેવતી ભગવાન પાપ વિનાની અને બીજાને બેપાત ન કરે તેની નિરવ ભાષા બોલે. જો વાનરાગ પ્રભુ નિરવ ઉપદેશ આપે પણ પ્રતિમા, પ્રસાદ, પૂજનો પાપકારી ઉપદેશ આપે નથી.

“તમઈ પાવનમુ બોલ લિખીછ હઈ. તમા દેવતી જેની ભાષા બોલઈ તે લિખીછ હઈ. ‘સયગિયે ભવ એવ’ વડાસિ. અન્નઉત્પત્તિપાણં ભંતે એવ’ આપદખંતિ. ભવ પૂરવેતિ. એવ’ અણુ દેવતી જડખાએશેણં અતિકખનિ. એવ’ અણુ દેવતી જડખાએશેણં આતિરૂ સમાણે આડચ દો ભાસાઓ ભાસતિ. તં. મોસ’ વા. સરયામોસ’ વા. સે-કુડમેગં ભતે. એવ’ જો. જગમું તે અવગુલિયા-ભવ જે તે. એવમાઈમુ મિચઈ તે એવમાઈમુ. આડં પુણુ જોચમા એવમાઈમુખામિ. નો અણુ દેવતી જડખાએશેણં આદિસંનિ. નો અણુ દેવતી જડખાએશેણં આતિરૂ સમાણે આડચ દો ભાસાઓ ભાસંનિ. તં. મોસ’ વા. સરયામોસ’ વા. દેવતી ણું અસાવજનઓ અપરોવધાઈઆઓ આડચ દો ભાસાઓ ભાસંતિ. સચય’ વા. સસરયાડમોસ’ વા.” ઇતિ શ્રીભગવતી અદારમા શતકનું સાતમા ઉદ્દેશાનંધ મિપષ. એક પાવનમું બોલ.”

“વિવરણ” : હવે પાવનમાં બોલ લખીએ છીએ. દેવતી ભગવાન દેવી લાંબા બોલે તે લખીએ છીએ. શબ્દચક્રી નગરીમાં ભગવાન ગીતેમ દેવામાં યાવત આ પ્રમાણે બોલ્યા : હે ભગવાન, અન્ય તીર્થિકો આ પ્રમાણે કહે છે યાવત પૂરું છે કે આ પ્રમાણે દેવતી ભગવાન યક્ષના આવેશથી આવિષ્ટ થઈને કહ્યોયિતે બે લાંબા બોલે છે તે આ પ્રમાણે : (૧) મૃપા લાંબા અને (૨) સત્ય મૃપા (મિશ્ર લાંબા). તો હે ભગવાન, એ પ્રમાણે કેમ હોઈ શકે? ભગવાન ઉત્તર આપે છે કે હે ગીતમ, અન્ય તીર્થિકાએ યાવત એમ બે કહ્યું છે તે અસત્ય કહ્યું છે. હે ગીતમ, મહુ એમ કહ્યું છું યાવત પૂરું છે એ પ્રમાણે દેવગીતાની યક્ષના આવેશથી આવિષ્ટ થતા નથી અને યક્ષના આવેશથી આવિષ્ટ થઈને દેવતી બે લાંબા અસત્ય અને સત્યાસત્ય—મિશ્ર લાંબા—બોલતા પણ નથી. દેવતી તો પાપ વિનાની અને બીજાને ઉપદ્રાત ન કરે તેવી બે લાંબા બોલે છે. તે બે લાંબાઓ આ પ્રમાણે છે : (૧) સત્ય અને (૨) અસત્યમૃપા, એટલે સત્ય પણ નહીં અને અસત્ય પણ નહીં, એવી લાંબા તે વ્યવહાર લાંબા. (ભગવતીસૂત્ર : શતક ૧૮, ઉદ્દેશ ૭)

પૂર્વમુદિત : ‘તીર્થયાત્રા આલંબન’ એ ત્રેપનના બોલનું નામ છે. આ બોલમાં શ્રી ભગવતીજી દરેકે સુખોના જુદા જુદા આધારો સાથે શ્રી લોકાશાઠ જેમ બતાવે છે કે તીર્થ, યાત્રા અવલંબન આલંબનના સુખના ઇચ્છા (ધર્મે) અલંબનમાં આવે છે.

“જનક ત્રેપનમ્ બોલ લિખીઈ જઈ. તથા શ્રીવીરરાઈ ને તીર્થ કહિઈ. તથા ને આલંબન ક્રિયાં. તથા યાત્રા કરી તે લિખીઈ જઈ. ‘તિત્થ’ ભતિ તિત્થ’. તિત્થકરે તિત્થ’. જેલ અરદા નાવ નિઅમા તિત્થકરે તિત્થ’ પુણ સાહિવ્યવેણ સંકેલ તં જલા. સમજાએલ સમજાએલ સાવયાએલ સાવિયાએલ’ ઇતિ શ્રી ભગવતી વીરના શતકમાં આલંબન દેશનાનક વિવરણ.”

અર્થ : હવે ત્રેપનનો બોલ લખાએ છીએ. શ્રી વીરરાઈદેવે ને તીર્થ કહ્યું તથા ને આલંબન કર્યાં તથા યાત્રા કરી તે લખાએ છીએ. તે ભગવાન, તીર્થ એ તીર્થ છે કે તીર્થ દર તીર્થ છે કે, મોતમ, અરિદાંત ભગવાન નો અવસ્થા તીર્થ છે જ. આર પ્રકારના અમુક પ્રધાન સંધ (૧) સાધુ (૨) સાધ્વી (૩) આવક અને (૪) યાત્રિકા તે તીર્થરૂપ છે. (ભગવતસૂત્ર : શતક ૨૦, ઉદેશ ૮)

“ધમ્મસ્સ જ્ઞં આબુસ્સ ચતારિ આલંબણા. પન્નત્તા તં જલા વાયજ્ઞા. પડિ-પુગ્ગણા. પરિવટ્ટણા. ધમ્મકકા ઇતિ શ્રીભગવતીશતક ૨૫ ઉદેશ સાતમું તે વિવરણ.”

અર્થ : ધર્મધ્યાનનાં ચાર આલંબન છે : (૧) વાયના (૨) પ્રતિપૂજના (૩) પુનરાવર્તન કરવું (૪) ધર્મકથા કરવી. (ભગવતીસૂત્ર : શતક ૨૫, ઉદેશ ૭)

ભાવાર્થ : પ્રતિમા અવલંબન નથી એમ શ્રી લોકાશાઠ બતાવવા માગે છે.

“શ્રી મહાવીરજી સોમિલધામજીનક ને યાત્રા કરી તે લિખીઈ જઈ. ‘દહજનું’ ભને જતા. સોમિલા જ’ મે તવનિયમસંજ્ઞાસંજ્ઞાવ્યવસ્થાસમાદીએસુ નેએસુ અવજ્ઞા સે તં જતા.’ ઇતિ શ્રીભગવતીશતક ૧૮ ઉદેશ દસમું.

અર્થ : શ્રી મહાવીર ભગવાને સોમિલ ધામજીને બન્ના વિષે કહ્યું તે લખાએ છીએ. સોમિલ ધામજી શ્રી મહાવીરદેવને પ્રશ્ન પૂછે છે : તે ભગવાન, તમારે મને બન્ના શું છે ? શ્રી મહાવીર સોમિલને ઉત્તર આપે છે કે તે સોમિલ । તપ, નિયમ સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને આવશ્યક આદિ ચોસો નો મારી યતના પ્રવર્તિ છે તે મારી બન્ના છે.

[illegible]

48.

પ્રશ્ન : 'ફક્તના હવ' એ ગોપનમાં 'ગાલન' નામ છે. આ ગોલમાં શ્રી લોકાશાહ એમ બનાવે છે કે ફક્તમાં હવ છે અને ફક્તથી પૂજન કરવાથી પાપ લાગે છે.

પાપ લાગે છે.
 “હવે મહિપતમુ જોલે કિમીઈ છે. તથા ફસમાઈ ને હવે શ્રીવીતરાગે
 કહિયા તે કિમીઈ છે.”

પુષ્કા જલ્યા ય થલ્યા ખંટગદ્વા ય જ્ઞાલગદ્વા ય,
 કંખેજનમસંખેજન જોધવ્વજ્ઞંતજવા ય. (૧)
 જે રૂપ નાસિઆળદ્વા, પુષ્કા કંખેજનજલ્વિઆલણિઆ,
 નિહુઆ અણ્જંતજવા, જે અ વાગે તહાપિડા. (૨)

પુષ્કરં કાસિનં તુયં તત્ત સેવનાલુકં,
દ્વાસાલયં પટોલ, લિપ્તં એવ તેરસં (૩)

ગિંટ મંસં કાએ એયાર્દ ઉરંતિ એગલવસસં,
પતેઅં પતીઈસ, કેસર સરગકગિંત (૪)

એક ચક્રપનમુ જોલ."

વિવરણ : હવે ચોપનમે જોલ લખીએ છીએ. ફક્તમાં શ્રી વીનાયકદેવે હવે કવા છે તે લખીએ છીએ. ફક્તના હવે ચાર પ્રકારના કલા છે. જલયા એટલે પાણીમાં ઉત્પન્ન થાય તેવાં ફલ : કમળ આદિ. ધણયા એટલે પૃથ્વી ઉપર, જમીન ઉપર ઉત્પન્ન થાય તેવાં ફલ : ચંપક આદિ. આ બન્નેના પલુ જે બેદ : ખીટવાળા ફલ અને નાલિયદ ફલ. એ પ્રમાણે ચાર બેદ થયા. આ ફલોમાં સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા અને અનંતા હોય છે. જાઈ, જૂઈ આદિ નાલિયદ ફલોમાં અસંખ્યાતા હોય જાણવા. અને સ્નિગ્ધ ફલોમાં અનંતા હવે જાણવા. પનિનીકંદ, અંતરકંદ, જલસકાર એ બધામાં અનંતા હવે જાણવા. એના મૃદાલમાં એક હવે જાણવા. પ્રકોકંદ, લકમન-કંદ, કુટંગ વનસ્પતિ એ બધામાં પ્રત્યેક હવે જાણવા. આ પ્રકારની અન્ય વનસ્પતિમાં પલુએ પ્રકારે જાણવું. પદ્મ, ઉત્પલ, નલિન, સુલગ સૌગંધિક, પેડરિક, અરવિંદ, કોકનદ, શતપત્ર, સદસપત્ર એ બધી કમલની જાતિ છે. એના ખીટમાં નીચે કલિકિના પત્રના આધારભૂત એક હવે છે. અંદરની પાંખડીઓમાં કેસરની તરચેની મીંજમાં પ્રત્યેક હવે જાણવા.

૫૫.

પૂર્વભૂમિકા : 'શુચિના ઉત્તર શુચિધર્મના ઉત્તર' એ પંચાવનમા જોલનું નામ છે. આ જોલમાં શ્રી હોકાશાહ, શાસ્ત્રોના આધાર બતાવી એમ સમજાવે છે કે

હિંસા આદિ કાર્યોથી શુદ્ધિ થતી નથી અને એનાં શુદ્ધિનાં કાર્યો એ ધર્મકર્તવ્ય ગણાય નહીં.

“હવે પંચાવનમું બોલ લિખીઈ છઈ. તથા દેતસાએક ઇમ કપર્ક છઈ ધર્મ-
કર્તવ્ય કીધું ઘટઈ નહીં. તે ઉપરિ લિખીઈ છઈ. ‘તએ છું’ થાવચ્ચાપુતે
સુદંસણું એવં વયાસી. તુજ્ઞ છળું સુદસણા. કિંમલએ મમ્મે પળગુતે. અગહાણું
દેવાણ્પિપઆ સોઅમૂલધમ્મે પળગુતે. જવ સગ્ગં ગચ્છંતિ. તએ છું
થાવચ્ચાપુતે સુદંસણું તં એવં વયાસી. સુદંસણા સે જહાણામએ કેઈ પુરિસે
એગં મહુ રુહિરકયં વત્યં રુહિરેણુ એવ ધોએજ્જ. તએ છું સુદંસણા તસ્સ
રુહિરકયસ્સ વત્યસ્સ રુહિરેણુ એવ પક્ખાલિજ્જમાણુસ્સ અતિથ કાય સોહી.
ણા તિણુકે. સમદે. એવામેવ સુદંસણા તુજ્ઞં પિ પાણાતિવાએણું જવ
મિચ્છાદંસણુસદ્દેણું નતિથ સોહી. જહા તસ્સ રુહિરકયસ્સ વત્યસ્સ રુહિરેણુ
એવ પક્ખાલિજ્જમાણુસ્સ છ તથ સોહી.’ ઇતિ શ્રીજ્ઞાતાધર્મકથાંગે પાંચમાધ્યયને.

‘તએ છું’ મદલી વિ ચોક્ખં પરિવ્વાધયં એવં વયાસી. તુજ્ઞણુ ચોક્ખ
કિં મૂલધમ્મે. પત્તે. તએ છું સા ચોક્ખ પરિવ્વાધઆ મતિલ વિ એવં
વયાસી. અગહાણું દેવાણ્પિપએ સોઅમૂલધમ્મે. પત્ત-ને. જણુ અગદં કિંચિ
અસુદ્ધ ભવતિ. તણુ ઉવએણુ મદિયાએ જવ અવિજ્ઞેણું સિચ્ચં ગચ્છામો.
તએ છું મદલી વિ ચોક્ખં પરિવ્વાયગં એવં વયાસી. ચોક્ખં સે જહાણામએ
કેઈ પુરિસે રુહિરકય વત્યં રુહિરેણુ એવ ધોવેજ્જ. અતિથ છું ચોક્ખી. તસ્સ
રુહિરકયસ્સ વત્યસ્સ રુહિરેણુ ધોવમાણુસ્સ કાઈ સોહી. નો ઇણુકે સમદે.
એવામેવ ચોક્ખી તુજ્ઞણુ પાણાધવાએણું જવ મિચ્છાદંસણુસદ્દેણું છતિથ
કાય સોહિ.’ ઇતિ શ્રીજ્ઞાતાધર્મકથાંગે અધ્યયન આઠમમ્. એહ પંચાવનમુ બોલ.”

વિવરણ : હવે પંચાવનમો બોલ લખીએ છીએ. શ્રી લોકાશાહ એમ કહે છે કે
‘દેતસાકને મને ધર્મકર્તવ્ય કરવામાં હિંસા વગેરે આત્રવકારી કાર્ય કરીએ તો
ધર્મકર્તવ્ય કયું’ ગણાય. તેના જવાબમાં શ્રી લોકાશાહ એમ બતાવે છે કે
એથી ધર્મકર્તવ્ય ઘટાવી શકાય નહીં, મનાવી શકાય નહીં. તેના આધારમાં
સૂત્રના પાઠ લખીએ છીએ.

ત્યારે થાવચ્ચાપુત્ર અણુગારે સુદર્શનને પૂછ્યું કે હે સુદર્શન, તમારા મતમાં
ધર્મનું મૂળ ક્યાં છે? સુદર્શને થાવચ્ચાપુત્ર અણુગારને જવાબ આપ્યો કે અહો
દેવાનુપ્રિય, અમારા મનમાં શુચિ મૂળ ધર્મ છે. થાવત્ આ રીતે શુચિ

સાધુઓના વચનથી જાણ છે, ત્યારે મનસ્વિતાપુત્ર મહાશય સ્વર્ગનિને કહેવા
 જાય છે કે જ્યોત્સના, ત્વે મેં મારું પુત્ર લોકીયો બનેલ વચ્ચે લોકીયો બુદ્ધિ
 કે લોકીયો બનેલા વચ્ચેની શુદ્ધિ યાગ કરી! આ સાર્ય પેલેજ નથી. મનસ્વિ
 કે આ સીધી શુદ્ધિ યતી નથી. જેને રીતે લોકીયતા વચ્ચેની શુદ્ધિ લોકીયો
 લોકીયો યતી નથી. તેને રીતે તમારા મનમાં પ્રાણાનિષ્ઠા નિસા પાવત
 મિત્વાઈન કાળના સેવકથી આત્મની શુદ્ધિ મેં પ્રકારે મળે કમની નથી.

મહાશય સીધા પાસાગતને કેમ પૂછું કે જ્યોત્સના, તમારા પર્વનું
 મન ક્યાં છે? જ્યોત્સના પશ્ચિમની જગ્યા આપો કે આશ્રમ પર્વનું
 મન શુદ્ધિ છે અથવા મેં મનસ્વિતાપુત્ર મેં પૂછી અશુદ્ધિ દોષ તે પાછો
 મારીયો લોકીયો શુદ્ધિ કરી અને વચ્ચેમાં જાય છે, ત્યારે મહાશય સીધા કેમ
 જોઈને કે જ્યોત્સના, જેમ મેં મારું પુત્ર લોકીયો બનેલ વચ્ચે લોકીયો બુદ્ધિ
 તે તે વચ્ચેની શુદ્ધિ યાગ! આ સાર્ય પાસાગત નથી. જ્યોત્સના કે શુદ્ધિ યતી
 નથી. જેમ લોકીયતા વચ્ચે લોકીયો લોકીયો વચ્ચેની શુદ્ધિ યતી નથી. જોખા,
 જેન તમારા મનમાં પ્રાણાનિષ્ઠા નિસા વચ્ચે પાવત મિત્વાઈન કાળના
 સેવકથી મેં પ્રકારે આત્મની શુદ્ધિ યતી નથી.

૫૬.

પૂર્વમુખિતા : 'યજ્ઞનાં દેવતાં ધેણીં ૭૭' એ ૭૭મનમા જોલનું નામ છે.
 શ્રી લોકીયતા જુલું જુલું આજમયાસોના દાખલા દાંડીને જતાવે છે કે
 જુલું જુલું શ્રદેશમાં યજ્ઞનાં મંદિર દતાં અને યજ્ઞનાં મંદિરમાં શ્રી ભગવાન
 મહાશય મિત્વાઈન દતા. પણ શ્રદેશમાં એક પણ દાખલો નથી કે જેન
 મંદિર તે કાળ દાંડી શ્રદેશમાં હતું.

“દેવર્ષ ૭૭મનમા જોલ લિખીય ૭૭. તથા શ્રી સિદ્ધાંતમાદિ પણ દાંડી યજ્ઞનાં

ઈશાન ગિરામાં અન્ન-દિપ્તિના ભાગ્યે જ દત્ત.

‘તેણું કાલેણું તેણું સમયેણું ગિરામાં જામું જુગરે દોત્યા. તરસ જું તરસ જું દિશાએ ઈશાનદાણમાં ફતિપલાશ ઉઘાન હતું. તે ફતિપલાશ ઉઘાનમાં સુધર્મ નામના વ્યંતર દેવતાનું મંદિર હતું.’

અર્થ : ગિરામાં નગરીમાં સરખિય નામના ગણનું મંદિર હતું.

‘તેણું કાલેણું તેણું સમયેણું ગિરામાં જામું જુગરે દોત્યા. તરસ જું તરસ જું દિશાએ ઈશાનદાણમાં ફતિપલાશ ઉઘાન હતું. તે ફતિપલાશ ઉઘાનમાં સુધર્મ નામના વ્યંતર દેવતાનું મંદિર હતું.’

અર્થ : ગિરામાં નગરમાં સુધર્મ ગણનું મંદિર હતું.

‘તેણું કાલેણું તેણું સમયેણું વાગિયગામ નગરે દોત્યા. તરસ જું વાગિય-ગામનરસ ઉતરપુરગિછમે દિશાએ ઈશાનદાણમાં ફતિપલાશ ઉઘાન હતું. તે ફતિપલાશ ઉઘાનમાં સુધર્મ નામના વ્યંતર દેવતાનું મંદિર હતું.’

અર્થ : તે કાળે, તે સમયે વાગિયગામ નગરી હતી. તે વાગિયગામ નગરીની બહાર ઉતરપુર્વ દિશાએ ઈશાનદાણમાં ફતિપલાશ ઉઘાન હતું. તે ફતિપલાશ ઉઘાનમાં સુધર્મ નામના વ્યંતર દેવતાનું મંદિર હતું.

‘તેણું કાલેણું તેણું સમયેણું પુરિમતાલે જામું જુગરે દોત્યા. તરસ પશ્ચિમદિશી એત્ય જું. અમ્હોઉ દંસી ઉજ્જાણે. તત્ય અમ્હોઉ દંસિસ જરખાયયણું દોત્યા.’ ઈતિ શ્રીવિપાકે તૃતીયાધ્યયને.

અર્થ : તે કાળે, તે સમયે પુરિમતાલ નામનું નગર હતું. તે પુરિમતાલ નગરના ઈશાન દાણમાં અમોઘદર્શી નામનો જગીયો હતો. તે જગીયામાં અમોઘદર્શી નામના યક્ષનું મંદિર હતું.

‘તેણું કાલેણું તેણું સમયેણું સાહંજણી જામું જુગરે દોત્યા. રિદ્ધિ તિયમિતા. તેસે જું સાહંજણી બહિઆ ઉતરપુરગિછમે દિશાએ. દેવરમાણે જામું ઉજ્જાણે દોત્યા. તત્ય જું આમાહત્યસ જરખસ જરખાયયણું દોત્યા.’ ઈતિ શ્રીવિપાકે ચતુર્થાધ્યયને.

અર્થ : તે કાળે, સમયે શોભાંગની નામની નગરી હતી. તે રિદ્ધિસિદ્ધિ હતી. તે શોભાંગની નગરીની બહાર ઈશાન કોણમાં દેવરમણ નામનું ઉદ્યાન હતું. તે બગીચામાં અમોઘ નામના યક્ષનું મંદિર હતું.

‘તેણે કાલેણે તેણે સમયેણે કાસંખી જામં જુગરી હોત્યા. રિદ્ધિત્યમિતા બાદિ ચંદોતરણા સિતભદ્રે જદ્ધખે તત્ય જુ કાસંખીજુગરીએ’ ઇતિ શ્રીવિપાકે પંચમાધ્યયને.

અર્થ : તે કાળે, સમયે કૌશખી નામની નગરી હતી. તે રિદ્ધિસિદ્ધિ સહિત હતી. તેના બહાર ચંદોતરણ નામનો બગીચો હતો તે બગીચામાં શ્વેતભદ્ર નામનો યક્ષ હતો વગેરે.

‘તેણે કાલેણે તેણે સમયેણે મહુરા જુગરી ભંડીરે ઉબ્બજીએ. સુદરિસાએ જદ્ધખે.’ ઇતિ શ્રીવિપાકે પષ્ટાધ્યયને.

અર્થ : તે કાળે, તે સમયે મથુરા નામની નગરી હતી. તે નગરીમાં ભંડીર નામનો બગીચો હતો. તે બગીચામાં સુદર્શન નામનો યક્ષ હતો.

‘તેણે કાલેણે તેણે સમયેણે પાડલિસંગજુગરે વાણુસંડ ઉબ્બજીએ ઉબર જદ્ધખે.’ ઇતિ શ્રીવિપાકે સપ્તમાધ્યયને.

અર્થ : તે કાળે, તે સમયે પાટલીખંડ નામની નગરી હતી. તેમાં વનખંડ બગીચો હતો. તે બગીચામાં ઉદુંબરદત્ત નામના યક્ષનું સ્થાન હતું.

‘તેણે કાલેણે તેણે સમયેણે સોરિઅપુરં જુગરં. સોરિઅવડસંગઉબ્બજીએ સોરિઅજદ્ધખો.’ ઇતિ શ્રીવિપાકે અષ્ટમાધ્યયને.

અર્થ : તે કાળે, તે સમયે શોભિતપુર નામની નગરી હતી. તેમાં શોભિતવનખંડ નામનું ઉદ્યાન હતું. એ ઉદ્યાનમાં શોભિત નામના યક્ષનું સ્થાન હતું.

‘તેણે કાલેણે તેણે સમયેણે ગોહિએ જામં જુગરે હોત્યા. રિદ્ધિત્યમિતા. પુઠવીવડીસએ ઉબ્બજીએ. ધરણુજદ્ધખો.’ ઇતિ શ્રીવિપાકે નવમાધ્યયને.

અર્થ : તે કાળે, તે સમયે ગોહિતક નામની નગરી હતી. તે નગરે રિદ્ધિસિદ્ધિ હતી. તેમાં પૃથ્વીખંડીસ નામનું ઉદ્યાન હતું. તેમાં ધરણુ નામના યક્ષનું સ્થાન હતું.

અર્થ : તે કાળે, તે સમયે વર્ગિયાનગર નગર હતું. તે નગરમાં વિજયવર્ધમાન નામનું ઉદ્યાન હતું. તેમાં પર્ણિબ નામના યક્ષનું સ્થાન હતું. તે યક્ષગીચ્છાઈ નગરની બહાર ઉત્તરપૂર્વ. કથાનાં કથામાં પર્ણકરેક નામનો યક્ષગીચ્છાઈ હતો. તે યક્ષગીચ્છાઈમાં કૃતવનમાલપ્રિય યક્ષનું મંદિર હતું.

‘તેણં કાલેણું તેણું સમયેણું.’ હિસગણગરે યુગકરંડકે બિન્નગણે ધરણી બદલ્યા.’ ઇતિ શ્રીવિપાકે પ્રથમાખ્યને. ‘ગોગધિઆ બગરી નીલાગંભગકિન્નગણે સંગસલી બદલ્યા.’ ઇતિ શ્રીવિપાકમધ્યે.

અર્થ : તે કાળે, તે સમયે કપતીનગરમાં સ્તુપકરંડક યક્ષગીચ્છાઈમાં ધન્ય (ધરણી) યક્ષનું મંદિર હતું. સૌગધિકનગરી, નીલાશોક યક્ષગીચ્છાઈ, સુકાલપદ.

‘તેણં કાલેણં તેણં સમયેણું, કલુગપુરં બુગરં. સેતાઉચ ઉન્નગણે વીરભદ્રે બદલ્યા.’ ઇતિ શ્રીવિપાકમધ્યે.

અર્થ : તે કાળે, તે સમયે કનકપુર નામનું નગર હતું. તેમાં શ્વેતાશોક યક્ષગીચ્છાઈ હતો. તેમાં વીરભદ્ર યક્ષનું સ્થાન હતું.

‘સુસધાસં બુગરં. દેવમણું ઉન્નગણં. વીરસેણે બદલ્યા.’ ઇતિ શ્રીવિપાકમધ્યે. ‘તેણં કાલેણં તેણું સમયેણું. સામં બુગરે હોત્યા. ઉત્તરકુરુઉન્નગણે પાસમિહબદલ્યા.’ ઇતિ શ્રીવિપાકમધ્યે. એહ છાપનમુ બોલ.

અર્થ : સુધોપનગરમાં દેવમણું ઉદ્યાન, વીરસેન યક્ષનું સ્થાન. તે કાળે, તે સમયે. સાકિતનગર (અયોધ્યા) હતું. તેમાં ઉત્તરકુરુ યક્ષગીચ્છાઈ હતો. તેમાં પાશ્વર્ય યક્ષનું સ્થાન હતું. આ છાપનમો બોલ પૂરો.

ભાવાર્થ : વિપાકસૂત્રનાં સંખ્યાબંધ અધ્યયનોમાંથી આધારો લઈને શ્રી લોકાશાહ એમ બતાવે છે કે જુદાં-જુદાં શહેરોમાં જુદા જુદા યક્ષોનાં મંદિરો હતાં. અને ત્યાં બગવાન મહાવીર સ્વામી બિરાજતા હતા. પરંતુ કોઈ શહેરમાં બિન

તીર્થોદ્ધત્ત મંદિરે જતાં અને ત્યાં અગત્યે જરૂરત વિશાળતા હતા એવે
 સવામાં વર્ણન કર્યું નથી. એ તે જગતે પેઠું યંત્રમાં ફિલ્મ લીધે 'કરતું' મંદિર
 હોય તે જરૂરત મનાવીર તે નિર્વાહકોમાં અવશ્ય વિશાળતા વિના રહે નહીં.
 અને વર્ણન, સ્થળમાં અવશ્ય કલ્પના આપે છે.

૫૩.

પૂર્વમુદ્ધિ : 'રત્નિચૂર્ણિત્ત અધિશર' એ સત્તાવનમા જોવાનું નામ છે. 'દેરલાક
 પ્રતિમા પદ્મપાદા એમ કહે છે કે અમારે રત્નિ, ચૂર્ણિ, નિર્ધુજિ, ભાષ્ય એ
 જવા મંદિરે માન્ય છે. શ્રી લોકોદ્ધત્ત એમ સમજાવે છે કે આગમશાસ્ત્રોનાં જે
 નિર્ધમે પતાવ્યા છે તે નિર્ધમેની વિરુદ્ધમાં રત્નિ, ચૂર્ણિ, નિર્ધુજિ ભાષ્યના
 મંદિરોમાં પદ્મપદ્મ કરવામાં આવેલ છે. આગમ શાસ્ત્રોના અર્થ સમજાવવાની
 તરુ સહમે પ્રતિમા, મંદિર, પદ્મની પદ્મજ્વા શ્રી અગત્યે જરૂરત પદ્મીના
 આગમોએ રત્નિ, ચૂર્ણિ, નિર્ધુજિ, ભાષ્ય રીકા વર્ણવેલા મંદિરોમાં નવીન રીતે
 રાખલ કરી દીધી છે. તેથી તે મંદિર માન્ય રાખી રાખાય નહીં. આ મંદિરોમાંથી
 રાખલા આ બેલમાં ટાંકવામાં આવ્યા છે.

"હવે સત્તાવનમું જોલ લિખાઈ જઈ. તથા દેરલાએક ઈમ દરઈ જઈ જે
 'અગમરૂં રત્નિ રીકા ચૂર્ણિ નિર્ધુજિ ભાષ્ય સહ પ્રમાણ.' તે કદુ દુઈ તે
 વિચારી એન્યે. જે શ્રીલોકોદ્ધત્ત મિલઈ તે પ્રમાણ અનઈ જે સિદ્ધાંત
 વિરુદ્ધ દુઈ તે કિમ પ્રમાણ યાઈ? રત્નિ રીકામાર્ગિ એકવા અધિશર જઈ તે
 લિખાઈ જઈ જે 'સાધુ ચારિત્રીએ અવર્તિનાં દરક ચૂર્ણ કરઈ.' ઉત્તરાવપતની
 રત્નિ ચૂર્ણિમખ્યે."

વિવરણ : હવે સત્તાવનમે જોલ લખાએકી એકે. દેરલાક લોકો એમ કહે છે કે
 અમારે રત્નિ, રીકા, ચૂર્ણિ, નિર્ધુજિ, ભાષ્ય એ જાણું પ્રમાણ, માન્ય છે.

શ્રી લોકાશાહ કહે છે કે ગણા હોય તે વિચારી જુઓ. આગમશાસ્ત્રોમાં લખ્યું છે તે તો અમને માન્ય છે. તે વિશે કાંઈ મતભેદ નથી. પણ આગમોમાં કહેલાં તરવેા વિરુદ્ધમાં જે આ ગ્રંથોમાં લખ્યું હોય તે 'ક્રમ કબ્જા રાખી શકાય? વૃત્તિ ટીકામાં એવા અધિકાર છે તે લખ્યું છે. શ્રી ઉત્તરાખ્યનની વૃત્તિ શ્રૃંગિમાં એમ લખ્યું છે કે ચારિત્રવાન સાધુ ચક્રવર્તીની સેનાનો નાશ કરી શકે.

ટીકાર્થ : આગમોના સિદ્ધાંતોમાં ચારિત્રવાન સાધુ ચક્રવર્તીની સેનાને હરાવી શકે એવી કયાંય પદપણા હરી નથી. સાધુઓ અહિંસા મહાવ્રતને વધ્યા હોય છે, તેમણે હિંસાથી દાઇનો નાશ કરવાનો હોય નહીં. ચક્રવર્તીની સેના તો મહાન, જળવાન હોય એમ શાસ્ત્રોમાં લખ્યું છે. આવા સૈન્યનો નાશ ચારિત્રવાન સાધુ હરી શકે એવી પદપણા સાધુના મહાવ્રતની વિરુદ્ધ જાય છે. આવી શક્તિનું તેનામાં આગ્રેપણુ હરવું એ તેની મહત્તાનું અપમાન કરવા જરાજર છે. મિથ્યાવૃત્તિનાં શાસ્ત્રોમાં તેમના દેવની શક્તિ વિશ્વનો નાશ કરવા નેટલી છે એવું પ્રમાણુ જતાપ્યું છે તેનું અનુકરણ આ ગ્રંથોમાં કરીને સાધુની શક્તિનું વર્ણન થયેલું દેખાય છે. પરિણામે સાધુને ઉચ્ચ સ્થાનેથી રાગદ્વેષવાળા છવ તરીકે ઉતારી પાડીએ છીએ.

“તથા ચારિત્રીઓ પચ્ચક્રમાર્દિ કાલ હરઇ તુ ગણનાં પૂતલાં કરવાં કરવાં જઇ તે લિખીઇ જઇ. ‘દુન્નિ અ દિવદ્વપ્પિત્તે દબ્બસમયા પૂતલા ય કાયવ્વા. સમખિત્તામિ અ ઇકકો. અવરુદ્ધ અલિધ ન હાયવ્વેા. આવસ્યકનિયુક્કિત પારિકાવણિઆસમિતિમાર્દિ. તથા ‘પુદ્ગલકલ્પની વૃત્તિમધ્યે પણિ પૂતલાં કરવાં કરવાં.”

વિવરણ : ચારિત્રવાન સાધુ પચ્ચક્રમાં કાળધર્મ પામે તો ગણના પૂતળાં કરવાનું કહ્યું છે તે લખીએ છીએ. શ્રી લોકાશાહ ઉપરનો પાઠ આવસ્યક નિયુક્કિત પરિકાવણિયા સમિતિમાંથી પોતાની દલીલના આધારમાં ટાંકે છે. અને વિશેષમાં કહે છે કે પુદ્ગલકલ્પની વૃત્તિમાં પણ પૂતળાં કરવાનું કહ્યું છે.

“તથા દેહરામાર્દિથી ‘કાલીઆવડાંનાં ઘર મિથા ભમરાભમરીનાં ઘર સાધુ ચારિત્રીઉ આપણા હાથઇ પરિકાર કરઇ. ન કરઇ તુ તેહ સાધુનઇ પ્રાયશિન આવડી. પુદ્ગલકલ્પમધ્યે.”

વિવરણ : દેરાસરમાં કરોળિયાનાં ઘર (જળાં), ભમરાભમરીનાં ઘરનો સાધુએ,

તિવિદેહુ વિ પાણુ માહણે, આયહિએ અનિયાણુ સંયુડે,
એવં સિદ્ધ આણુતસો, સંપદ ને આણુગયાવરે. (૨)

ઇતિ શ્રીમદ્ભગવદ્ ગીતા અધ્યયનનંદ વિપદ ત્રીનંદ હિંદુશિ તેહનંદ વિપદ.
જવદ્યાર્થ કરી મોક્ષ પુહતા. એહ અદ્વાવનંતુ ખોલ.”

અર્થ : હે ભિક્ષુઓ, ભૂતકાળમાં ને તીર્થંકરો ધયા અથવા લવિધ્યમાં ને તીર્થંકરો ધરો તે સર્વ એક જ સરખી વસ્તુ કહેતા આત્મા છે તેમાં કાઈ મતભેદ નથી. ને ઉપદેશ ક્રપભદ્રેવ ભગવાને કહ્યો છે તે જ ઉપદેશ ભગવાન મહાવીર સ્વામીનો છે. એ ઉપદેશ એ છે કે ત્રણ કન્હુ અને ત્રણ લેગથી આત્મહિત ખાતર પ્રાણીમાત્રની હિંસા કરતી નહીં. એ પ્રમાણે ખીલ જીવોનું જીવન. આ પ્રમાણે વ્રત ધારણ કરવાવાળા સાધુઓ નિયાણુરહિત ગતકાળમાં અનંતા સિદ્ધ થયા લવિધ્યકાળમાં અનંતા સિદ્ધ થશે અને વર્તમાન કાળમાં અનંતા સિદ્ધ થાય છે.

વિવરણ : જીવ દયા કરીને મોક્ષ પહોંચ્યા. આ અદ્વાવનંતુ ખોલ પૂરો.

“ઇતિ લુંકાના સદ્ધિઆ અનંદ લુંકાના કરિયા અદ્વાવન ખોલો અનંદ તેહનું વિચાર લિખીઉ હમ. શુભં ભવતુ. શ્રમણસંઘાય. શ્રી.”

વિવરણ : શ્રી લોંકાશાહની ને બાબતમાં શ્રદ્ધા હતી અને ને બાળતો વિષે તેમણે રચના કરી તે અદ્વાવન ખોલો અને તે ઉપરના તેના વિચાર લખ્યા છે. “પરંપરા લિખીઈ જઈ કૈલાસએક ઈમ કહઈ જઈ શ્રીવીરની પરંપરા ઈમ કહઈ જઈ તે કિહાં જઈ.

વિવરણ : હવે પરંપરા લખીએ છીએ. કૈલાસ એમ કહે છે કે વીર પ્રભુએ આરિતે પરંપરા કહી છે. શ્રી લોંકાશાહ પ્રશ્ન કરે છે કે આ પરંપરા ક્યાં શાસ્ત્રોમાં કહી છે તે બતાવો.

૧. ધરિ પ્રતિમા ધડાવી મંડાવઈ જઈ તે કહની પરંપરા થઈ? (પ્રતિમા ધડાવીને ધરમાં ખેસાડવામાં આવે છે તે પરંપરાનો આધાર શું છે?)
૨. નાન્દા છોકરાનંદ દીક્ષા દિઈ જઈ તે કહની પરંપરા થઈ? (નાના છોકરાને દીક્ષા દઈએ છીએ તે પરંપરાનો શું આધાર છે?)

તિવિદેહ વિપાણ માલ્યે, આયુષ્યે અનિયાણ મંત્રુડે,
એવં સિદ્ધા આણુતસો, સંપર્થ ને અણુગયાવરે. (૨)

ઇતિ શ્રીમદ્ભગ્ન પીઠ અધ્યયનનંદ વિપદ ત્રીજી ઉદ્દેશકે તેહનંદ વિપદ.
હવેદ્યાર્થ કરી મોક્ષ પુહતા. એહ અદ્વાવનનુ બોલ."

અર્થ : હે ભિક્ષુઓ, ભૂતકાળમાં ને તીર્થ'કરે થયા અથવા ભવિષ્યમાં ને તીર્થ'કરે થશે તે સર્વ એક જ સરખી વસ્તુ કહેતા આવ્યા છે તેમાં કોઈ મતભેદ નથી. ને ઉપદેશ અપલદેવ લગવાને કહ્યો છે તે જ ઉપદેશ લગવાન મહાવીર સ્વામીનો છે. એ ઉપદેશ એ છે કે ત્રણ કરણ અને ત્રણ ભોગથી આત્મહિત ખાતર પ્રાણીમાત્રની હિંસા કરવી નહીં. એ પ્રમાણે પીઠ હવેનું બંધવું. આ પ્રમાણે ત્રત ધારણ કરવાવાળા સાધુઓ નિયાણુરહિત ગતકાળમાં અનંતા સિદ્ધ થયા ભવિષ્યકાળમાં અનંતા સિદ્ધ થશે અને વર્તમાન કાળમાં અનંતા સિદ્ધ થાય છે.

વિવરણ : હવે દયા કરીને મોક્ષ પહોંચ્યા. આ અદ્વાવનમો બોલ પૂરો.

"ઇતિ હંકાના સદ્દિવ્યા અનંદ હંકાના કરિયા અદ્વાવન બોલો અનંદ તેહનુ વિચાર સિખીકે હં. શુભં ભવતુ. શ્રમણસંઘાય. શ્રી."

વિવરણ : શ્રી લોકાચારીને જાણતમાં શ્રદ્ધા હતી અને ને જાણતો વિષે તેમણે રચના કરી તે અદ્વાવન બોલો અને તે ઉપરના તેના વિચાર લખ્યા છે. "પરંપરા સિખીકે હઈ દેતલાએક ઈમ કહઈ હઈ શ્રીવીરની પરંપરા ઈમ કહઈ હઈ તે કિહાં હઈ.

વિવરણ : હવે પરંપરા સિખીએ છીએ. દેતલાએ એમ કહે છે કે વીર પ્રભુએ આપીતે પરંપરા કહી છે. શ્રી લોકાચારી પ્રશ્ન કરે છે કે આ પરંપરા ક્યાં શાસ્ત્રોમાં કહી છે તે જતાવો.

૧. ધરિ પ્રતિમા ધડાવી મંડાવઈ હઈ તે કહની પરંપરા થઈ? (પ્રતિમા ધડાવીને ધરમાં બેસાડવામાં આવે છે તે પરંપરાનો આધાર શું છે?)
૨. નાનકા છોકરાનંદ દીક્ષા દિઈ હઈ તે કહની પરંપરા થઈ? (નાનકા છોકરાને દીક્ષા દેખે છીએ તે પરંપરાનો શું આધાર છે?)

